

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060103

DOM
2021-02-26
Stockholm

Mål nr
M 7168-19

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2019-05-27 i mål nr M 1215-18, se bilaga A

PARTER

Klagande

1. Naturvårdsverket
2. Urberggruppen

Ombud: Jur.kand. G.H.B.

Motpart

Nordkalk AB

Ombud: Advokaterna O.H. och M.L.

SAKEN

Tillstånd till befintlig och utökad täktverksamhet på fastigheten XX (Klinthagentäkten) i Gotlands kommun samt till bortledande av yt- och grundvatten, m.m.

Mark- och miljööverdomstolens domslut, se nästa sida.

Dok.Id 1620132

Postadress Box 2290 103 17 Stockholm	Besöksadress Birger Jarls Torg 16	Telefon 08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se	Telefax	Expeditionstid måndag – fredag 09:00–16:30
---	---	---	----------------	---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på följande sätt.

a. Mark- och miljööverdomstolen avslår Nordkalk AB:s ansökan om tillstånd enligt 9 och 11 kap. miljöbalken såvitt avser området Nordvästra Klinthagen, med undantag för den del som ligger inom det område som omfattas av 2016 års tillstånd och de delar av delområde 11 som ligger

- dels öster om områdena 7b och 7c och en tänkt linje mellan sydostspetsen på område 7c och ostspetsen på område 6b och norr om område 4,

- dels väster om område 15 och en tänkt linje mellan nordvästspetsen på område 15 och västspetsen på område 10, allt såsom det redovisats i domsbilaga B.

b. Mark- och miljööverdomstolen begränsar den maximala årliga volymen till 2,6 miljoner ton och den maximala volymen till 21,3 miljoner ton.

2. Mark- och miljööverdomstolen upphäver villkor 20 om skyddsåtgärder till den del det går längre än vad som bestämdes vid domstolarnas prövning år 2016.

3. Mark- och miljööverdomstolen avslår yrkandena om inhämtande av förhandsavgörande från EU-domstolen.

BAKGRUND

Nordkalk AB (Nordkalk) bryter sedan slutet av 1980-talet kalksten på fastigheten XX i Gotlands kommun. Den nuvarande verksamheten i Klinthagentäkten bedrivs med stöd av ett år 2016 erhållet tillstånd enligt 9 och 11 kap. miljöbalken samt (såvitt avser två pallar i täktens nordöstra hörn) tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken, Natura 2000-tillstånd, se mark- och miljödomstolens dom den 20 november 2014 i mål nr M 2175-14 och Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 januari 2016 i mål nr M 11317-14, (MÖD 2016:1). Öster om täktområdet ligger Natura 2000-området Hoburgsmyr. Nordkalk innehar ett särskilt tillstånd avseende täktverksamhet i närheten av myren. Tillståndet meddelades av Länsstyrelsen i Gotlands län den 13 oktober 2003 (dnr 541-3294-03).

I den nu överklagade domen gav mark- och miljödomstolen Nordkalk tillstånd enligt 9 och 11 kap. miljöbalken till fortsatt och utökad täktverksamhet av kalksten i området och bortledning av yt- och grundvatten, m.m. Domstolen ansåg att det inte krävdes ett Natura 2000-tillstånd.

Täktverksamhetens nuvarande och den i detta mål aktuella verksamhetens närmare lokalisering, m.m. illustreras i bifogad karta, domsbilaga C. Nordkalks ansökan omfattar fyra delområden, varav Nordvästra Klinthagen och Nordkross finns i direkt anslutning till befintlig täkt i nordväst medan P2N Norra ligger centralt inom täktområdet och Södra Klinthagen är lokaliserat till den sydvästra delen av täkten.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Naturvårdsverket och **Urbergsgruppen** (klagandena) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och avvisa Nordkalks ansökan eller, i andra hand, avslå ansökan. De har vidare yrkat att domstolen ska inhämta förhandsavgörande från EU-domstolen rörande tolkningen av artikel 12.1 d i art- och habitatdirektivet. Urbergsgruppen har därutöver yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska inhämta förhandsavgörande från EU-domstolen rörande tolkningen av ramvattendirektivet. Naturvårdsverket har tillagt att Mark- och miljööverdomstolen bör avvakta EU-domstolens dom i mål nr C-473/19 och C-474/19.

Nordkalk har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom. Om Mark- och miljööverdomstolen skulle anse att de i ansökan föreslagna skyddsåtgärderna inte är tillräckliga för att tillstånd ska kunna meddelas för hela eller delar av den ansökta verksamheten, har bolaget åtagit sig att vidta vissa kompletterande åtgärder. Bolaget har motsatt sig yrkandena om inhämtande av förhandsavgöranden från EU-domstolen. Om domstolen skulle anse att det finns skäl att inhämta förhandsavgörande avseende art- och habitatdirektivet, har bolaget åtagit sig att vidta kompletterande åtgärder för att undanröja behovet av detta. Om domstolen ändå skulle finna att det är nödvändigt att inhämta förhandsavgörande har bolaget åtagit sig att avvakta med brytningen i det område inom Nordvästra Klinthagen där fjärilar påträffats till dess att funktionaliteten av genomförda åtgärder har utvärderats. Om Mark- och miljööverdomstolen, trots nämnda åtaganden, finner anledning att inhämta förhandsavgörande har bolaget yrkat att ansökan ska vilandeförklaras endast i den del som avser det område inom Nordvästra Klinthagen där fjärilar har påträffats, medan resten av ansökan ska prövas genom deldom. Avslutningsvis har bolaget motsatt sig att målet vilandeförklaras i avvaktan på EU-domstolens dom i mål nr C-473/19 och C-474/19.

UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Mark- och miljööverdomstolen har hållit huvudförhandling och syn.

Remissinstanserna Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Region Gotland, Region Gotland, Tekniska nämnden i Region Gotland, Länsstyrelsen i Gotlands län, SMHI, Sveriges geologiska undersökning (SGU) och SLU ArtDatabanken har fått tillfälle att yttra sig.

Nordkalk har inkommit med viss ny skriftlig utredning, bl.a. en utvärdering av de skötsel- och restaureringsåtgärder som följer av det nu gällande tillståndet, undersökningar av alternativa områden för kompletterande åtgärder och en utredning om Hoburgsmyrs historia. Även Naturvårdsverket har inkommit med ny utredning.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Parterna har i Mark- och miljööverdomstolen anfört bl.a. följande.

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket anser att underlaget i ansökan har sådana brister att det inte kan ligga till grund för en prövning. Bristerna gäller såväl hydrologi och Natura 2000-tillstånd som de berörda fjärilsarternas utbredning och populationsstatus. Den ansökta verksamheten riskerar att göra den hydrologiska påverkan på Hoburgsmyr permanent och därmed riskera att skada utpekade våtmarkshabitat. Verksamheten riskerar även att förstöra viloplats och fortplantningsområden för berörda fjärilsarter.

I målet ska ställning tas till bl.a. betydelsen av 2016 års dom när det gäller täktverksamhetens, inklusive efterbehandlings, påverkan på Natura 2000-området Hoburgsmyr. Domen innehåller inte fullständiga, exakta och slutliga bedömningar av verksamheten bl.a. eftersom man i stora delar delegerat frågan om efterbehandling till länsstyrelsen. Varje rimligt vetenskapligt tvivel om verksamhetens, inklusive efterbehandlings, inverkan på Natura 2000-området kan inte anses vara skingrat

genom domen 2016. Verket har också visat att nya vetenskapliga uppgifter tillkommit sedan domen genom undersökningar i Bunge Ducker. I Natura 2000-området Hoburgsmyr har Naturvårdsverket bl.a. karterat karstsprickor, konstaterat att myren underlagras av bleke samt utfört andra översiktliga strukturgeologiska observationer vilka redovisats i förevarande mål. Dessa uppgifter var inte kända vid prövningen år 2016. Det är därför nödvändigt att Mark- och miljööverdomstolen gör en fullständig, exakt och slutlig prövning av verksamhetens, inklusive efterbehandlings, påverkan på Hoburgsmyr med beaktande av dessa nya vetenskapliga uppgifter.

Av SGU:s remissyttrande framgår att den bedrivna täktverksamheten har resulterat i att 25 procent av Hoburgsmyrs tillrinningsområde försvunnit. Mellan myren och täkten löper ett stort antal karstsprickor. Den allmänt rådande geovetenskapliga uppfattningen är att karstsprickor fungerar som bortledare av vatten genom en omväxlande transport i vertikala karstsprickor och i horisontellt tunt uppspruckna geologiska lager.

Förekomsten av bleke i myren visar att myren är grundvattenmatad när vattennivåerna står högt under vinterhalvåret. När grundvattennivåerna står lägre under somrarna fungerar karstsprickorna som dräneringspunkter. Denna dräneringseffekt förstärks av att det finns ett slukhål i området. Myrens hydrologi påverkas alltså dels av ett minskat tillrinningsområde till följd av framryckande täktfronter, dels av en ökad avrinning av vatten via karstsprickor. Att Nordkalk utfört borrningar i utkanten av täktområdet för att kontrollera vattennivåerna utgör inget bevis för att det inte förekommer karstsprickor i området. Borrhålen är få och alltför grunda. Sannolikheten för att ett borrhål skulle träffa någon av de vattenförande sprickorna är mycket låg. Vid synen har inte obetydliga inläckage kunnat konstateras vid tätkanten.

Den utvärdering av tidigare skyddsåtgärder som Nordkalk har gett in i Mark- och miljööverdomstolen visar att de skyddsåtgärder som bolaget nu åtagit sig att utföra inte är lämpliga. Utvärderingen saknar närmare uppgifter om förekomsten av backtimjan och rödmyror. Den svartfläckiga blåvingen nyttjar backtimjan som föda och fjärilen lägger också sina ägg i växten. Backtimjan föder även de rödmyror som fjärilens larver parasiterar på. För att ett område ska vara funktionellt för den svartfläckiga blåvingen krävs en riklig förekomst av såväl backtimjan som rödmyror. Av utvärderingen går inte att dra någon annan slutsats än att skyddsåtgärderna inte har gett önskat resultat.

Att mot denna bakgrund godkänna samma typ av skyddsåtgärder på en angränsande plats framstår som oförenligt med försiktighetsprincipen. Bolagets uppfattning om vad som är fjärilsgod respektive icke fjärilsgod mark har inte vetenskapligt stöd och de utförda områdesinventeringarna är klart bristfälliga.

Det saknas en bedömning av påverkan på populationsstorleken av den ansökta verksamheten i nybrytområdet, täktens närmaste omgivningar, i det område där skyddsåtgärder planeras och i det större kärnområdet på nordöstra Gotland. Det saknas även en bedömning av populationstrender för dessa områden. Utan denna typ av uppgifter går det inte att bedöma huruvida en verksamhet påverkar en arts bevarandestatus.

I stort sett hela den kvarvarande fjärilsmarken på platsen försvinner om ansökan vinner bifall. Med andra ord försvinner den sista länken till andra fortplantningsområden och viloplats inom kärnområdet. Naturvårdsverket anser att den tillämpning av art- och habitatdirektivet som skett i MÖD 2016:1 samt i nuvarande mål leder till att det uppstår nettoförluster av habitat vilket inte är tillåtet enligt direktivet.

Urberggruppen

Nordkalk har bevisbördan för att den sökta verksamheten är förenlig med miljöbalken och artskyddsförordningens bestämmelser. För att det ska vara möjligt att bedöma vilken påverkan verksamheten kommer att ha på omgivningen är det nödvändigt att den framtagna miljökonsekvensbeskrivningen är utförlig och heltäckande. Den miljökonsekvensbeskrivning som Nordkalk har gett in uppvisar brister i fråga om verksamhetens påverkan på vatten, natur och skyddade arter. Bristerna är så väsentliga att ansökan bör avvisas. Även om Mark- och miljööverdomstolen skulle finna att det inte finns skäl att avvisa ansökan står det klart att den planerade verksamheten inte är tillåtlig.

Verksamheten kräver ett Natura 2000-tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken eftersom det finns en risk för betydande påverkan på Natura 2000-området Hoburgsmyr. Verksamheten vid Klinthagentäkten har redan haft en hydrologisk påverkan på myren. Påverkan utgör en sådan allvarlig skada som avses i 10 kap. 1 §

miljöbalken. Det står klart att antalet kärnycklar minskat kraftigt i myren även om det råder delade meningar om vad denna minskning beror på. En tillämpning av försiktighetsprincipen bör leda till att verksamheter som ytterligare kan förvärra levnadsförhållandena för kärnyckeln förbjuds. Vid bedömningen av om ansökt verksamhet är tillåtlig eller inte ska även bestämmelserna om miljökvalitetsnormer för vatten beaktas. Miljökvalitetsnormen för Kappelshamnsviken är god ekologisk och kemisk status till år 2027. Vattnet bedöms i dag ha en måttlig ekologisk status, vilket beror på övergödning. Klinthagentäkten ligger även i sin helhet inom grundvattenförekomsten Kappelshamn. För att en domstol ska kunna bedöma om en verksamhet riskerar att äventyra en miljökvalitetsnorm för vatten krävs detaljerade undersökningar av såväl verksamhetsområdet som närområdet. Nordkalk har inte på ett godtagbart sätt beskrivit vilka konsekvenser ansökt verksamhet kan få på vattnet i närområdet.

Nordkalk har inte visat att de skyddsåtgärder som bolaget avser att vidta i det nu aktuella målet kommer att vara gynnsamma för att bibehålla den ekologiska konnektiviteten bland berörda fjärilsarter på norra Gotland. För att verksamheten ska kunna tillåtas krävs att dispens beviljas från bestämmelserna i artskyddsförordningen. Det saknas dock förutsättningar att bevilja en sådan dispens. Det förtjänar även att framhållas att det finns andra fridlysta arter än fjärilar i området. Under den syn som genomfördes i Mark- och miljööverdomstolen framkom exempelvis att fågelarten berguv finns i täktområdet. Det framstår därför som motiverat att genomföra en fågelinventering i området.

Nordkalk

Som framgår av den utredning som Nordkalk gett in rörande Hoburgsmyrs historia har myrens utbredning i princip inte förändrats med tiden, vilket tyder på att de hydrologiska förhållandena är förhållandevis konstanta. Nordkalk ifrågasätter inte att visst inläckage av vatten sker genom täktväggarna. Mängden inläckande vatten är dock mycket liten vilket beror på bergets täthet. Det vatten som rinner in i täkten är i huvudsak ytvatten som via ytliga karstsprickor leds till täktområdet. Att det är fråga om ytvatten som rinner in i täkten stämmer väl överens med bolagets hydrogeologiska undersökningar som visar att berget är mycket dåligt konnekterat i vertikalled medan

den horisontella konnektiviteten är god. Minskningen av synligt bleke i Hoburgsmyr är en följd av naturlig igenväxning som sannolikt har påskyndats av den omfattande dikning som utförts i området. Dikningen är också den huvudsakliga anledningen till att antalet kärnnycklar i myren har minskat.

Inte heller stämmer det att miljö kvalitetsnormerna för vatten riskerar att äventyras.

En utvärdering av de skyddsåtgärder som följer av det nu gällande tillståndet har utförts under sommaren år 2020. Av utvärderingen framgår bl.a. att antalet apollofjärilar har ökat i skötsel- och restaureringsområdet medan den svartfläckiga blåvingen helt försvunnit. Att den svartfläckiga blåvingen försvunnit är sannolikt en konsekvens av den mycket varma sommaren år 2018 som påverkade arten i hela landet. Värmen ledde till att växtarten backtimjan torkade ut i förtid, vilket i sin tur ledde till att fjärilens larver blev utan mat. Backtimjan har ännu inte återhämtat sig men det går att hitta små tuvor av arten på olika platser i området. Torkan kan även ha påverkat de rödmyror som fjärilen är beroende av, men det är ännu inte säkerställt. Såvitt avser apollofjärilen visar utvärderingen tydligt att skyddsåtgärderna har varit positiva. Utöver att antalet konstaterade fjärilar har ökat betydligt har även värdväxten vit fetknopp observerats på hällmarken, vid skogsbrynen och i de nyröjda gläntorna. Skyddsåtgärderna som nu föreslås är av samma slag som godtogs vid den förra tillståndsprövningen och det vore märkligt om åtgärderna underkändes i detta mål. Den planerade utvidgningen kommer inte att påverka täktens betydelse som ekologisk barriär mellan områdena väster och öster om täkten, eftersom arternas spridningsmöjligheter redan i dag är mycket begränsade. Om Mark- och miljööverdomstolen skulle finna exempelvis att verksamheten påverkar fjärilarnas spridningsmöjligheter eller att avståndet mellan Nordvästra Klinthagen och skötsel- och restaureringsområdet är alltför långt för att skyddsåtgärderna ska vara godtagbara, åtar sig bolaget att genomföra ytterligare kompletterande skyddsåtgärder i närområdet.

Under alla omständigheter bör det finnas förutsättningar att meddela dispens från bestämmelserna i artskyddsförordningen. Utredningen i målet får anses utvisa att det inte finns någon annan lämplig lösning och att en dispens inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga

utbredningsområde. Vad gäller rekvisitet tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse är Nordkalk av den uppfattningen att bolagets verksamhet måste anses uppfylla även det kriteriet. Verksamheten är samhällsviktig lokalt och nationellt för avnämarna av bolagets produkter, som stålverk och vattenreningsverk etc. Verksamheten utgör ett riksintresse för landets materialförsörjning. Också vid en proportionalitetsbedömning och intresseavvägning enligt regeringsformen, Europakonventionen och enligt EU:s rättighetsstadga föreligger förutsättningar för att meddela dispens från artskyddet i detta fall. EU:s rättighetsstadga och regeringsformen är normhierarkiskt överordnade art- och habitatdirektivet respektive artskyddsförordningen.

När det gäller frågorna om förhandsavgörande från EU-domstolen vill Nordkalk peka på att generaladvokaten bedömer att det i de där redan anhängiggjorda målen inte behöver klargöras om förbudet mot att skada eller förstöra djurs parningsplatser enbart är tillämpligt om förstörandet av eller skadan på parningsplatser medför att deras kontinuerliga ekologiska funktion går förlorad. Skälet till detta är att begäran om förhandsavgörande grundar sig på antagandet att detta villkor är uppfyllt i det nationella målet (se p. 48). Kommissionens vägledning anser att det krävs. Domstolen har inte uttalat sig. Enligt Nordkalk saknar därför förslaget till avgörande relevans för de frågor som är föremål för prövning nu. Det saknas också anledning att anta att EU-domstolens dom kommer att förhindra en rättstillämpning där man försöker undvika orimliga och oproportionella begränsningar och inskränkningar av mänsklig verksamhet. Generaladvokatens förslag är ett steg i riktningen mot en mer balanserad tillämpning, vilket torde komma att vidareutvecklas ytterligare av domstolen. Vad gäller de frågor som är föremål för prövning i det här aktuella målet förekommer inte något i generaladvokatens förslag som motsäger rimligheten och riktigheten i de skyddsåtgärder som föreskrivits i den överklagade domen eller som Nordkalk kompletterat med i Mark- och miljööverdomstolen. Det är noterbart att generaladvokatens förslag syftar till att befrämja en tillämpning av regelverket som säkerställer det berättigade intresset av att motverka oproportionerligt långtgående begränsningar av mänsklig verksamhet på grund av artskyddet och att detta pragmatiska synsätt för att hitta lämpliga lösningar även har stöd i EU-kommissionens vägledning.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen som liksom mark- och miljödomstolen anser att miljökonsekvensbeskrivningen kan godkännas gör i övriga frågor följande bedömningar.

Påverkan på Hoburgsmyr och frågan om Natura 2000-tillstånd

Hoburgsmyr har pekats ut som ett Natura 2000-område. Myren är belägen ca 200 meter öster om det befintliga täktområdet för Klinthagentäkten, se domsbilaga C.

Det krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område, se 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Nordkalk fick år 2003 ett Natura 2000-tillstånd avseende täktverksamhet i närheten av myren. Bolaget erhöll vid domstolarnas prövning åren 2014–2016 ett sådant tillstånd även för två kvarvarande pallar i Klinthagentäktens nordöstra hörn. Övriga delar av den då ansökta verksamheten ansågs inte kräva tillstånd.

Klagandena har gjort gällande att tillståndsplikten aktualiseras. Nordkalks uppfattning är att så inte är fallet.

Naturvårdsverket har inkommit med ett tämligen omfattande utredningsmaterial om den hydrologiska konnektiviteten mellan Hoburgsmyr och Klinthagentäkten som till stor del också är nytt i förhållande till det material som förelåg vid tidigare prövningar. Verket gör gällande att effekterna av brytningen på Hoburgsmyr sannolikt är större än vad som tidigare antagits och att myren avvattnats på grund av tidigare bedriven brytning samt att denna skada riskerar att permanentas om efterbehandling sker i enlighet med det givna tillståndet. Dessa förhållanden bör enligt verket beaktas i den nu aktuella prövningen, även om den nya brytningen i sig inte får någon hydrologisk påverkan på Hoburgsmyr. Verket har åberopat EU-domstolens dom i mål C-254/19 till stöd för att hela verksamheten bör prövas på nytt i detta avseende och anfört att varje

rimligt vetenskapligt tvivel om verksamhetens, inklusive efterbehandlings, inverkan på Natura 2000-området inte kan anses vara skingrat genom domen år 2016.

SGU har i sitt remissyttrande till Mark- och miljööverdomstolen redovisat bl.a. följande. Klinthagentäktens successiva utbredning har förminskat Hoburgsmyrs tillrinningsområde med ca 25 procent. Påverkan på tillrinningen till myren har dock redan skett i tidigare brytningsfaser och förstärks inte av den nu planerade verksamheten. Brytningsdjupet i de områden som omfattas av ansökan ligger under myrens nivå men över grundvattenmagasinets nivå dit avvattningen av myren strävar. Den nu planerade brytningen kommer därför inte att påverka myrens avrinning. Inte heller kommer efterbehandlingen av täktområdet att ha någon påverkan på Hoburgsmyr, oavsett vilket av efterbehandlingsscenarierna som slutligen väljs.

Under huvudförhandlingen i Mark- och miljööverdomstolen har länsstyrelsen förklarat att man inte längre ifrågasätter SGU:s uppgifter om att den sökta verksamheten inte kommer att ha någon hydrologisk påverkan på Hoburgsmyr. Inte heller Naturvårdsverket hävdar att brytningen i det nu aktuella området, som alltså ligger längre bort från myren än det område som var föremål för prövningen år 2016, kommer att påverka myren hydrologiskt.

Nordkalk har tidigare fått tillstånd för den brytning av kalksten som enligt Naturvårdsverket sannolikt har avvattnat Hoburgsmyr på ett sätt som inte förutsågs. Oavsett om Naturvårdsverket har fog för sin inställning, finns det inte anledning att i denna tillståndsprövning som avser nya brytområden, på nytt bedöma de hydrologiska förhållandena mellan tidigare brytområden och myren.

Mark- och miljööverdomstolen gör sammanfattningsvis bedömningen att den nu ansökta verksamheten inklusive nu föreslagen efterbehandling inte på ett betydande sätt kan komma att påverka miljön i Natura 2000-området Hoburgsmyr. Huruvida det beträffande tidigare meddelade tillstånd kan föreligga grund för omprövning är nu inte föremål för prövning. Tillståndsplikt enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken aktualiseras således inte nu.

Artskydd

Mark- och miljödomstolen har ansett att en exploatering av området Nordvästra Klinthagen inte kan antas medföra någon beaktansvärd risk för påverkan på de två fjärilsarternas bevarandestatus inom populationen på nordöstra Gotland eller inom boreal region. Domstolen har därför, med åberopande av Mark- och miljööverdomstolens dom vid prövningen år 2016 (MÖD 2016:1), bedömt att verksamheten inte är förbjuden enligt 4 § 1 eller 2 artskyddsförordningen (2007:845). När det gäller förordningens 4 § 4 har domstolen föreskrivit åtgärder som enligt domstolen gör att täktverksamheten inte kommer i konflikt med det där intagna förbudet. Följaktligen har domstolen ansett att dispens inte behövs.

Mark- och miljööverdomstolen redovisade vid 2016 års prövning att det ifråga om verksamheter där syftet uppenbart är ett annat än att döda eller störa djurarter är rimligt att det krävs en risk för påverkan på den skyddade artens bevarandestatus i området för att utlösa förbuden i 4 § 1 och 2 artskyddsförordningen. Enligt domstolen borde det dessutom vara möjligt att som skyddsåtgärd betrakta en åtgärd som i och för sig inte vidtas i direkt anslutning till den plats som exploateras, men som vidtas i anslutning till en plats för fortplantning inom området för den lokala populationen, i detta fall inom kärnområdet på nordöstra Gotland. Det väsentliga angavs vara att det efter en exploatering av nybrytsområdet fortfarande ska finnas tillgång till platser för fortplantning inom kärnområdet som är av minst samma storlek och kvalitet. Nordkalk ålades mot den bakgrunden att vidta särskilda skötsel- och restaureringsåtgärder inom en del av fastigheten YY, som ligger ca en kilometer nordost om området Nordvästra Klinthagen, benämnt Utmarker i domsbilaga C. Åläggandet avsåg att bolaget varsamt skulle röja vegetation i syfte att öka antalet fjärilsindivider och stärka den genetiska spridningen mellan olika fjärilspopulationer för att förhindra att arternas bevarandestatus försämras. Genom villkor om dessa skyddsåtgärder ansågs den ansökta täktverksamheten inte komma i konflikt med förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen.

Det har satts i fråga om rättstillämpningen i MÖD 2016:1 är förenlig med artikel 12 i art- och habitatdirektivet, även benämnt livsmiljödirektivet, (Direktiv 92/43/EEG) varigenom medlemsländerna åläggs att vidta nödvändiga åtgärder för införande av ett

strikt skyddssystem i det naturliga utbredningsområdet för de djurarter som finns förtecknade i en bilaga 4 a, med förbud som motsvarar den ovan redovisade regleringen i den svenska artskyddsförordningen.

Vänersborgs tingsrätt, mark- och miljödomstolen, har hänskjutit frågor om tolkning av nämnda direktiv till EU-domstolen, mål nr C-473/19 och C-474/19. Generaladvokaten har den 10 september 2020 föreslagit att domstolen ska svara att förbudet mot att skada eller förstöra parningsplatser m.m. (artikel 12.1 d vilket motsvarar 4 § 4 i den svenska artskyddsförordningen) inte kräver att bevarandestatusen hos bestånden av den aktuella arten riskerar att försämrans på grund av den aktuella handlingen och att förbudet inte heller påverkas av att arten har en gynnsam bevarandestatus. För förbuden mot dödande m.m. och förstörelse (artikel 12.1 a och c i direktivet vilket motsvarar 4 § 1 och 3 i artskyddsförordningen) har generaladvokaten lämnat förslag med samma innebörd. Förbudet mot störningar (artikel 12.1 b vilket motsvarar 4 § 2 i förordningen) är enligt förslaget begränsat till handlingar som är ägnade att särskilt påverka de skyddade arternas bevarandestatus, i synnerhet på platser som har särskild betydelse för dessa arter eller där de skulle påverkas vid parning, uppfödning, övervintring och flyttning.

Det får anses klart att det finns skäl att ifrågasätta om rättstillämpningen i 2016 års avgörande i alla nu relevanta delar är förenlig med art- och habitatdirektivet. Bolaget har inrättat sin nu aktuella ansökan efter rättstillämpningen i avgörandet och mark- och miljödomstolen har, med hänvisning till att exploateringen inte kan antas medföra någon beaktansvärd risk för påverkan på de aktuella fjärilsarternas bevarandestatus, likt 2016 års avgörande, ansett att verksamheten inte är förbjuden enligt 4 § 1 eller 2 artskyddsförordningen. Den kommande domen från EU-domstolen kan därför antas ha direkt betydelse för rättstillämpningen. Dessa omständigheter talar för att målet ska vilandeförklaras i avvaktan på EU-domstolens avgörande. Bolaget har dock motsatt sig detta och en vilandeförklaring bör i princip endast ske om det är nödvändigt för målets avgörande. Därtill kommer att Naturvårdsverket i första hand har yrkat att ansökan ska avvisas alternativt ogillas på grund av att den utredning som getts in i målet inte är tillräcklig för att bedöma vilken påverkan som den sökta verksamheten har på fjärilsarterna. Naturvårdsverket har vidare särskilt invänt att de skötsel- och restaurerings-

åtgärder som bolaget åtagit sig att utföra inte är tillräckliga för att undvika att verksamheten kommer i konflikt med förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen.

Enligt Mark- och miljööverdomstolen finns det mot denna bakgrund anledning att inledningsvis ta ställning till om den ansökta verksamheten träffas av förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen och, om så är fallet, ta ställning till om de aktuella skötsel- och restaureringsåtgärderna gör att verksamheten inte kommer i konflikt med nämnda förbud. Åtgärderna kan också få betydelse vid en dispensprövning.

Mark- och miljööverdomstolen gör, liksom mark- och miljödomstolen, bedömningen att exploateringen inom Nordvästra Klinthagen kräver dispens om det inte är möjligt att föreskriva åtgärder som gör att verksamheten inte kommer i konflikt med förbudet enligt 4 § 4 artskyddsförordningen.

De åtgärder som Nordkalk nu har åtagit sig att utföra är lokaliserade till dels ett antal delområden som är belägna mer än en kilometer öster om Nordvästra Klinthagen och rakt söder om det år 2016 bestämda restaureringsområdet, dels ett antal mindre områden som ligger i omedelbar närhet av Nordvästra Klinthagen och väster om spetsen på Hoburgsmyr. Åtgärderna är av samma slag som i 2016 års avgörande.

Mark- och miljööverdomstolen redovisade vid sin prövning år 2016 att det av bolagets utredning framgick att det finns goda förutsättningar för båda fjärilsarterna i den nord-ligaste tredjedelen av det då aktuella området inom YY. Domstolen gjorde också bedömningen att det där finns de olika värdväxter som de båda arterna är beroende av samt sannolikt någon av de värdmyrearter som den svartfläckiga blåvingen är beroende av. Domstolen konstaterade därefter att det kunde förutsättas att de skötselåtgärder som bolaget åtagit sig att utföra kommer att leda till att fortplantningsområdena för fjärilarna utökas och att de därmed bidrar till att återställa arternas gynnsamma bevarandestatus. Mark- och miljööverdomstolen ansåg att de av bolaget föreslagna åtgärderna därmed kunde godtas som skyddsåtgärder.

Enligt den under sommaren 2020 genomförda utvärdering som har redovisats i Mark- och miljööverdomstolen, avseende de år 2016 beslutade åtgärderna, synes den svart-

fläckiga blåvingen ha försvunnit från det då aktuella åtgärdsområdet och finns det där endast en mindre mängd backtimjan kvar. Vidare saknar utvärderingen belägg för att de för den svartfläckiga blåvingen betydelsefulla rödmyrorna, av släktet *myrmica*, nu finns i det området. Det är inte heller belagt att de sistnämnda fanns i området år 2016. Detsamma gäller för åren 2017, 2018 och 2019. I fråga om de efter 2016 års prövning tillkommande åtgärdsområdena saknas redogörelser för förekomst av rödmyror och backtimjan.

Anledningen till att den svartfläckiga blåvingen mer eller mindre har försvunnit från området har ansetts vara väderförhållanden under åren 2018 och 2019. SLU Art-Databanken har i sitt yttrande redovisat att den kraftiga nedgången är bekymmersam då det visar att även ett kärnområde snabbt kan reduceras kraftigt. Det kan konstateras att väderförhållandena synes ha haft en mycket negativ inverkan på i vart fall den svartfläckiga blåvingen, såväl inom de nu aktuella områdena som på Gotland i övrigt.

Nu redovisade omständigheter gör det vanskligt att uttala sig om vilka effekter som skötsel- och restaureringsåtgärder skulle ha gett under normala förhållanden. Det kan dock konstateras att det är fråga om gängse metoder vilka framstår som lämpliga och ändamålsenliga samt att de sannolikt hade kunnat ge goda resultat. Å andra sidan saknas belägg för att de gav effekt under åren 2016 eller 2017.

Åtgärder i sig är inte heller tillräckliga. För att de önskade effekterna ska kunna uppnås krävs också förekomst av de för den svartfläckiga blåvingen nödvändiga betingelserna rödmyra och backtimjan. Nordkalk har uppgett att backtimjan i vart fall i viss utsträckning återkommit under år 2020 medan Naturvårdsverket har pekat på att det under synen endast kunde iakttas några enstaka tuvor av backtimjan och att några rödmyror alls inte påträffades.

Även om det inte finns anledning att anta att den svartfläckiga blåvingen inte skulle kunna återetablera sig på norra Gotland om förutsättningarna skulle förbättras, blir dock domstolens bedömning att det ställs annorlunda och högre krav, än vad som annars hade varit fallet, på den utredning som det i princip åligger bolaget att ta fram. Den utredning som finns i målet visar inte på någon förekomst av rödmyror i de

föreslagna områdena för skötsel- och restaureringsåtgärder under åren 2016–2020. Bactimjan förekommer visserligen men, enligt vad utredningen visat, i mycket begränsad omfattning. Utförliga inventeringar av förekomsten av svartfläckig blåvinge, bactimjan och rödmyror i nämnda och omkringliggande områden skulle ha gjort att variationer i arternas förekomst hade kunnat följas över tid, vilket skulle ha förbättrat säkerheten i bedömningarna.

Mark- och miljööverdomstolen kan sammanfattningsvis konstatera att utredningen inte ger stöd för att det finns tillräckligt goda förutsättningar för den svartfläckiga blåvingen i de föreslagna områdena och anser redan mot denna bakgrund att de aktuella åtgärderna inte är tillräckliga för att den ansökta verksamheten i delområdet Nordvästra Klinthagen inte ska komma i konflikt med förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen. Denna bedömning innebär också att ett förhandsavgörande angående tolkningen av art- och habitatdirektivet inte skulle få någon betydelse för utgången i denna del. Skäl för att vilandeförklara målet föreligger inte heller.

I frågan om i vilka områden som verksamheten skulle komma i konflikt med förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen gör Mark- och miljööverdomstolen följande bedömningar.

Nordkalk har redovisat en naturvärdesinventering och naturvärdesbedömning av Nordkross och Nordvästra Klinthagen som bl.a. baseras på inventeringar som gjordes av de två fjärilsarterna innan ansökan i detta mål gavs in. Av redovisningen framgår att inventeringen genomfördes under goda väderförhållanden i mitten av juli 2016 och att området besöktes vid två tillfällen under totalt ca 4 timmar. De två fjärilsarterna påträffades söder om den väg som går genom Nordvästra Klinthagen-områdets övre halva och påträffades inte i området Nordkross (se bifogat utdrag ur utredningen, domsbilaga B). I utredningen redovisas att arterna förekommer i områdets öppna och halvöppna delar. Detta innebär enligt utredningen att de öppna-halvöppna miljöerna samt de glesa tallskogarna vid Klinthagens befintliga brott är värdefulla miljöer för dessa fjärilar.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att nämnda utrednings robusthet kan ifrågasättas. Någon annan inventering av arterna i dessa områden har inte redovisats. Utredningen bekräftar de två fjärilsarternas förekomst i vissa delar av Nordvästra

Klinthagen, men ger inte tillräckligt underlag för att utesluta förekomst i de delar av området där de inte återfanns. Det framstår i stället som sannolikt att de två arterna vid inventeringen fanns även inom de delområden söder om den ovan nämnda vägen och öster om den inom området södergående vägen där de inte observerades samt inom de närbelägna delområdena 7a, 7b, 7c och 7d på den norra sidan om vägen. Sannolikheten för att så var fallet är väsentligt mindre för området Nordkross som åtskiljs med två vägar, har lägre naturvärden och i mindre omfattning ligger längs med delområdena med noterade fjärilsobservationer inom Nordvästra Klinthagen. Delområdena 8, 9 och 10 på den norra sidan är så sammanlänkade med delområdena 7 a-d att de tjänar som en relevant buffertzoon gentemot verksamhetsområdet i övrigt. Även de bör därför undantas från brytning, trots att de i dagsläget har ett relativt sett lågt naturvärde. Detsamma gäller för delområde 15 som ligger väster om den inom området södergående vägen. Delområde 11 bör av samma skäl undantas till den del det utgörs av vägområde mellan de ovan nämnda områdena, på sätt som framgår av domslutet.

Vid en samlad bedömning anser Mark- och miljööverdomstolen att hela den planerade verksamheten i delområdet Nordvästra Klinthagen står i strid med 4 § 4 artskyddsförordningen, förutom verksamheten i delområdet söder om delområde 12, där tillstånd till brytning finns sedan tidigare, och vissa delar av delområde 11.

Förbuden i 4 § artskyddsförordningen utgör dock inget hinder mot att tillåta verksamheten i övriga områden som omfattas av ansökan. Vad Urbergsgruppen anfört om att berguv förekommer omkring täktområdet medför ingen annan bedömning.

Sammanfattningsvis gör Mark- och miljööverdomstolen bedömningen att 4 § 4 artskyddsförordningen utgör hinder mot att, med vissa undantag, ge tillstånd till ansökt verksamhet inom delområdet Nordvästra Klinthagen.

Finns det förutsättningar för att bevilja dispens enligt 14 § artskyddsförordningen?

Mark- och miljööverdomstolen har gjort bedömningen att verksamheten inom Nordvästra Klinthagen, med visst undantag, kommer i konflikt med förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen, i vart fall när det gäller den svartfläckiga blåvingen. I

Nordkalks talan ingår då att domstolen ska ta ställning till om förutsättningar för dispens föreligger.

För att dispens ska få meddelas krävs att det inte finns någon annan lämplig lösning och att en dispens inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde. Dessutom krävs, såvitt nu är aktuellt, att dispens behövs av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse. (Se 14 § artskydds-förordningen.)

Mark- och miljööverdomstolen tar först ställning till frågan om en dispens skulle försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus för den svartfläckiga blåvingen.

Den planerade utvidgningen av brytområdet norrut innebär att det befintliga grönstråket mellan Klinthagentäkten och Storugnstäkten skulle komma att brytas. I den av Nordkalk åberopade utredningen ”Klinthagens barriäreffekt” konstateras att det inte går att kvantifiera den effekt som utvidgningen skulle få på spridningen av fjärilsarterna och det anses inte möjligt att kvantifiera effekten på fjärilspopulationernas bevarandestatus.

Vid 2016 års prövning uppgav SLU ArtDatabanken att fjärilsarternas (svartfläckig blåvinge och apollofjäril) status i boreal region är dålig och minskande samt att det som bär upp de båda arterna i den nationella bedömningen är den något bättre situationen på Gotland. Naturvårdsverket beskrev nordöstra Gotland som ett kärnområde för fjärilsarterna. Domstolen anförde att det vid bedömningen av om den ansökta täktverksamheten innebar en negativ effekt på förutsättningarna att återställa en gynnsam bevarandestatus för fjärilarna, var av betydelse vilken påverkan ett tillstånd skulle ha på tillgången till platser för arternas fortplantning inom kärnområdet på nordöstra Gotland.

Torråret 2018 och även år 2019 har som ovan konstaterats haft en mycket negativ inverkan på de båda fjärilsarterna, särskilt den svartfläckiga blåvingen, såväl inom de

nu aktuella områdena som inom Gotland och Sverige i övrigt. Enligt bolagets redovisade inventeringar åren 2016 och 2020 fann man år 2016 37 individer av svartfläckig blåvinge inom området YY och noll individer år 2020. För apollofjärilen var inventeringsresultatet bättre år 2020 än 2016. I bolagets redovisning sägs att populationen av svartfläckig blåvinge ”kraschat” och att det krävs ytterligare utredningar för att se om det finns möjligheter för fjärilen att återetablera sig. I sitt yttrande till Mark- och miljööverdomstolen har SLU ArtDatabanken redovisat att det inte framstår som osannolikt att fjärilsarten kan återetablera sig på norra Gotland om dess livsbetingelser förbättras, men tillagt att en reduktion av fjärilens förekomstytta på Gotland kommer att försämra förutsättningarna för arten och dess överlevnad. SLU ArtDatabanken har också påtalat att klimatförändringar innebär att sannolikheten för kraftiga svängningar med kanske flera torrsomrar gör att stor försiktighet avseende påverkan på den fysiska livsmiljön måste iakttas.

Att under de rådande omständigheterna bedöma vilken effekt som den ansökta verksamheten skulle få på förutsättningarna för att återställa en god bevarandestatus för fjärilsarterna är förknippat med svårigheter. Det gör att det ställs högre krav på utredningen i målet.

Även om det på grund av förhållandena åren 2018 och 2019 framstår som osäkert om habitatet inom det aktuella brytområdet för närvarande fungerar för apollofjäril och svartfläckig blåvinge, bör det åtminstone tills vidare betraktas som ett etablerat habitat. Området skulle också kunna vara av stor betydelse för en återetablering av arterna.

Vid en dispensprövning bör åtgärder som syftar till att kompensera för en förlust av habitat kunna vägas in. Sådana åtgärder skulle, om de vore funktionella, kunna göra att ett upprätthållande av en gynnsam bevarandestatus inte försvåras. Domstolen har dock ovan konstaterat att utredningen inte ger tillräckligt stöd för att de av Nordkalk föreslagna skötsel- och restaureringsåtgärderna på omkringliggande områden ger goda förutsättningar för den svartfläckiga blåvingen att sprida sig dit. Också i fråga om andra områden omkring täkten eller i övrigt inom artens tidigare kärnområde på norra Gotland saknas uppgifter som gör det möjligt att med tillräcklig säkerhet bedöma förutsättningarna för en återetablering av arten. Av särskild vikt är, som sagts, att det

saknas uppgifter om förekomst av den för den svartfläckiga blåvingen nödvändiga rödmyran. Det saknas också närmare uppgifter om den likaledes betydelsefulla värdväxten backtimjan. Någon utredning som visar hur förekomsten av svartfläckig blåvinge varierat över tid eller hur den återhämtat sig efter tidigare torrperioder finns inte heller. Utredningen har således, vilket Naturvårdsverket har pekat på, brister som innebär stora begränsningar av möjligheten att bedöma vilken effekt som förlusten av parningsplatser och rastplatser inom det ca 25 hektar stora området Nordvästra Klinthagen har för bevarandestatusen hos, i vart fall, svartfläckig blåvinge.

Den utredning som har presenterats ger, med tillämpning av försiktighetsprincipen, sammanfattningsvis inte underlag för att konstatera att en dispens inte skulle försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos den svartfläckiga blåvingens bestånd i dess naturliga utbredningsområden. Med detta ställningstagande saknas skäl att pröva övriga förutsättningar för dispens enligt 14 § artskyddsförordningen.

Nordkalk har vidare anfört att det i dispensprövningen bör göras en proportionalitetsbedömning och intresseavvägning enligt regeringsformens och Europakonventionens bestämmelser om egendomsskydd samt EU:s rättighetsstadga, varvid Nordkalks intresse av att få tillstånd till täktverksamhet på området i fråga ska vägas mot det allmänna intresset av att bevara fjärilsarternas fortplantningsområde. Bolaget har därvid uppgett bl.a. att det endast rör sig om ett fåtal fjärilsobservationer på Nordkalks samlade område för sin verksamhet och att staten tagit merparten av den mark som bolaget förvärvat för råvaruförsörjning på norra Gotland i anspråk som Natura 2000-områden. Nordkalk har framhållit att generaladvokaten i sitt tidigare nämnda förslag redovisar att artskyddet kan kräva mycket långtgående begränsningar av mänsklig verksamhet och att det därmed föreligger ett berättigat intresse av att undvika opropor-tionerliga begränsningar (p. 4). Det kan tilläggas att generaladvokaten berör frågan ytterligare i anslutning till förbudet mot störningar, artikel 12.1 b och 4 § 2 i artskydds-förordningen (p. 104 och 107).

Bestämmelserna om skydd för egendom i regeringsformen och Europakonventionen riktar sig i första hand till lagstiftaren. Genom lagstiftningen på det aktuella området har det gjorts avvägning av motstående intressen. Utrymmet för att utöver relevanta

omständigheter enligt aktuella lagrum beakta andra faktorer vid dispensbedömningen, får därför anses vara litet. I den del Nordkalk inte vunnit framgång med sin talan har det berott på att utredningen i fråga om påverkan på fjärilsarterna bedömts vara otillräcklig för att kunna anta att verksamheten, med gjorda åtaganden, inte medför skada för fjärilsarterna. Vad Nordkalk anfört i fråga om egendomsskyddet är inte av sådan beskaffenhet att det kan ändra bedömningen.

Mark- och miljööverdomstolen anser mot denna bakgrund att det inte finns förutsättningar för att meddela dispens enligt 14 § artskyddsförordningen.

Är den sökta verksamheten förenlig med 8 § artskyddsförordningen?

För växtarter som omfattas av 8 § artskyddsförordningen är det förbjudet att i den omfattning som framgår av bilaga två till förordningen 1) plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada exemplar av växterna och 2) ta bort eller skada frön eller andra delar.

Det finns inte anledning att anta att det i andra delområden än Nordvästra Klinthagen förekommer arter som omfattas av förbuden i 8 § artskyddsförordningen. Bestämmelsen utgör därför inte något hinder mot att tillåta ansökt verksamhet i dessa delområden.

Miljökvalitetsnormerna för vatten

Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens bedömning att utredningen med tillräcklig säkerhet visar att den ansökta verksamheten inte äventyrar möjligheten att följa de miljökvalitetsnormer för vatten som finns i området.

Finns det i övrigt något hinder mot att tillåta den ansökta verksamheten?

Inte heller i övrigt har det framkommit något hinder mot att tillåta ansökt verksamhet inom delområdena Nordkross, P2N Norra (som länsstyrelsen inte längre avstyrker), Södra Klinthagen eller den del av Nordvästra Klinthagen där Mark- och miljööverdomstolen inte anser att verksamheten strider mot förordningens 4 §.

Finns det skäl för att inhämta förhandsavgörande från EU-domstolen?

Mot bakgrund av de bedömningar som Mark- och miljööverdomstolen har gjort i frågan om tillstånd till verksamheten i delområdet Nordvästra Klinthagen har domstolen bedömt att förhandsavgörande rörande art- och habitatdirektivet inte är nödvändigt för att döma i saken. Det har inte heller aktualiserats en sådan tolkningsfråga rörande ramvattendirektivet som gör det nödvändigt att inhämta förhandsavgörande.

Sammanfattning

Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning visar utredningen att den ansökta verksamheten inte på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området Hoburgsmyr. Något Natura 2000-tillstånd behövs inte.

Mark- och miljööverdomstolen anser att den ansökta verksamheten inom delområdet Nordvästra Klinthagen, med vissa undantag, strider mot förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen och att de åtgärder som Nordkalk har åtagit sig att utföra inte är tillräckliga för att undvika att verksamheten kommer i konflikt med nämnda förbud samt att förutsättningar för att meddela dispens från förbudet saknas. Tillstånd till ansökt verksamhet i delområdet Nordvästra Klinthagen kan därmed inte ges annat än delvis. Domslutet ska utformas i enlighet med detta. När det gäller maximala volymer i domslutet (punkten b) så anges det med viss marginal. Uttaget är också begränsat av brytområdet (punkten a) och hur det angetts i mark- och miljödomstolens domslut (punkten a) samt de av bolaget i målet redovisade brytdjupen.

Det har inte framkommit något hinder mot att tillstånd ges till verksamheten i övriga områden som omfattas av ansökan.

Mark- och miljödomstolens dom ska således ändras endast på så sätt att tillstånd till ansökt verksamhet inom delområdet Nordvästra Klinthagen, med vissa undantag, avslås. Vidare ska det av mark- och miljööverdomstolen beslutade villkor 20 om skyddsåtgärder upphävas till den del det går längre än vad som bestämdes vid domstolarnas prövning år 2016.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga D
Överklagande senast 2021-03-26

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Fredrik Ludwigs och Lars Olsson, referent,
tekniska rådet Mikael Schultz och tf. hovrättsassessorn Hannah Grahn.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2019-05-27
meddelad i
Nacka strand

Mål nr M 1215-18

PARTER

Sökande

Nordkalk Aktiebolag

Ombud: Advokaterna M.L. och O.H.

SAKEN

Tillstånd till befintlig och utökad täktverksamhet på fastigheten XX
(Klinthagentäkten)

AnläggningsID: 37009

Avrinningsområde: 118/117

Koordinater (SWEREF99 TM): N 6414009 / E: 727092

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen ger Nordkalk AB tillstånd enligt 9 och 11 kap. miljöbalken till

- a. fortsatt och utökad täkt av kalksten inom markerade bryt- och verksamhetsområden inom fastigheten XX, se bilagorna A:2 och A:5 till ansökan samt bilaga till bolagets bemötande av inkomna synpunkter daterat 2018-11-16 (aktbil. 43), med en maximal årlig volym om 3,5 miljoner ton och en maximal volym om 26,8 miljoner ton,
- b. att få utföra samtliga arbetsmoment som erfordras för en fortsatt och utökad drift av verksamheten och avser bl.a. borrhning, sprängningsarbeten, schaktning, uppläggning, lastning, krossning och transporter av kalksten samt åtgärder för efterbehandling av täkten,
- c. att få bortleda inläckande yt- och grundvatten inom Klinthagentäkten till Klinthagenbäcken, dock längst t.o.m. dess att efterbehandlingen av täkten är avslutad,
- d. att få avleda täktvatten från Pall-2 sjön till Region Gotlands VA-system och att installera pumpar, pumpstation och vidta övriga åtgärder för detta ändamål, dock längst t.o.m. dess att efterbehandlingen av täkten är avslutad,
- e. att på fastigheten Gotland XX få anlägga luckutskov och övriga åtgärder i enlighet med vad som anges i bilaga A:11 till ansökan och vid behov schakta och spränga för att skapa reglerande trösklar, gjuta eller förstärka trösklar samt utföra invallnings- och dikningsåtgärder,

Dok.Id 545190

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 40 E-post: mmd.nacka.avdelning4@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:00–16:30

- f. att på fastigheten Gotland XX få anlägga ett dike och ett bräddavlopp i enlighet med vad som anges i bilaga A:17 till ansökan och vid behov schakta och spränga för att skapa diket samt reglerande trösklar, gjuta eller förstärka trösklar samt utföra invallnings- och dikningsåtgärder, samt
  - g. att få bibehålla anläggningar för samtliga dessa åtgärder och i förekommande fall riva ut anläggningarna,
- allt i huvudsaklig överensstämmelse med ansökan jämte bilagor.

Specifik miljöbedömning

Mark- och miljödomstolen godkänner den upprättade miljökonsekvensbeskrivningen med succesivt gjorda kompletteringar. Miljöbedömningen kan därmed i enlighet med 6 kap. 43 § miljöbalken slutföras.

Villkor

Allmänt villkor

1. Om inte annat följer av nedan angivna villkor ska verksamheten, inklusive åtgärder för att begränsa vatten- och luftföroreningar samt andra störningar för omgivningen, bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget i ansökningshandlingarna i övrigt angett eller åtagit sig.

Vattenverksamheten m.m.

2. Bortledandet av vatten från täktområdet med avledning till Klinthagenbäcken får ske med ett maximalt flöde om 200 l/s.

3. Avledandet av täktvatten från Pall 2-sjön med avledning till Region Gotlands VA-system får ske med en maximal årlig volym om 300 000 m³/år.

4. Vattennivån i Pall 2-sjön ska hållas mellan +19,7 och +21,7 meter för det fall det blir aktuellt att avleda vatten till Region Gotlands VA-nät i enlighet med punkten d i tillståndsmeningen.

5. Vattennivån i Polenhålet ska hållas mellan +13,0 och +17,0 meter.

6. De årligen genomförda inventeringarna avseende öring ska utvärderas efter fem (5) år från det att vatten börjat avledas till Region Gotlands VA-system, luckutskov anlagts och dämning av Pall 2-sjön påbörjats.

Om försämring upptäcks ska bolaget i samråd med tillsynsmyndigheten föreslå åtgärder för att skapa förutsättningar för att förbättra beståndet i Klinthagenbäcken och/eller i det närliggande vattendraget Vikersån.

Täktverksamheten

7. Personal som arbetar inom täktområdet ska vara väl informerad om innehållet i denna dom (täkttillståndet med villkor) och betydelsen av den. En kopia av domen samt arbets- och säkerhetsinstruktioner för arbetsmomenten innefattande miljörisker ska finnas tillgängligt vid täkten.

8. Inträffar driftstörning som kan innebära risk för skada på miljön eller på människors hälsa ska verksamheten omedelbart avbrytas, lämpliga åtgärder vidtas och tillsynsmyndigheten omgående kontaktas.

9. På avsnitt med uppenbara olycksfallsrisker ska stängsel sättas upp eller allmänheten på annat sätt tydligt uppmärksammas på riskerna att beträda området.

10. Sprängning får endast ske vid i förväg bestämd tidpunkt som meddelas de närboende med en tydlig förvarningssignal.

11. Bolaget ska vidta åtgärder för att förhindra att stenkastning förekommer utanför bolagets verksamhetsområde.

Buller

12. Buller från täktverksamheten får inte, utomhus vid bostäder, överstiga någon av nedan angivna ekvivalenta nivåer.

- 50 dB(A) dagtid måndag-fredag (kl. 07-18)
- 40 dB(A) nattetid (kl. 22-07)
- 45 dB(A) övrig tid

Om det förekommer ofta återkommande impulsljud eller hörbara tonkomponenter ska en generell sänkning av ekvivalentvärdena ske med 5 dB(A).

Maximala ljudnivåer ($L_{Fmax} > 55$ dBA) får inte förekomma nattetid kl. 22-07 annat än vid enstaka tillfällen.

Bullernivåerna ska kontrolleras senast sex månader efter det att tillståndet har tagits i anspråk och därefter vartannat år eller efter det att ändringar har vidtagits i verksamheten som kan påverka bullernivåerna mer än obetydligt. Bullernivåerna ska även kontrolleras om det framställs berättigade klagomål på buller från verksamheten. Kontroll ska ske genom mätningar eller närfältsmätningar och beräkningar.

Vibrationer och luftstötståg

13. Vid sprängning får vibrationshastigheten inte överskrida 4 mm/s uttryckt som högsta svängningshastighet i vertikal led vid mer än 10 procent av mättillfällena per år, som toppvärde i sockel på bottenvåning i närbelägen bebyggelse. Mätningen ska följa svensk standard, för närvarande SS 460 4866.

14. Luftstötståg till följd av sprängning får som begränsningsvärde inte överstiga 100 pascal mätt som frifältsvärde (värdet motsvarar 200 pascal mätt som reflektionstryck). Uppföljning av luftstötståg ska framgå av kontrollprogrammen där mätmetoder, mätfrekvens och utvärderingsmetoder anges. Mätning ska ske enligt svensk standard, för närvarande SS 025210. Begränsningsvärdet ska anses uppfyllt om 95 procent av mätningarna visar att värdet innehålls.

Damning

15. Diffus damning ska begränsas så mycket som möjligt. Då risk föreligger för att damm ska spridas mot närbelägna fastigheter vid sprängning, ska berget samt luftrummet ovanför sprängplatsen sprinklas med vatten.

Damning ska vid behov begränsas genom vattenbegjutning av transportvägar.

Deponering av material i täkten

16. Tillfällig lagring av överblivet material inom verksamhetsområdet får enbart innehålla mineraliskt material som härstammar från brytningen samt avbaningsmassor från området och inte något som kan förorena grundvatten.

Uppläggning eller tippning av utifrån kommande sten, schaktmassor, rivningsmassor och dylikt får inte ske inom verksamhetsområdet.

Hantering av petroleumprodukter m.m.

17. Förvaring och hantering av petroleumprodukter och andra för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen inklusive avfall ska inom täktområdet ske med största aktsamhet så att risken för skador till följd av spill eller läckage elimineras.

Förvaring av petroleumprodukter och övriga för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen ska ske på tät yta som är invallad och under tak. Invallningen ska ha minst samma volym som det största kärl som förvaras där. Cisternerna ska vara utrustade med påkörningsskydd.

18. Utrustning för sanering av oljespill eller annat läckage ska finnas lätt tillgängligt vid förvaring och hantering av petroleumprodukter. God beredskap ska finnas för att ta hand om kemikalier eller farligt avfall från olyckor som kan hota mark, yt- eller grundvatten.

19. Tankning av hjulburna fordon ska om så är möjligt ske utanför täktområdet, och i annat fall utföras över hårdgjord, tät yta där spill kan saneras (den stationära tankningsplatsen).

Tankning av ej hjulburna maskiner ska ske över tät yta. Särskilda åtgärder ska vidtas för att undvika spill.

Om akut reparationsbehov av fordon eller maskiner uppkommer ska åtgärder vidtas så att föroreningar av mark, yt- eller grundvatten inte förekommer.

Inom täktområdet ska stationärt uppställda maskiner eller stadigvarande utnyttjade maskiner vara försedda med uppsamlingsanordningar för oljespill.

Skyddsåtgärder för apollofjäril och svartfläckig blåvinge

20. Pågående skötsel- och restaureringsåtgärder på fastigheten Gotland YY ska fortgå enligt länsstyrelsens beslut den 7 februari 2017. Ytterligare åtgärder ska vidtas i enlighet med vad bolaget har åtagit sig i bilaga B:10 till ansökan och i samråd med länsstyrelsen.

Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att föreskriva de villkor som kan behövas beträffande de utökade skötsel- och restaureringsåtgärderna.

Ekonomisk säkerhet

21. Bolaget ska senast när detta tillstånd tas i anspråk ställa en ekonomisk säkerhet om totalt 23 miljoner kronor för fullgörandet av den efterbehandlingskyldighet som gäller för verksamheten.

Säkerheten, som ska bestå av pant eller borgen enligt bestämmelserna i 2 kap. 25 § utsökningsbalken, ska godkännas av och förvaras hos tillsynsmyndigheten.

Om det visar sig att den ställda säkerheten är större än de beräknade efterbehandlingskostnaderna ska tillsynsmyndigheten bestämma säkerheten till ett lägre belopp än som bestämts ovan.

Tillsynsmyndigheten äger också rätt att medge att säkerheten succesivt sänks i takt med att efterbehandlingsåtgärder genomförs. Säkerhetsbeloppet ska då sättas ned till ett belopp som motsvarar kostnaderna för återstående åtgärder.

Efterbehandling m.m.

22. Om verksamheten avbryts eller upphör innan den slutförts enligt detta tillstånd ska anmälan om detta i god tid göras till tillsynsmyndigheten.

23. Täktområdet ska efterbehandlas i enlighet med de intentioner för scenario 2 som redovisas i den till ansökan fogade efterbehandlingsplanen, bilaga A:17. Efterbehandlingen ska anses avslutad när avbördning med självfall sker till översilningsområdet (figur 3-4, bilaga A:17) samt att bräddavloppets funktion verifierats ha en hållbar utformning, genom observationer under ett för området hydrologiskt normalår.

Tillståndshavaren får efter avtal med annan part efterbehandla täktområdet i enlighet med de intentioner för scenario 1 som redovisas i den till ansökan fogade efterbehandlingsplanen, bilaga A:17, om avtalet innebär att bolagets motpart i avtalet övertar ansvaret för att fortsatt pumpning av täktvatten sker till Klinthagenbäcken.

Efterbehandlingsplanen ska ajourhållas genom fortlöpande uppdateringar.

En fullständig efterbehandlingsplan ska ges in till tillsynsmyndigheten i god tid, dock senast sex månader, innan verksamheten upphör eller att det blir aktuellt med slutlig efterbehandling av något delområde.

Den slutliga efterbehandlingen ska, vad gäller detaljfrågor, bestämmas av tillsynsmyndigheten.

Kontroll

24. Tillståndshavaren ska inom tre månader från att detta tillstånd tagits i anspråk ge in ett samlat och uppdaterat kontrollprogram, som utarbetats i samråd med tillsynsmyndigheten

Arbets- och igångsättningstid

Arbetena för vattenverksamheten ska vara utförda senast inom tio (10) år från det att denna dom vunnit laga kraft.

Ingångsättningstiden för den miljöfarliga verksamheten bestäms till fem (5) år från det att denna dom vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Tiden, inom vilken anspråk på ersättning i anledning av oförutsedda skador får framställas, bestäms till femton (15) år räknat från arbetstidens utgång.

Övriga yrkanden

Mark- och miljödomstolen avslår samtliga övriga yrkanden.

Prövningsavgiften

Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgiften slutligt till sextioåttatusen-
sexhundra (68 600) kronor.

Rättegångskostnader

Nordkalk AB ska betala ersättning för rättegångskostnader till

- Länsstyrelsen i Gotlands län med etthundrasextiotusen (160 000) kronor, allt avseende arbete, och
- Region Gotland men sjuttiofyratusen (74 000) kronor exklusive mervärdesskatt, allt avseende arbete.

På beloppen ska ränta betalas enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	9
1.1 Bakgrund.....	9
1.2 Målets handläggning.....	10
2. YRKANDEN	10
2.1 Nordkalk AB	10
2.2 Remissmyndigheter och motparter	11
3. ANSÖKAN	11
3.1 Ansökans disposition	11
3.2 Orientering	12
3.3 Denna ansökan	12
3.4 Gällande tillstånd; tidigare beslut	12
3.5 Omgivningsförhållanden.....	13
3.6 Tåktverksamheten.....	13
3.7 Transporter	15
3.8 Vattenverksamheten	16
3.9. Inverkan på enskilda fastigheter; skadereglering	18
3.10 Avfall	19
3.11 Förorenade områden	19
3.12 Miljökonsekvenser.....	19
3.13 Tillåtlighetsprövning.....	24
3.14 Efterbehandling och säkerhet	26
3.15 Försiktighetsmått och skyddsåtgärder	26
3.16 Kontroll	27
3.17 Samråd	27
3.18 Tidsplan m.m.....	27
3.19 Villkorsförslag m.m.	27
4. ÅTAGANDEN.....	31
4.1. Bortledning av täktvatten från Klinthagentäkten	31
4.2 Brunnsövervakning m.m.....	33
4.3 Åtgärder för att hålla nere vibrationsnivåer och förebygga luftstöt vågor	34
4.4 Åtgärder för att förebygga stenkastning	34
4.5 Skyddsåtgärder avseende buller	34
5. INKOMNA YTTRANDE.....	34
5.1 Länsstyrelsen i Gotlands län	34

5.2 Naturvårdsverket	42
5.3 Sveriges Geologiska Undersökning.....	47
5.4 SMHI	49
5.5 Region Gotland.....	49
5.6 Tekniska nämnden, Region Gotland	49
5.7 Övriga myndigheter	50
6. BEMÖTANDE.....	50
6.1 Buller	50
6.2 Vibrationer och luftstöt vågor	52
6.3 Damning.....	53
6.4 Hydrologi, vattenvolymer och vattenbalans	54
6.5 Flöden och annan påverkan i Klinthagenbäcken.....	55
6.6 Bortledning av vatten till kommunal vattenförsörjning m.m.	58
6.7 Påverkan på vattentäkter	61
6.8 Miljökvalitetsnormer och vattenkemi.....	61
6.9 Vattenfrågor efter avslutad täktverksamhet	62
6.10 Artskydd.....	63
6.11 Natura 2000 och Hoburgsmyr	69
6.12 Kontrollprogram	75
6.13 Utvinningsavfall	75
6.14 Transportvägar; energi- och klimatfrågor	75
6.15 Efterbehandling	76
6.16 Väg 689.....	77
7. DOMSKÄL.....	77
7.1 Rådighet	77
7.2 Specifik miljöbedömning.....	77
7.3 Tillåtlighet och tillstånd	78
7.4 Villkor.....	83
7.5 Oförutsedd skada	85
7.6 Arbetstid; igångsättningstid	85
7.7 Övriga yrkanden	85
7.8 Prövningsavgiften.....	85
7.9 Rättegångskostnader	86

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Nordkalk AB är det svenska dotterbolaget till Nordkalk Oy Ab som tillverkar kalkstensbaserade produkter som används inom miljövärd, industri och lantbruk. I Nordkalk AB ingår verksamheter på åtta orter i Sverige och ca 170 anställda. Storugns på Gotland utgör den största täkt- och sorteringsverksamheten inom Nordkalk AB och har ca 65 anställda och ca 20 entreprenörer kopplade till sin verksamhet.

Bolaget bedriver täktverksamhet på fastigheten Gotland XX (Klinthagentäkten) med stöd av ett tillstånd som mark- och miljödomstolen gav den 20 november 2014 (mål nr M 2175-14), med den justering som följer av Mark- och miljööverdomstolens den den 25 januari 2016 (mål nr M 11317-14).

Tidigare prospektering av Klinthagentäkten har gett vid handen att de värdefullaste delarna av fyndigheten skulle vara utbrutna omkring 2010. Nordkalk har därför haft som inriktning att avveckla brytningen i Klinthagentäkten och öppna en ny täkt – den s.k. Bungetäkten – för att kunna fortsätta bedriva verksamhet på Gotland.

Prövningen av ansökan avseende Bungetäkten har kommit att präglas av osedvanligt lång handläggningstid. Av olika skäl har prövningen av ansökan – hittills – skett tre gånger av mark- och miljödomstolen och två gånger av Mark- och miljööverdomstolen. Ansökan prövas för närvarande, för tredje gången, av Mark- och miljööverdomstolen. Denna prövning har ytterligare dragit ut på tiden eftersom målet vilandeförklarades med hänsyn till att regeringen under målets handläggning beslutade att föreslå för EU-kommissionen att Natura 2000-nätverket på norra Gotland skulle utvidgas till att omfatta bland annat det planerade täktområdet.

Med hänsyn till den situation bolaget försatts i är Nordkalk i stort behov av ett nytt utökat täktillstånd för att säkra produktionen på Gotland på medellång sikt. Den kalksten som omfattas av det nu gällande täktillståndet för Klinthagen bedöms räcka fram till omkring 2020.

Syftet med ansökan är å ena sidan att möjliggöra för en fortsatt verksamhet inom delar av det befintliga täktområdet. Därutöver syftar ansökan till att Nordkalk ska kunna bryta ut kalkstensråvara även inom ett nytt område nordväst om Klinthagentäkten så att kalksten av den bättre kvaliteten, s.k. Pall-1 sten, kan blandas upp med Pall-2 sten av något sämre kvalitet.

Denna ansökan gäller alltså tillstånd enligt miljöbalken till befintlig och utökad täktverksamhet vid Klinthagentäkten samt tillstånd till bortledning av inläckande yt- och grundvatten och avledning av täktvatten till Region Gotlands VA-system.

1.2 Målets handläggning

Ansökan kom in till mark- och miljödomstolen den 23 februari 2018 och kungjordes i slutet av maj 2018. Härefter har remissmyndigheter och andra intressenter yttrat sig. Bolaget har bemött yttrandena samt justerat yrkanden och villkorsförslag och kompletterat underlagsmaterialet. Huvudförhandling och syn hölls den 19-21 mars 2019. Härefter har bolaget inskränkt sin talan något (aktbil. 112).

2. YRKANDEN

2.1 Nordkalk AB

1. Nordkalk har yrkat att mark- och miljödomstolen ger tillstånd enligt 9 kap. 6 § miljöbalken till

- a. fortsatt och utökad täkt av kalksten inom markerade bryt- och verksamhetsområden inom fastigheten XX i Gotlands kommun, se bilagorna A:2 och A:5 till ansökan samt bilaga till bolagets bemötande av inkomna synpunkter daterat 2018-11-16 (aktbil. 43), med en maximal årlig volym om 3,5 miljoner ton och en maximal volym om 26,8 miljoner ton, samt
- b. att få utföra samtliga arbetsmoment som erfordras för en fortsatt och utökad drift av verksamheten och avser bl.a. borrhning, sprängningsarbeten, schaktning, uppläggning, lastning, krossning och transporter av kalksten samt åtgärder för efterbehandling av takten.

2. Nordkalk har yrkat att mark- och miljödomstolen ger tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken till

- a. att få bortleda inläckande yt- och grundvatten inom Klinthagentäkten till Klinthagenbäcken, dock längst t.o.m. dess att efterbehandlingen av takten är avslutad,
- b. att få avleda täktvatten från Pall-2 sjön till Region Gotlands VA-system och att installera pumpar, pumpstation och vidta övriga åtgärder för detta ändamål, dock längst t.o.m. dess att efterbehandlingen av takten är avslutad,
- c. att på fastigheten XX få anlägga luckutskov och övriga åtgärder i enlighet med vad som anges i bilaga A:11 och vid behov schakta och spränga för att skapa reglerande trösklar, gjuta eller förstärka trösklar samt utföra invallnings- och dikningsåtgärder,
- d. att på fastigheten XX få anlägga ett dike och ett bräddavlopp i enlighet med vad som anges i bilaga A:17 och vid behov schakta och spränga för att skapa diket samt reglerande trösklar, gjuta eller förstärka trösklar samt utföra invallnings- och dikningsåtgärder, samt
- e. att få bibehålla anläggningar för samtliga dessa åtgärder och i förekommande fall riva ut anläggningarna,

allt i huvudsaklig överensstämmelse med ansökan jämte bilagor.

3. Nordkalk har, med reservation för att domstolen bedömer att tillståndsplikt föreligger för någon del av verksamheten, yrkat att bolaget ges tillstånd enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken.

4. Nordkalk AB har även yrkat att mark- och miljödomstolen
- godkänner den till ansökan upprättade miljökonsekvensbeskrivningen,
  - bestämmer arbetstiden för vattenverksamheten till tio (10) år från den dag tillståndsdomen vinner laga kraft,
  - bestämmer tiden för anmälan av anspråk på ersättning för oförutsedd skada på grund av vattenverksamheten till femton (15) år från arbetstidens utgång,
  - bestämmer tiden för igångsättande av den miljöfarliga verksamheten till fem (5) år från den dag tillståndsdomen vinner laga kraft,
  - bestämmer villkor för tillståndet enligt bolagets förslag, samt
  - bestämmer prövningsavgiften slutligt till 68 600 kr.

2.2 Remissmyndigheter och motparter

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har angett att miljökonsekvensbeskrivningen inte ska godkännas i de delar den berör P2N Norra och påverkan Natura-2000 området.

Länsstyrelsen har yrkat att ansökan om tillstånd till brytning inom delområdet P2N Norra avslås. I övrigt har länsstyrelsen inte haft något att erinra mot ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

Länsstyrelsen har även argumenterat för att verksamheten inom delområde P2N Norra är tillståndspliktig enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken och har samtidigt i första hand avstyrkt bifall till ett s.k. Natura-2000 tillstånd och i andra hand att ett sådant tillstånd förenas med villkor.

Länsstyrelsen har föreslagit vissa justeringar i bolagets villkorsförslag samt att ett kommande tillstånd kompletteras med vissa villkor (se nedan under avsnitt 5.1.2).

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket yrkar i första hand att mark- och miljödomstolen ska vid äventyr av avvisning förelägga Nordkalk att komplettera ansökan (i de avseende som Naturvårdsverket har pekat på). I andra hand har Naturvårdsverket yrkat att ansökan om tillstånd till vattenverksamhet och miljöfarlig verksamhet respektive tillstånd enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken avslås.

Övriga myndigheter m.fl.

Övriga intressenter har inte haft något att erinra mot att tillstånd ges, men har fört fram synpunkter på villkorsregleringen (se nedan under avsnitt 5.3-5.6).

3. ANSÖKAN

3.1 Ansökans disposition

Ansökan består av denna ansökningshandling med teknisk beskrivning (TB, bilaga A), miljökonsekvensbeskrivning (MKB, bilaga B) och PM Hydrogeologi (bilaga C), vilka utgör en integrerad del av ansökan.

3.2 Orientering

Klinthagentäkten ligger sydost om Kappelshamnsviken, knappt tre kilometer norr om Lärbro och lika långt söder om hamnen och verket i Storugns på norra Gotland. Brytning sker idag i ett öppet dagbrott på fastigheten XX och har pågått sedan slutet av 1980-talet. Närmaste bebyggelse från Klinthagentäkten beräknas till 300 meter från den södra täktgränsen, men avståndet från närmsta bostadshus till de områden som omfattas av denna ansökan uppgår till 420 meter. Mellan bostäderna i söder och täktområdet går väg 148. Norr om Klinthagentäkten finns tolv vindkraftverk samt en motorbana. Öster om täktområdet ligger Natura 2000-området Hoburgsmyr.

Såväl den befintliga täktverksamheten som det tillkommande täktområde som avses att ianspråk tas som kalkstenstäkt ligger inom fastigheten XX. Det är fastigheten och dess närområde som kan komma att beröras av verksamhetens eventuella påverkan på människors hälsa och miljön. Området är mycket lämpligt för fortsatt täktverksamhet eftersom det finns en begränsad kvarvarande tillgång till kalksten av hög kvalitet varför området är utpekad som riksintresse för mineralutvinning. Utöver detta finns det redan tillgång till såväl krossning- och sorteringsverksamhet, hamn och kalkugn i Storugns som en färdig industriväg samt ett transportband för transport av kalkstenen mellan Klinthagen och Storugns.

3.3 Denna ansökan

Ansökan omfattar tillstånd enligt miljöbalken till såväl befintlig som till utökad täktverksamhet inom Klinthagentäkten samt till bortledning av inläckande yt- och grundvatten och avledning av täktvatten till Region Gotlands VA-system.

Den utökning av verksamheten som avses omfattar fyra delområden. Två av dessa ligger inom det nuvarande täktområdet varav det ena, *P2N Norra*, ligger ungefär mitt i täkten och utgör en direkt förlängning av det redan utbrutna P2N-området och det andra, *Södra Klinthagen*, utgör ett tidigare obrutet område lokaliserat väster om det s.k. Polenhålet och norr om den s.k. Pall 2-sjön. Det två andra områdena, *Nordkross* respektive *Nordvästra Klinthagen*, ligger omedelbart nordväst om täktens nuvarande gräns och utvidgar täkten på ytan.

3.4 Gällande tillstånd; tidigare beslut

Gällande tillstånd

Den miljöfarliga verksamheten och vattenverksamheten i Klinthagentäkten bedrivs idag med stöd av det tillstånd som meddelades genom mark- och miljödomstolens dom den 20 november 2014 i mål M 2175-14, och med den ändring som följer av Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 januari 2016 i mål M 11317-14. Produktionen av mägersten bedrivs dock med stöd av en anmäld ändring av verksamheten beslutad av Länsstyrelsen i Gotlands län den 18 november 2015 i ärende dnr 555-2660-15.

Tidigare beslut

Hamnen och verket vid industrianläggningen i Storugns regleras tidigare i ett tillstånd meddelat av länsstyrelsen den 8 oktober 1998 (dnr 241-1568-98) med justerade villkor genom en dom från Stockholm tingsrätt, miljödomstolen, den 4 juni 1999 i mål M 159-99. Tillståndet omfattar befintligt kross- och sorteringsverk, utlastning i hamnen, vattenhantering i produktion, verkstad, VA och deponi.

Inledningsvis hanterades verksamheten vid Storugns och täktverksamhet i Klinthagen i ett och samma tillstånd. I samband med det utökade tillståndet för södra Klinthagen den 14 maj 2002 (dnr 541-3733-01), återkallades 1998 års tillstånd i de delar som avsåg verksamheten i Klinthagentäkten och ersattes med 2002 års täkttillstånd. Härfter har verksamheterna i Klinthagentäkten och i Storugns reglerats i separata tillstånd. Verksamheterna sammanbinds geografiskt av det ca tre km långa transportbandet men ligger på ett alltför stort avstånd från varandra för att de skulle kunna ses som en och samma verksamhet.

3.5 Omgivningsförhållanden

Fyndigheten av kalksten har pekats ut som ett riksintresse för mineralutvinning. Därutöver är hela Gotland utpekade som av riksintresse för turism och friluftsliv enligt 4 kap. med hänsyn till dess natur- och kulturvärden.

I närheten av Klinthagentäkten ligger Hoburgsmyr som utgör Natura 2000-område, naturreservat och riksintresse för naturvård, men fastigheten XX omfattas inte av något områdesskydd.

Området i fråga omfattas inte av detaljplan eller områdesbestämmelser.

3.6 Täktverksamheten

Stenkvaliteter

I genomsnitt har 1,7–2,0 miljoner ton kalksten producerats per år. För att kunna producera kalksten av bättre kvalitet som krävs av bl.a. stålindustrin bryts idag s.k. pall 1-kvalitet som blandas med s.k. pall 2-kvalitet för att såväl optimera kvaliteten som för att bidra till en god resurshushållning. Så länge det är möjligt kommer denna kalkstenskvalitet att produceras, men det finns endast begränsade reserver av både pall 1- och pall 2-sten kvar i Klinthagentäkten.

Utöver pall 1- och pall 2-sten finns även en tredje stenkvalitet i form av s.k. mägersten. Det är en sten med lägre kvalitet än pall 1- och pall 2-sten och kan därför inte användas av de kunder som kräver den nämnda blandningen av pall 1- och pall 2-sten. Mägersten kan dock användas i andra sammanhang och bedöms därför utgöra en potentiellt säljbar sten.

Ännu har inte all den sten som omfattas av det nu gällande tillståndet brutits ut. Sammantaget uppgår volymen kalksten, utifrån de stenmängder som fanns kvar vid årsskiftet 2017/2018, som omfattas av denna ansökan till 26,8 miljoner ton.

	Kvarstående volymer vid årsskiftet 2017/2018 (Mton)	Tillgängliga volymerna i de nya brytområdena (Mton)
Pall 1-sten	4,03	8,2
Pall 2-sten	1,47	0,9
Märgelsten	6,7	5,5
Totalt	12,2	14,6

Den kalkstenstyp som i Klinthagentäkten kallats för märgelsten kan inte jämföras med Slitemärgeln, utan bör snarare betraktas som en något lerigare kalksten. Kalkstenens karbonathalt överskrider 91 procent och halten kisel ligger under 5 procent. Den i jämförelse med övrig kalksten från täkten sämre kemiska kvaliteten gör stentypen oduglig som råvara för stål-, socker- och den kemiska industrin. Däremot uppfyller den specifikationskraven för gruvsektorn (neutralisering), cementindustrin och jordbruket.

Kalkstenen i P2N Norra (homogen krinoidékalksten) har den högsta karbonathalten (och följaktligen lägsta kiselhalten) av kvarstående reserver i täkten, både inom det nuvarande och de ansökta täktområdena. Kalkstenens höga kvalitet gör det möjligt att blanda denna stentyp med märgelsten av sämre kvalitet och ändå få ut en produkt av tillräckligt hög kvalitet. Stenen från P2N Norra är avsedd att blandas med vissa volymer i det nya norra täktområdet och på så vis utnyttja all sten i området. Av denna kvalitet kan 0,9 miljoner ton blandas med ca 2 miljoner ton kalksten i det nya området, som annars hade varit av för låg kvalitet för att kunna säljas. Det finns alltså ett stort behov av denna sten och det kan inte bara beskrivas genom den tid det tar att bryta stenen.

Befintlig verksamhet och planerade förändringar

Den uppbrutna pall 1- och pall 2-stenen transporteras med truck till primärkrossen som är nedsänkt i en krossgrop i täkten. Stenen krossas och transporteras därefter med ett ca tre kilometer långt transportband till anläggningen i Storugns för vidare krossning, sortering och utlastning.

Hanteringen av märgelsten skiljer sig från ovanstående beskrivning. Efter borring, sprängning och lastning, krossas och siktas stenmassorna i ett mobilt krossverk och transporteras med truckar till anläggningen vid Storugns. Märgelstenen kräver en särskild process eftersom mängden märgelsten i förhållande till övriga stenkvaliteter är liten och det är också bara en enskild kund som efterfrågar just denna sten. Dessutom har den en avvikande stenkvalitet jämfört med pall 1- och pall 2-sten och till följd av det finns en rad tekniska hinder som försvårar möjligheten att hantera den mindre volymen av märgelsten i befintlig infrastruktur för krossning, för transport på transportbandet och för sortering. Brytningen av märgelstenen sker kampanjvis och under denna tid pågår ingen annan bullrande verksamhet utöver eventuell borring i täkten.

Brytning sker vanligen genom sprängning 2-3 ggr/vecka på fasta sprängningstider i enlighet med gällande villkor för tillståndet.

3.7 Transporter

Befintlig verksamhet

Det sker en stor mängd av transporter med truck av kalkstenen. Vid ordinarie drift i tälkten kör fem tipptruckar i skytteltrafik mellan olika brytfronter och primärkrossen. Bullerberäkningarna för denna trafik är baserad på att antalet transporter med truckar vid ordinarie drift uppgår till 25 stycken per timme.

Transporterna av mörjelsten inom tälktområdet regleras idag genom det befintliga tillståndet för Klinthagentälkten. Utanför tälktområdet regleras transporterna genom en anmälan kopplad till tillståndet för verksamheten vid Storugns. Denna uppdelning har behållits även i denna ansökan. Eftersom transporternas omgivningspåverkan i Storugnsområdet redan har prövats och reglerats finns inget skäl att pröva eller reglera dem på nytt inom ramen för denna ansökan. I denna ansökan har därför miljöpåverkan från mörjeltransporterna endast beaktats under den tid då de befinner sig inom Klinthagentälktens verksamhetsområde.

Transporten av den mobilkrossade stenen genomför kampanjvis och de dagar transport av mörjelstenen pågår, sker ingen annan bullrande verksamhet i tälkten utöver mobilkrossning och eventuell borrhning. Det innebär att det inte sker någon samtidig transport med truckar av mörjelsten och övriga stenkvaliteter samt att även såväl primärkrossen och transportbandet som anläggningen vid Storugns kommer att stå still de timmar eller dagar som trucktransporter av mörjelsten sker. Därmed sker inte heller något tillskott av buller eller damning under dessa dagar.

Transporter vid fortsatt och utöka verksamhet

I takt med att tälkten växer kommer transportvägarna att behöva justeras. I samband med detta kommer även transporter mellan anläggning i Storugns och den s.k. Nollahögen att gå genom tälktområde eftersom den nuvarande nollahögstruckvägen i Nordvästra Klinthagen kommer att brytas bort. Nollahögstrucktrafiken omfattas av tillståndet för verksamheten vid Storugns men den miljöpåverkan som den bedöms orsaka inom ramen för Klinthagens verksamhet har beaktats vid upprättande av denna ansökan och MKBn.

Trucktrafikens påverkan på de närboende kommer att minska i takt med att de nya truckvägarna tas i anspråk. Idag används väg A för både transporter av mörjelsten mellan Klinthagen och Storugns och för ordinarie trucktrafik i tälkten. Så snart brytningen i tälkten tillåter det kommer transporterna av mörjelsten istället att gå via väg B. All ordinarie trucktrafik från norra Klinthagen till primärkrossen kommer också att gå via väg B. Trucktrafiken och transporterna av mörjelsten kommer att flytta västerut när väg B ersätter väg A. Det innebär att påverkan på de närboende från trucktrafiken kommer att minska något eftersom avståndet mellan trafiken och de närboende ökar.

Det är inte möjligt att ange när i tiden trucktrafiken flyttar från väg A till väg B. För det första beror det på den slutgiltiga utformningen och omfattningen av tillståndet. För det andra planeras vägarnas sträckning utifrån när i tiden som områdena där de befintliga truckvägarna går idag ska brytas samt när området i norra Klinthagen som

berör väg B är färdigutbruten. En sådan detaljprojektering kan inte ske nu eftersom de krav som ställs på produktion beror på en mängd olika yttre omständigheter. Av ekonomiska skäl är det önskvärt att övergå till att använda väg B för transporterna av mägersten eftersom det innebär en kortare körväg och frigör brytbara områden i anslutning till väg A. Ett skifte kommer att ske så snart det är tekniskt genomförbart och det saknas därför skäl att reglera frågan.

3.8 Vattenverksamheten

Befintlig vattenverksamhet

Vattenresurshanteringen idag innebär att vatten från tåktens norra delar leds via ett ringledsdikessystem som mynnar ut i den s.k. Pall 2-sjön. Vatten från lägre nivåer i tåkten pumpas till ringledsdiket för vidare avrinning till sjön. När Pall 2-sjön är uppfylld får vattnet brädda fritt över en tröskel till det s.k. Polenhålet. Vattnet som avrinner från området i närheten av Polenhålet leds direkt dit.

Från Polenhålet pumpas vattnet över pallkanten via en rörledning som ovanför pallkanten leds i ett anlagt dike och sedan vidare till ett översilningsområde för dränering till Klinthagenbäcken som sedan rinner ut i Kappelshamnsviken.

Eftersom Pall 2-sjön för närvarande är helt uppfylld och regleringen av Polenhålet utförs för att inte vattenståndsvariationerna ska bli allt för stora innebär vattenhanteringen att vattnet pumpas till Klinthagenbäcken med en naturlig årstidsvariation. Allt vatten lämnar i dagsläget Klinthagentåkten genom pumpning från Polenhålet.

Ansökt vattenverksamheten – två alternativ

Genom att avleda överskottsvattnet till Region Gotlands VA-nät skulle vattnet därmed kunna nyttiggöras. En förutsättning är att det bedöms finas tillräckligt med magasinerat täktvatten för att det även fortsättningsvis ska gå att upprätthålla goda förhållanden för havsöringens lekrevir i den nedströms liggande Klinthagenbäcken. Eftersom de vattenmängder som idag avleds från tåkten med råge överskrider behovet för att bibehålla havsöringens lekmiljöer bedöms det finnas goda förutsättningar att även avleda en delmängd av vattnet till regionens VA-nät.

En sådan åtgärd skulle även vara viktig för resurshushållningen med vattnet, vilket är något som eftersträvas och önskvärt i den mån det inte riskerar den fortsatta täktverksamheten. Det ska därför understrykas att en eventuell avledning av täktvatten för Region Gotlands behov inte görs för att gagna verksamheten. Det finns inget behov eller någon ekonomisk nytta med att avleda vattnet på annat sätt än idag. Tvärtom skulle en sådan åtgärd medföra ytterligare arbete och kostnader.

Eftersom någon slutlig överenskommelse om ett nyttiggörande av överskottsvattnet ännu inte finns, planeras även för det alternativa scenariot att avledningen av täktvattnet fortgår i huvudsak som idag. Tillståndsansökan omfattar därför båda de två alternativ, som beskrivs nedan (scenario 1 respektive 2).

I bägge scenarierna regleras Polenhålet genom pumpning och vattennivån hålls mellan +13 och +17 meter över havet. Allt täktvatten som pumpas från Polenhålet kommer att mätas med en induktiv flödesmätare avseende flöde (l/s) för att kontrollera att flödet aldrig överskrider 200 l/s. Även vattenkemin kontrolleras regelbundet. Därtill kommer vattenföringen i Klinthagenbäcken att mätas för att den mängd täktvatten som bortleds från Polenhålet ska kunna utvärderas mot vad det ger för flöden i bäcken (som utöver täktvatten får vatten från en uppströms liggande källa samt naturlig avrinning från skog- och jordbruksmark vid nederbörd). Havsöringens lek kommer att inventeras under alla åren täktbrytningen sker och två år efter avslutad brytning.

Scenario 1

I detta scenario bortleds en delström till Region Gotlands VA-nät och övrig delström fortsatt till Klinthagenbäcken.

För att transportera vattnet från Pall 2-sjön till VA-nätet kommer en pumpstation och anslutningsledning att anläggas vid Pall 2-sjön. Upp till 10 l/s kommer att avledas från sjön till VA-nätet. Medelvattenföringen i Klinthagenbäcken kommer att minska med samma flöde. För att upprätthålla bäckens goda lek- och uppväxtmiljöer för havsöring samtidigt som vatten avleds till VA-nätet planeras för en utveckling av regleringen av Pall 2-sjön genom att ett luckutskov med regleringshöjden 2 meter anläggs vid sjöns utlopp mellan Pall 2-sjön och Polenhålet. Det föreslås att sänkningsgränsen sätts till 2 meter under sjöns nuvarande naturliga tröskel. Vattennivån kommer därför att hållas mellan +19,7 meter och +21,7 meter över havet. Pall 2-sjön dränerar som tidigare med självfall till Polenhålet (men genom reglering i föreslaget luckutskov under nivån +21,7 meter), vilket fortsatt fungerar som mellanlager innan vattnet pumpas över pallkanten till Klinthagenbäcken. Med en regleringshöjd om 2 meter i Pall 2-sjön blir regleringsvolymen knappt 600 000 m³. Tillrinningen till Pall 2-sjön uppgår till ca 536 000 m³/år. Vattenuttaget, om det utnyttjas maximalt av Region Gotland, blir ca 300 000 m³/år. Det betyder att knappt två årsvolymen av regionens maximala årliga vattenuttag finns lagrade enbart i den sjövolym som innesluts av nivåskillnaden 2 meter mellan sänkings- och dämningssgränsen.

Genom en uthållig vattenresurshantering syftar åtgärderna till att nå en vattenbalans på så sätt att magasinsvolym hålls konstant på årsbasis genom att årstillrinning och årsavrinning hålls i balans. Under året kommer magasinet att regleras aktivt för att utjämna för variationer i tillrinning men även för variationer i vattenuttag samt för att upprätthålla en rimlig vattenföring och naturliga årstidsvariationer i Klinthagenbäcken. Som ytterligare skyddsåtgärd kommer ett lämpligt antal extra lekgrusplatser förbättras och nyanläggs i bäcken i samråd med länsstyrelsens havsöringsexpert.

Ansökan omfattar de åtgärder och installationer som krävs för att kunna avleda täktvatten från Pall 2-sjön till VA-nät, såsom pumpar och ledningar samt underhåll av anläggningen. Ansökan omfattar inte regionens hantering av det avledda täktvattnet efter avledning. Syftet är inte heller att avleda vatten för dricksvattenändamål utan det kan betraktas som utsläpp av täktvatten. Det ska därför understrykas att denna

tillståndsansökan inte avser avledande av vatten för vattenförsörjning och att det alltså inte är fråga om en vattentäkt i enlighet med 11 kap. 5 § miljöbalken.

Scenario 2

Detta scenario innebär att dagens vattenhantering fortsätter under verksamhetens drift.

Om inte scenario 1 genomförs kan den ursprungliga efterbehandlingsplanen såvitt avser vattenhantering användas. Det innebär att de djupare brytområdena i mellersta Klinthagen vattenfylls till en större sjö, innefattande både Pall 2-sjön och Polenhålet. Uppfyllnaden av den nya sjön beräknas till ca 15 år. Därefter återgår vattenföringen i Klinthagenbäcken till den naturliga avrinningen från området. Det nya området Södra Klinthagen föreslås få självfyllas på samma vis som skedde med Pall 2-sjön. Om Södra Klinthagen inte självfylls lika fort som Pall 2-sjön, bedöms området bli en grundare sjö.

Som en del av den planerade efterbehandlingen planeras ett dike och ett bräddavlopp anläggas på fastigheten XX. Diket ska anläggas enligt självfallsprincipen och kunna avvattna bräddningsvatten från Pall 2-sjön och Polenhålet, via Polenhålets bräddningspunkt till den övre delen av det s.k. översilningsområdet dit dagens täktvatten pumpas från Polenhålet. Syftet är alltså att ersätta pumpning med självfall. För att erhålla självfallet hela vägen kan utloppet mot översilningsområdet behöva sänkas jämfört med idag. Bräddavloppet ska anläggas mot område F i efterbehandlingsplanen.

Anläggandet av dessa kommer att medföra behov av att schakta och spränga för att skapa diket och reglerande trösklar, gjuta eller förstärka trösklar samt utföra invallnings- och dikningsåtgärder.

3.9. Inverkan på enskilda fastigheter; skadereglering

Påverkan på enskilda brunnar

Den grundvattenpåverkan som verksamheten skulle kunna medföra kan eventuellt påverka de enskilda brunnar som finns i området kring täkten. Vattennivåerna i ett antal brunnar söder om en brunn väster om verksamhetsområdet har övervakats sedan länge. Kontroller visar att när grundvattennivån var som lägst och vattennivån i Pall 2-sjön var torrlagd fanns det tillräckligt med vatten i enskilda brunnar. Med hänsyn till att vattennivån kommer att hållas på minst +19,7 meter, vilket innebär att det alltid kommer att finnas en 6,7 meters vattenpelare, finns det ingen risk för påverkan heller vid fortsatt brytning.

Skadereglering

Verksamheten bedöms inte medföra någon förutsedd skada för de enskilda sakägare som skulle ge rätt till skade- eller intrångsansättning enligt 31 kap. miljöbalken. Om verksamheten ändå visa sig medföra skador på någon fastighet, eller för någon rättighetshavare, bör frågan hanteras enligt reglerna för oförutsedd skada.

3.10 Avfall

Det material som bryts i Klinthagentäkten är en produkt som transporteras till verksamheten vid Storugns. Det är först där produkten behandlas och utvinningsavfall uppkommer. För verksamheten i Storugns finns en avfallsbehandlingsplan upprättad.

I Klinthagentäkten ska lagras dels avbaningsmassor från området, dels s.k. restfines (0–25 mm) som är ett mineraliskt restmaterial som uppstår vid brytning av kalken i täkten. Detta material utgörs av finkornigt kalkgrus med inslag av lera och bedöms inte medföra någon negativ miljöpåverkan under tiden det lagras i täkten.

Såväl avbaningsmassorna som restfines ska användas vid efterbehandlingen och utgör alltså inte avfall överhuvudtaget.

3.11 Förorenade områden

Verksamhetsområdet innefattar inte området med de efterbehandlade deponierna från 1970- och 1980-talet. Deponierna omfattas inte av ansökan och den påverkan dessa kan medföra utgör inte en del av denna tillståndsprövning. Materialet i deponierna härrör främst från verksamheten i Storugns och utredning av risken för föroreningsspridning från detta område är alltså en tillsynsfråga.

Någon risk för att eventuella föroreningar från deponierna transporteras in i täkten finns inte. Detta framgår tydligt av en karta (aktbil. 54) utvisande förorenade områden.

3.12 Miljökonsekvenser

3.12.1 Buller

Utvidgningen av verksamhetsområdet innebär att verksamheten kommer att bedrivas närmre ett antal bostäder än idag. Därmed finns en risk för ökade bullernivåer vid dessa bostäder. Utredningen visar att det kommer att vara möjligt att innehålla de föreslagna nivåerna genom att vidta ett antal begränsningar i antalet bullerkällor, dvs. maskiner av olika slag, som får operera i olika delar av täkten vid samma tidpunkt. Under vissa perioder och i vissa delar av täkten krävs ytterligare skyddsåtgärder, bl.a. användning av en bullerdämpande borrhög. Bullerövervakningen kommer att utökas med nya kontrollpunkter.

3.12.2 Vibrationer, luftstötståg och stenkastning

En utvidgning av verksamhetsområdet kommer att påverka omfattningen av vibrationer, luftstötståg och stenkastning från verksamheten. Samtliga dessa effekter uppstår, eller riskerar att uppstå, vid sprängning. Vibrationer och luftstötståg ingår i det nu gällande kontrollprogrammet och resultaten av kontrollen visar att gällande villkor innehålls. Även om vissa boende pga. utvidgningen

kan komma att uppleva en ökad påverkan av vibrationer och luftstöt vågor visar utredningen att nivåerna kommer att kunna innehållas även fortsättningsvis.

3.12.3 Damning

Den utökade verksamheten bedöms inte medföra nämnvärt ökat stoft nedfall på närbelägna bostäder. Verksamheten i tälkten kommer att ge upphov till viss diffus dammbildning och spridning genom borring, sprängning, lastning, transport och krossning. Den största källan till diffus damning bedöms vara trucktrafiken torra dagar. Truckvägarna ligger till största del nere i tälkten på betydande avstånd från bostäder. Transporten av kalksten sker dessutom i första hand på ett transportband som är helt inbyggt vilket effektivt förhindrar dammbildning. Damm från borring samlas upp i stofavskiljare. Övriga arbetsmoment, t.ex. sprängning, orsakar endast tillfällig och begränsad dammspridning. Övriga skyddsåtgärder för att begränsa dammbildning består i att skyddande skogsridåer mot väg 148 i möjligaste mån kommer att bevaras samt att vattenbegjuta vägarna för att minska dammspridningen från verksamhetsområdet vid dammig väglag.

3.12.4 Ytvattenpåverkan

Påverkan på Klinthagenbäcken och Kappelshamnsviken beror till viss del på vilket av de två scenarierna som kommer att väljas (se avsnitt 3.8 ovan).

Med scenario 1 kommer medelvattenföringen i Klinthagenbäcken nästan att halveras. Pall 2-sjön kommer dock att regleras så att årstidsvariationerna i bäckens vattenföring blir så naturliga som möjligt, med lägre maxflöde vintertid och högre minflöde sommartid än vad som är normalt för en gotländsk bäck med ett så litet avrinningsområde. Regleringen kommer att utformas för att upprätthålla ett tillräckligt flöde vid havsöringens lekperiod på hösten samt ett tillräckligt flöde sommartid för att försörja de inventerade lek- och uppväxtområden för havsöring som är belägna långt uppströms bäcken. I kombination med de miljöförbättrande åtgärder som har genomförts och som planeras att genomföras bedöms scenario 1 inte medföra några negativa konsekvenser för havsöringens reproduktion i Klinthagenbäcken. Blir de planerade åtgärderna framgångsrika kan havsöringens reproduktion i bäcken rentav stärkas ytterligare.

Scenario 2 innebär istället att dagens situation upprätthålls under drifttiden. Därefter minskar vattenföringen i bäcken under något decennium medan efterbehandlingen av Klinthagenälkten och uppfyllnad av tältsjöarna sker, för att därefter återgå till en naturlig avrinningsituation.

Såvitt avser verksamhetens påverkan på Klinthagenbäckens vattenkemi sker det främst genom utsläpp av kväve och sulfat. Halten av kväve i tälktvatten är dock i samma storleksordning som bakgrundshalten. Sulfatbelastningen kan innebära en förändring av bäckens vattenkemi, men halterna är så låga att de inte bedöms medföra några negativa konsekvenser för Klinthagenbäckens ekologi.

Verksamhetens påverkan på Kappelshamnsviken består främst i kväveläckage från tälten. Kvävebelastningen på Kappelshamnsviken från verksamheten bedöms uppgå till några hundra kilogram per år, vilket i jämförelse med den beräknade totalbelastningen på Kappelshamnsviken, som uppgår till 68,9 ton, får anses vara försumbart. Om vattenhanteringen inte förändras kommer denna nivå att gälla även fortsättningsvis under tälternas drifttid. Om vatten från Pall 2-sjön avleds till det regionala VA-nätet kommer kvävebelastningen på Kappelshamnsviken från verksamheten att minska i motsvarande grad.

Vad gäller risken för spill av diesel och olja finns väl utvecklade rutiner. Regelbunden utbildning av all tältpersonal genomförs och beredskapsrutin och handlingsplan vid större spill finns inövad och personalen är väl införd med kraven rörande miljöfarliga ämnen enligt nuvarande tälttillstånd. Tankning av hjulburna fordon sker vid en tankplats med hårdgjord yta i form av en tät betongplatta som är placerad norr om krossgropen. Rutiner för att hantera eventuella spill vid tankning finns och i ett förråd bredvid tankplatsen förvaras absolösa säckar som kan suga upp eventuella spill vid tankning eller andra former av spill av exempelvis hydraulolja. Dieseltanken är utformad med sekundärt skydd och har påkörningsskydd. Tankplatsen omfattas av ett särskilt tillstånd för hantering av brandfarliga varor. De icke hjulburna fordonen i tälten tankas med hjälp av en dieseltankbil direkt på plats i tälten på den täta tältbotten. Om den framtida vattenverksamheten utformas i enlighet med scenario 1 kommer dessutom ytterligare skyddsåtgärder att vidtas för att begränsa risken för att eventuella spill av diesel eller olja kan nå något ytvatten.

3.12.5 Grundvattenpåverkan och påverkan på Natura 2000-området

Den befintliga tältverksamhetens påverkan på Hoburgsmyr prövades i samband med prövningen av ansökan för det befintliga tillståndet. Ett tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken krävdes endast för de två pallar kalksten som var lokaliserade närmast myren i tälternas nordöstra del. Dessa pallar är numera utbrutna. För övriga områden krävdes inte något tillstånd. De nu tillkommande brytområdena ligger på ett längre avstånd från myren än det område där verksamheten tidigare bedömdes kunna påverka grundvattenförhållandena i myren. Den hydrogeologiska utredningen för dessa nytillkomna områden visar dessutom att det inte kommer att ske någon sådan påverkan.

Den påverkan från verksamheten som skulle kunna ha en negativ konsekvens för Natura 2000-området Hoburgsmyr är framför allt förändrade grundvattennivåer. Tältverksamhetens påverkan på grundvattensströmningen och dess eventuella påverkan på Hoburgsmyren har utretts ingående genom åren. Inför och i samband med prövningen av det nu gällande tillståndet utfördes ett flertal omfattande utredningar.

Hoburgsmyr avvattnas via en karststruktur, ett slukhål, vilken har kontakt med Storugnsdabrottet ca 200 meter nordväst om myren. Georadarundersökningar för att identifiera karst utfördes över den norra delen av det nuvarande tältområdet av SGU 2003. Undersökningen visade karstförekomster i områdets norra del, nära

Storugnsdagbrottet, på ca fem meters djup. År 2014 utförde Bergab georadarundersökningar i och kring norra och nordöstra delen av Klinthagentäkten, till ett djup av ca åtta meter. Undersökningen visade att karst förekom på 4–6 meters djup, framförallt i den norra delen av det undersökta området. Karststrukturerna tolkades vara lokala och utan koppling till den struktur som dränerar Hoburgsmyr.

Ytterligare georadarundersökningar har genomförts under 2017 i områden kring norra och nordöstra delen av Klinthagentäkten samt i nybrytsområdet P2N Norra. I samband med undersökningen identifierades fyra områden där karst tolkas förekomma. I området nordöst om befintlig täkt identifierades fyra områden där karst tolkas förekomma. I området nordöst om befintlig täkt identifierades totalt tre områden där karst förekom på 3–6 meters djup under marknivån. Dessa stämde överens med tidigare observationer av Bergab. I mitten av täkten identifierades ett område där karst förekom på 1,5–4 meters djup under marknivån.

Inte någon av georadarundersökningarna visade att det finns strukturer som skulle kunna medföra risk för att täktverksamheten kan påverka grundvattenförhållandena i Hoburgsmyr.

Även de utredningar av verksamhetens grundvattenpåverkan som utförts stödjer detta. I samband med tillståndsprövningen inför nu gällande tillstånd sammanställdes en utredning under 2013–2014 avseende yt- och grundvattenpåverkan på myren. Utredningen visade sammantaget att uppmätta trycknivåsänkningar saknar betydelse för Hoburgsmyr. Hösten 2017 genomfördes ytterligare en hydrogeologisk undersökning för att bestämma den framtida omgivningspåverkan som den utvidgning av täkten som omfattas av denna ansökans förändrade grundvattensituation kan innebära. Utredningens slutsats är att Hoburgsmyr inte kommer att påverkas av den förändrade grundvattensituationen som uppstår till följd av brytning till de djup som planeras. I den hydrogeologiska utredningen har även kunskap och mätdata från de redan pågående kontrollprogrammen beaktats.

Den planerade verksamheten bedöms inte heller i övrigt medföra någon betydande påverkan på Hoburgsmyrs Natura 2000-område. Verksamheten fordrar därför inte tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Om det bedöms att ett sådant tillstånd krävs visar utredningen att förutsättningar finns för att ett sådant tillstånd ska kunna meddelas.

3.12.6 Påverkan på natur- och kulturmiljön; artskydd

Naturmiljö; artskydd

Den befintliga täktverksamhetens påverkan på naturmiljön bedömdes i samband med prövningen av ansökan för det befintliga tillståndet. Täktverksamheten inom det s.k. Nybrytsområdet bedömdes inte kunna påverka någon skyddad arts bevarandestatus i området, men att verksamheten kunde medföra skada på de skyddade arternas fortplantningsområden. Genom villkor om särskilda skötsel- och restaureringsåtgärder på ett område ca två kilometer från täktområdet ansågs det emellertid att det kunde undvikas att verksamheten kom i konflikt med fridlysningsbestämmelserna och att det därmed inte krävdes en artskyddsdispens.

För att bedöma påverkan på naturmiljön av den planerade utvidgningen av verksamheten har områdena Nordkross och Nordvästra Klinthagen inventerats. Att områdena Södra Klinthagen och P2N Norra inte har inventerats beror på att de är belägna i det befintliga täktområdet och därmed är störda och hyser låga naturvärden.

Inventeringarna av Nordkross och Nordvästra Klinthagen visar att omkring hälften av det inventerade området bedöms ha höga till mycket höga naturvärden. Den andra hälften utgörs av en blandning av brukad skog och verksamhetsytor inklusive väg. Den planerade verksamheten bedöms dock endast innebära en mindre förlust av värdefulla markområden jämfört med vad som var fallet vid den förra utvidgningen av verksamheten.

Såvitt avser påverkan på särskild hänsynskrävande arter är det framför allt ett antal arter av fjärilar som skulle kunna påverkas av verksamheten. Liksom den bedömning som gjordes vid förra tillståndsprövningen bedöms inte heller denna utökning av verksamheten medföra att arternas bevarandestatus på populationsnivå i sina naturliga utbredningsområden inte försvåras. Avsikten är dock att fortsätta med och utöka restaureringen av fjärilsgod mark för att ytterligare reducera den planerade verksamhetens effekt på dessa fjärilsarters populationer och utbredningsområden.

När det gäller övriga påträffade växt- och djurarter bedöms inte den planerade verksamheten medföra någon större påverkan av betydelse för denna prövning.

Eftersom verksamheten inte bedöms påverka någon skyddad arts bevarandestatus i området aktualiseras inte förbudet i 4 § punkterna 1 och 2 eller 8 och 9 §§ artskyddsförordningen. Genom att mer för fjärilarna betydelsefull mark tas i anspråk skulle deras fortplantningsområden kunna komma att skadas. Det är dock en mindre andel fjärilsgod mark som påverkas av denna utvidgning än vad som var fallet vid den förra prövningen av verksamheten. Därtill avses det restaureringsområde som tidigare röjdes i syfte att skydda fjärilarnas fortplantningsområden utökas med ytterligare 12,2 hektar igenväxningsmark. Genom denna skyddsåtgärd aktualiseras inte heller förbudet i 4 § punkten 3 artskyddsförordningen. Någon artskyddsdispens krävs alltså inte.

Kulturmiljö

I syfte att ge en helhetsbedömning av kulturvärdena i området och en förklaring till kulturlandskapets utveckling över tid har utredningar innebärande insamling av ett rikt källmaterial, bestående av historiska kartor, kamerala uppgifter och ortnamn, samt fältinventeringar strävat efter att både hitta kulturlämningsars geografiska plats i landskapet samt belysa deras kronologiska och funktionsmässiga samband. Sammantaget har en komplex och intressant bild av detta utmarksområde kunnat målas upp och utredningen har bidragit till större förståelse för de relativt glea kulturspår som finns bevarade i området.

Som framgår av slutsatsen i bl.a. den arkeologiska utredningen har senare tids verksamhet, främst i form av stenbrytning, raderat de flesta av de ganska glesa spår som funnits från förhistorisk tid. Begreppet ”senare tid” ska dock förstås i ett historiskt sammanhang. Påverkan har orsakats av tidigare stenbrytning som pågått i området sedan lång tid tillbaka. Ytterligare täktverksamhet bedöms därför inte medföra någon tillkommande påverkan på dessa kulturmiljöer. Inga fornlämningar har upptäckts inom områdena Nordkross eller Nordvästra Klinthagen. Övriga områden ligger inom den befintliga täkten inom vilken inga fornlämningar finns.

Vid behov kommer samråd ske med länsstyrelsen enligt 2 kap. 10 § kulturmiljölagen.

3.13 Tillåtlighetsprövning

3.13.1 Allmänna hänsynsregler

Kunskapskravet (2 kap. 2 § miljöbalken)

Bolaget har mycket lång erfarenhet av, och gedigen kunskap om, kalkstensbrytning liksom av den omgivningspåverkan som verksamheten medför, inte minst inom det nu förevarande området Klinthagentäkten. Även av vattenverksamheten finns erforderlig erfarenhet. De erfarenheter, rutiner och metoder som används för att minimera risker och påverkan och som har utarbetats under åren kommer att användas inom det nu ansökta täktområdet. Enligt vad som framgår av ansökan med bilagor har det utförts noggranna utredningar och inventeringar av området för att säkerställa att verksamhetens störningar blir acceptabla.

Försiktighetsprincipen (2 kap. 3 § miljöbalken)

De skyddsåtgärder och försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra och motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön kommer att vidtas. Åtgärder vidtas redan idag och kommer även fortsättningsvis att vidtas för att minimera risker för olyckor inom och utom täktområdet.

Hushållnings- och kretsloppsprincipen (2 kap. 5 § miljöbalken)

Den aktuella ansökan innebär att resurserna i den redan befintliga täkten utvinns i möjligaste mån vilket torde ligga i det allmännas intresse. Kalkstenen från Klinthagen är den viktigaste råvarukällan för bränd kalk i hela Östersjöområdet och bl.a. av stor betydelse för stålindustrin. Verksamheten kan alltså inte anses strida mot hushållningsbestämmelserna. Den kalksten som bryts kommer sedermera till användning i verksamheten och i de kalkstensprodukter som framställs. Fraktioner som inte kommer till användning i produktionen kan lämnas kvar och återanvänds i samband med efterbehandlingen av täkten. Arbetsmaskinerna i Klinthagentäkten drivs med diesel med en viss bioblandning och uppfyller gällande utsläppsbestämmelser. Utöver drivmedels- och sprängämneshantering kommer endast en mycket begränsad hantering av kemiska produkter att förekomma inom verksamheten. Endast små mängder av avfall uppkommer i verksamheten i övrigt. Skulle delar av täktvattnet kunna avledas till Region Gotlands VA-nät kommer vattenresursen alltså att kunna tillgodogöras i viss utsträckning, vilket måste anses vara linje med hushållnings- och kretsloppsprincipen.

Lokaliseringsprincipen (2 kap. 6 § miljöbalken)

De enligt ansökan redan ianspråkta tåktområdena är bevisligen lämpliga för tåktverksamhet eftersom sådan verksamhet redan bedrivs där. Såvitt avser nytillkomna områden har en mängd utredningar utförts som visar att även dessa är lämpliga för tåktverksamhet. Inom de aktuella områdena finns kalksten av tillräckligt hög kvalitet och det finns redan tillräckliga installationer för utvinning och utlastning till Storugns. Hela området är vidare utpekats som riksintresse för mineralutvinning p.g.a. de unika mineralegenskaperna. Verksamheten strider inte mot någon detaljplan. Mot bakgrund av att tåktverksamheten har bedrivits länge på den för allmänheten otillgängliga platsen kommer den planerade förlängningen och utvidgningen av verksamheten inte heller att påverka det riksintresse för turism och friluftsliv som området omfattas av. Tvärtom utgör tåktverksamheten en del av områdets karaktär och området kommer efter avslutad verksamhet att återställas och göras tillgängligt för allmänheten

Skälighetsregeln (2 kap. 7 § miljöbalken)

Överväganden och förslag i fråga om skyddsåtgärder och försiktighetsmått m.m. har skett och kommer att ske mot bakgrund av skälighetsregeln.

3.13.2 Miljökvalitetsnormer

Den planerade verksamheten kommer inte att medverka till att någon miljökvalitetsnorm överträds eller försvåra att den kan uppnås.

3.13.3 Rådighet

Nordkalk är lagfaren ägare till fastigheten XX där tåktverksamheten idag bedrivs och kommer att bedrivas samt från vilken fastighet bortledning av vatten kommer att ske.

3.13.4 Samhällsekonomisk tillåtlighet

Nyttan av den planerade vattenverksamheten består för det första i att det för den fortsatta och utökade verksamheten i Klinthagentåkten är nödvändigt att länshålla tåkten och att bortleda vatten för tåktstjörarna så att dessa inte bräddar under pågående verksamhet. Om tillstånd inte ges kommer verksamheten i Storugns att upphöra. Nyttan består för det andra i att vattenbristen på Gotland kan lindras om delar av tåktvattnet nyttiggörs för Region Gotlands räkning. Att vattenresursen kan tillgodogöras i det allmännas intresse bör ges stor betydelse vid en samhällsekonomisk avvägning. Kostnaden för vattenverksamheten bedöms uppgå till knappt 2,7 miljoner kronor för det fall de åtgärder som beskrivs i scenario 1 genomförs. Om scenario 2 istället genomförs bedöms kostnaderna uppgå till knappt 1,2 miljoner kronor. Några skador till följd av vattenverksamheten kan inte förutses. Nyttan av en fortsatt drift av verksamheten får sammantaget vida anses överstiga kostnaderna för densamma i vattenrättslig mening.

3.14 Efterbehandling och säkerhet

Efterbehandling av tälten pågår i enlighet med den efterbehandlingsplan som tagits fram i samråd med tillsynsmyndigheten i samband med den tidigare prövningen av verksamheten. Mot bakgrund av de ändringar av verksamheten som planeras och omfattas av denna ansökan, såväl utvidgningen av täktområdet som den eventuella avledningen av vatten till Region Gotlands VA-nät, har en ny efterbehandlingsplan arbetats fram. Även denna plan har tagits fram i dialog med tillsynsmyndigheten.

För att säkerställa att skyldigheterna enligt detta tillstånd fullföljs gällande erforderliga avslutnings- eller efterbehandlingsåtgärder har sedan tidigare en säkerhet om 19 miljoner kronor ställts hos Länsstyrelsen i Stockholms län. Om tillstånd ges till den utökade täktverksamheten i enlighet med ansökan kommer säkerheten att utökas med ytterligare fyra miljoner kronor till 23 miljoner kronor. Denna beräkning är baserad på de ökade efterbehandlingskostnader som utökningen av tälten kommer att medföra och kostnaden för den eventuella vattenregleringen av de djupare täktområdena som kan komma att behövas vidtas.

3.15 Försiktighetsmått och skyddsåtgärder

Verksamheten i Klinthagentälten kommer även fortsättningsvis att bedrivas huvudsakligen i enlighet med befintligt tillstånd. Enligt vad som framgår av MKBn och de erfarenheter som har kunnat dras av den befintliga verksamheten vid tälten ger den nu ansökta verksamheten, inklusive utökningen, i princip upphov till samma störningar som den sedan tidigare redan prövade verksamheten i Klinthagentälten. I huvudsak samma villkor och försiktighetsmått som har gällt enligt tidigare meddelade tillstånd föreslås därför gälla även för den fortsatta verksamheten med vissa förtydliganden och tillägg som framgår av den tekniska beskrivningen och MKBn.

Såvitt avser bortledningen av täktvattnet ska följande framhållas. Det vatten som leds bort från tälten består främst av dagvatten och i viss mån av inläckande grundvatten. Behovet av att leda bort vatten kommer att variera med framför allt nederbörds mängder, vilka varierar såväl under året som från år till år. Det är därför olämpligt att i tillståndsmeningen eller i villkor reglera det maximalt tillåtna flödet. Någon sådan reglering finns inte heller i det nu gällande tillståndet. Samma syfte kan istället säkerställas genom att föreskriva till vilken nivå vattnet maximalt får avsänkas. Det föreslås därför att det föreskrivs ett villkor med innebörden att vattennivån i Pall 2-sjön ska hållas mellan +19,7 och +21,7 meter och att vattennivån i Polenhålet ska hållas mellan +13,0 och +17,0 meter.

Något villkor avseende minimivattenföring i Klinthagenbäcken är inte lämpligt att föreskriva eftersom bäcken normalt sett är helt torrlagd under delar av sommarhalvåret. Med den nuvarande utformningen av verksamheten avleds redan idag tillräckligt med vatten till Klinthagenbäcken och skulle vattenavledning till Region Gotlands VA-nät i enlighet med scenario 1 genomföras kommer vattennivåerna i bäcken sommartid att mer effektivt hushållas med på ett för Klinthagenbäcken godtagbart vis.

3.16 Kontroll

Verksamheten kommer att kontrolleras enligt tillämpliga bestämmelser om egenkontroll. För den pågående verksamheten finns ett kontrollprogram och ett uppdaterat kontrollprogram kommer att ges in senast tre månader från det att tillståndet har tagits i anspråk. En stor del av den utökade kontrollen som kommer att behövas med anledning av utvidgningen av verksamheten finns redan beskriven i de olika underutredningarna som bifogas ansökan.

3.17 Samråd

Inför upprättandet av den nu föreliggande ansökan har det genomförts ett samrådsförfarande enligt 6 kap. miljöbalken. Vad som framkommit vid samrådet har beaktats vid upprättandet av denna ansökan.

3.18 Tidsplan m.m.

Erfarenhetsmässigt finns risk för förseningar som kan påverka tidsplanen. De åtgärder som omfattas av det ovan beskrivna scenario 1 är ännu inte beslutade och förutsätter att det finns en överenskommelse på plats mellan Nordkalk och Region Gotland. Arbetstiden för vattenverksamheten bör därför bestämmas till 10 år.

Tiden för anmälan av oförutsedd skada bör bestämmas till 15 år räknat från arbetstidens slut, medan igångsättningstiden bör bestämmas till 5 år.

3.19 Villkorsförslag m.m.

Bolaget har, som man slutligt bestämt sin talan, föreslagit slutliga villkor m.m. enligt följande.

1. Om inte annat följer av nedan angivna villkor ska verksamheten, inklusive åtgärder för att begränsa vatten- och luftföroreningar samt andra störningar för omgivningen, bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget i ansökningshandlingarna i övrigt angett eller åtagit sig.
2. Buller från täktverksamheten får inte, utomhus vid bostäder, överstiga någon av nedan angivna ekvivalenta nivåer.
  - 50 dB(A) dagtid måndag-fredag (kl. 06-18)
  - 40 dB(A) nattetid (kl. 22-06)
  - 45 dB(A) övrig tid

Om det förekommer ofta återkommande impulsljud eller hörbara tonkomponenter ska en generell sänkning av ekvivalentvärdena ske med 5 dB(A)-enheter.

Maximala ljudnivåer ($L_{Fmax} > 55$ dBA) får inte förekomma nattetid kl. 22-06 annat än vid enstaka tillfällen.

Bullernivåerna ska kontrolleras senast sex månader efter det att tillståndet har tagits i anspråk och därefter vartannat år eller efter det att ändringar har vidtagits i verksamheten som kan påverka bullernivåerna mer än obetydligt. Bullernivåerna ska även kontrolleras om det framställs berättigade klagomål på buller från verksamheten. Kontroll ska ske genom mätningar eller närfältsmätningar och beräkningar.

3. Vid sprängning får vibrationshastigheten inte överskrida 4 mm/s uttryckt som högsta svängningshastighet i vertikal led vid mer än 10 procent av mättillfällena per år, som toppvärde i sockel på bottenvåning i närbelägen bebyggelse. Mätningen ska följa svensk standard, för närvarande SS 460 4866.

4. Luftstötsvågor till följd av sprängning får som begränsningsvärde inte överstiga 100 pascal mätt som frifältsvärde (värdet motsvarar 200 pascal mätt som reflektionstryck). Uppföljning av luftstötsvågor ska framgå av kontrollprogrammen där mätmetoder, mätfrekvens och utvärderingsmetoder anges. Mätning ska ske enligt svensk standard, SS 025210. Begränsningsvärdet ska anses uppfyllt om 95 procent av mätningarna visar att värdet innehålls.

5. Sprängning får endast ske vid i förväg bestämd tidpunkt som meddelas de närboende med en tydlig förvarningssignal.

6. Bolaget ska vidta åtgärder för att förhindra att stenkastning förekommer utanför bolagets verksamhetsområde.

7. Diffus damning ska begränsas så mycket som möjligt. Då risk föreligger för att damm ska spridas mot närbelägna fastigheter vid sprängning, ska berget samt luftrummet ovanför sprängplatsen sprinklas med vatten.

Damning ska vid behov begränsas genom vattenbegjutning av transportvägar.

8. På avsnitt med uppenbara olycksfallsrisker ska stängsel sättas upp eller allmänheten på annat sätt tydligt uppmärksammas på riskerna att beträda området.

9. Tillfällig lagring av överblivet material inom verksamhetsområdet får enbart innehålla mineraliskt material som härstammar från brytningen samt avbaningsmassor från området och inte något som kan förorena grundvatten. Uppläggning eller tippning av utifrån kommande sten, schaktmassor, rivningsmassor och dylikt får inte ske inom verksamhetsområdet.

10. Förvaring och hantering av petroleumprodukter och andra för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen inklusive avfall ska inom täktområdet ske med största aktsamhet så att risken för skador till följd av spill eller läckage elimineras.

Förvaring av petroleumprodukter och övriga för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen ska ske på tät yta som är invallad och under tak. Invallningen ska ha minst samma volym som det största kärl som förvaras där. Cisternerna ska vara utrustade med påkörningsskydd.

11. Utrustning för sanering av oljespill eller annat läckage ska finnas lätt tillgängligt vid förvaring och hantering av petroleumprodukter. God beredskap ska finnas för att ta hand om kemikalier eller farligt avfall från olyckor som kan hota mark, yt- eller grundvatten.

12. Tankning av hjulburna fordon ska om så är möjligt ske utanför täktområdet, och i annat fall utföras över hårdgjord, tät yta där spill kan saneras (den stationära tankningsplatsen).

Tankning av ej hjulburna maskiner ska ske över tät yta. Särskilda åtgärder ska vidtas för att undvika spill.

Om akut reparationsbehov av fordon eller maskiner uppkommer ska åtgärder vidtas så att förorening av mark, yt- eller grundvatten inte förekommer.

Inom täktområdet ska stationärt uppställda maskiner eller stadigvarande utnyttjade maskiner vara försedda med uppsamlingsanordningar för oljespill.

13. Inträffar driftstörning som kan innebära risk för skada på miljön eller på människors hälsa ska verksamheten omedelbart avbrytas, lämpliga åtgärder vidtas och tillsynsmyndigheten omgående kontaktas.

14. Personal som arbetar inom täktområdet ska vara väl informerad om innehållet i denna dom (täktillståndet med villkor) och betydelsen av den. En kopia av domen samt arbets- och säkerhetsinstruktioner för arbetsmomenten innefattande miljörisker ska finnas tillgängligt vid tälten.

15. Bortledandet av vatten från täktområdet med avledning till Klinthagenbäcken får ske med ett maximalt tillflöde om 200 l/s.

16. Avledandet av täktvatten från Pall 2-sjön med avledning till regionens VA-system får ske med en maximal årlig volym om 300 000 m³/år.

17. Vattennivån i Pall 2-sjön ska hållas mellan 19,7 och 21,7 meter för det fall det blir aktuellt att avleda vatten till Region Gotlands VA-nät i enlighet med yrkande 2 b.

18. Vattennivån i Polenhålet ska hållas mellan 13,0 och 17,0 meter.

19. Bolaget ska senast när detta tillstånd tas i anspråk ställa en ekonomisk säkerhet om totalt 23 miljoner kronor för fullgörandet av den efterbehandlingsskyldighet som gäller för verksamheten.

Säkerheten, som ska bestå av pant eller borgen enligt bestämmelserna i 2 kap. 25 § utsökningsbalken, ska förvaras hos tillsynsmyndigheten.

Om det visar sig att den ställda säkerheten är större än de beräknade efterbehandlingskostnaderna ska tillsynsmyndigheten bestämma säkerheten till ett lägre belopp än som bestämts ovan.

Tillsynsmyndigheten äger också rätt att medge att säkerheten successivt sänks i takt med att efterbehandlingsåtgärder genomförs. Säkerhetsbeloppet ska då sättas ned till ett belopp som motsvarar kostnaderna för återstående åtgärder.

20. Om verksamheten avbryts eller upphör innan den slutförts enligt detta tillstånd ska anmälan om detta i god tid göras till tillsynsmyndigheten.

21. Täckområdet ska efterbehandlas i enlighet med de intentioner för scenario 2 som redovisas i den till ansökan fogade efterbehandlingsplanen, bilaga A:17. Efterbehandlingen ska anses avslutad när avbördning med självfall sker till översilningsområdet (figur 3-4, bilaga A:17) samt att bräddavloppets funktion verifierats, genom observationer under ett för området hydrologiskt normalår, ha en hållbar utformning.

Tillståndshavaren får efter avtal med annan part efterbehandla täckområdet i enlighet med de intentioner för scenario 1 som redovisas i den till ansökan fogade efterbehandlingsplanen, bilaga A:17, om avtalet innebär att bolagets motpart i avtalet övertar ansvaret för att fortsatt pumpning av täktvatten sker till Klinthagenbäcken.

Efterbehandlingsplanen ska ajourhållas genom fortlöpande uppdateringar.

En fullständig efterbehandlingsplan ska ges in till tillsynsmyndigheten i god tid, dock senast sex månader, innan verksamheten upphör eller det blir aktuellt med slutlig efterbehandling av något delområde.

Den slutliga efterbehandlingen ska, vad gäller detaljfrågor, bestämmas av tillsynsmyndigheten.

22. Pågående skötsel- och restaureringsåtgärder på fastigheten YY ska fortgå enligt länsstyrelsens beslut den 7 februari 2017. Ytterligare åtgärder ska vidtas i enlighet med vad bolaget har åtagit sig i bilaga B:10 till ansökan och i samråd med länsstyrelsen.

Mark- och miljödomstolen överlåter åt tillsynsmyndigheten att föreskriva de villkor som kan behövas beträffande de utökade skötsel- och restaureringsåtgärderna.

23. Tillståndshavaren ska inom tre månader från det att detta tillstånd tagits i anspråk ge in ett samlat och uppdaterat kontrollprogram, som utarbetats i samråd med tillsynsmyndigheten.

4. ÅTAGANDEN

Bolaget har gjort åtaganden, som redovisas i ansökans olika delar. Under beredningen av ansökan och vid huvudförhandlingen har bolaget gjort ytterligare åtaganden. Den lista på åtaganden som redovisas i detta avsnitt är inte uttömmande, ytterligare åtaganden kan finnas i aktmaterialet.

4.1. Bortledning av täktvatten från Klinthagentäkten

Bolaget har gjort åtaganden (kompletterade med checklistor) som gäller för Scenario 1 respektive scenario 2 (se TB, avsnitt 4.15.4.2 – 4.15.4.3).

Scenario 1 (bortledning av en delström av täktvatten till Region Gotland)

1. Reglerpunkt mellan Vattenmagasinen Pall-2 sjön och Polenhålet
  - 1.1. Att anlägga ett s.k. luckutskov med regleringshöjden 2 meter mellan Pall2-sjöns och Polenhålets nuvarande överfallspunkt på +21,7 m.ö.h. ner till + 19,7 m.ö.h. Regleringspunkten ska kunna styras så att det går att släppa igenom en mindre delström vatten till Polenhålet mellan nivåerna +21,7 m ner till + 19,7 m.
  - 1.2. Vattenuttag i Pall-2 sjön får ske både till Region Gotlands VA-nät samt via reglagepunkter mot Polenhålet. Inga vattenuttag får ske under nivå +19,7 m. Bräddning över +21,7 m leds till Polenhålet och regleras enligt Polenhålets vattenivåreglering under 5.1 nedan.
  - 1.3. Nivån för Pall-2 sjön mäts in regelbundet
2. Avsiktsförklaring för vattenuttag av Region Gotland
  - 2.1. Vattenuttaget bygger på av Region Gotland och Nordkalk AB undertecknad Avsiktsförklaring för genomförande av projekt mellan Region Gotland och Nordkalk AB, bilaga A:13 till ansökan.
3. Utformning av Vattenuttagpunkt för Region Gotlands täktvattendelström
  - 3.1 Vattenuttag får utformas i enlighet med Region Gotlands föreslagna. Tekniska beskrivning Region Gotland för uppfordran av vatten från Klinthagentäkten, bilaga A:14 till ansökan.
4. Nordkalk utreder och vidtar skyddsåtgärder uppströms Vattenmagasinet Pall-2 sjön
  - 4.1 Nordkalk utreder och föreslår en teknisk möjlig lösning för s.k. Early Warningsystem för att detektera olja i täktvattnet på ringleden.
  - 4.2 Nordkalk iordningsställer en tät lucka vid lämplig vägtrumma som vid behov tillfälligt kan stänga av ringleden vid ett större akut tillbud med spill från maskiner. Luckan ska garantera att uppströms vattenrecipient vid stängning är helt avskuret från Vattenmagasinet Pall 2-sjön och utgör fullgott vattenskydd av Pall 2-sjön.
  - 4.3 Vidmakthålla och säkerställa restriktiva och väl fungerande diesel- och oljespillrutiner.

5. Vattennivåreglering för Polenhålet
  - 5.1 Polenhålet får regleras genom pumpning mellan nivån 0 – 4 m, dvs. från magasinet övre bräddningspunkten i Polenhålet som ligger i dess nordöstra pallkantshörn på +17 m.ö.h. Normal vattennivå hålls i spannet 1,5 – 4 m under bräddningspunkten d.v.s. med en god marginal till nivån där magasinet bräddar till den intilliggande krossgropen. Allt täktvatten som pumpas från Polenhålet mäts med en induktiv flödesmätare avseende volym (l) och flöde (l/s).
6. Maxnivåflödet från Polenhålet
  - 6.1 Maxnivåflödet från Polenhålet föreslås ligga på 200 l/s. Nordkalk måste årligen redovisa i Miljörapporten att man aldrig överskrider villkoret. Kontroll av mätare och avläsning av data sker fyra gånger om året.
7. Provtagning av vattenkemi i utgående täktvatten
  - 7.1 Vattenkemi mäts vid Polenhålets utflödespunkt från Polenhålets rörledning till diket ut ur täkten. Halter av Suspenderat material, N-tot, Sulfat och Klorid provtas fyra gånger per år i samband med tömning av pumpdata från Polenhålets pumpar samt logger i bäcken.
8. Miniminivåflöden till Klinthagenbäcken
  - 8.1. Nordkalk mäter och redovisar vattenföringen i Klinthagenbäcken via en logger i bäcken som har en framtagen avbördningskurva som visar vilka flöden som förekommer i bäcken vid olika vattenstånd. Avläsning sker fyra gånger per år och redovisas årligen i Miljörapporten
  - 8.2. Nordkalk åtar sig att inventera havsöringen lek under alla åren täktbrytning sker och två år efter avslutad brytning.
  - 8.3. Vid torrårsscenarioer är det viktigt att den delström som kan pumpas till Klinthagenbäcken sker på för den lekande havsöringen och dess befruktade rom och yngel på ett klokt sätt. Följande checklistor är att rekommendera för ett lyckat resultat:

Checklista 1 – Viktigt att tänka på vid Havsöringsleken (oktober - januari)

- Tag kontakt med Sportfiskarna och länsstyrelsens havsöringsexperter kring när årets havsöringslek är på gång i kringliggande vattendrag
- Kolla upp nivån i Kappelshamnsviken via väderstation så att havsnivån inte är så låg att fisken inte når upp i Klinthagenbäcken. (Se TB, avsnitt 4.15.4.10, foto 17).
- Var säker på att fiskeleken för havsöring är optimal innan sparat vatten för kraftigare pumpning sker. Pumpa normalt inte mer än ca 80 l/s då det inte bedöms ge mer optimal lek. Pumpa så många dagar eller veckor som magasinet medger inom reglerade nivåer i Polenhålet.
- Kolla vid något tillfälle i Klinthagenbäcken att nivåerna ser bra ut.
- Genomför fiskelekinventering under pumpning samt genomför en avslutande fiskeleksräkning med lämplig expert.

Checklista 2 – Viktigt att tänka på vid ynglens kläckningsperiod (april – juni)

- Pumpa ett minimiflöde på ca 8 l/s mellan 1 april — midsommarveckan för att gynna havsöringsynglens kläckning och första veckor i bäcken som yngel.
- Efter Midsommar kan täktvattnet sparas under resterande del av sommaren om inte stora överskottsmängder finns och sparas till höstens nya fisklek. En källa tillför bäcken ett visst grundflöde även sommartid och torkar bäcken kortvarigt ut i slutet på sommaren simmar fisken ut i viken.
- Övrig tid på året är regleringen av Klinthagenbäcken anpassad utifrån om det är torrår, normalår eller blötår. Vid torrår sparas vatten till behoven enligt checklista 1 och 2.

9. Anläggande av ytterligare lekgrusplatser för havsöringen i Klinthagenbäckens övre skogsbäckkravin nedströms den anlagda halvtrumman.

9.1 Bolaget åtar sig en extra förebyggande åtgärd i syfte att gynna havsöringsbeståndet även vid framtida torrårssituationer vid Scenario 1 i Klinthagens Vattenhantering. Ett lämpligt antal extra lekgrusplatser anläggs i bäcken i samråd med Länsstyrelsens havsöringsexpert. För förslag till lämpligt område för insatsen i Klinthagenbäcken, se TB, avsnitt 4.15.4.4, figur 13 och dess figurtext. Ytterligare beskrivningar av åtgärden redovisas i TB, avsnitt 4.15.4.10.

Scenario 2 (Bortledning av allt täktvatten enbart mot Klinthagenbäcken)

1. Reglerpunkt mellan Vattenmagasinen Pall-2 sjön och Polenhålet

1.1. Överfallspunkt mellan Pall 2-sjöns och Polenhålet kommer att ligga på +21,7 m.ö.h. och vara oreglerad. Bräddning över +21,7 m leds till Polenhålet och regleras enligt Polenhålets vattenivåreglering nedan. Inga andra avvattningstvågar sker från Pall 2-sjön.

I övrigt överensstämmer åtagande och checklistor för scenario 2 vad som gäller enligt scenario 1.

4.2 Brunnsövervakning m.m.

Bolaget avser att fortsätta att förse nio fastigheter i närheten av Storugns med dricksvatten så länge bolaget bedriver egen verksamhet på området (se översiktskarta i TB, s. 91).

För att säkerställa att verksamheten inte medför någon påverkan på enskilda brunnar på fastigheter som inte omfattas av bolagets åtagande om dricksvattenförsörjning, kommer ny propumpning att utföras i området med fler observationspunkter i nord-sydlig riktning samt på mindre avstånd från pumpbrunnen (TB, avsnitt 4.16.3).

Ytterligare information om brunnsövervakning finns i PM Hydrogeologi, bilaga B6 till ansökan.

4.3 Åtgärder för att hålla nere vibrationsnivåer och förebygga luftstöt vågor

I TB, avsnitt 4.2.4.3 och 4.2.4.5 har bolaget redovisat vilka åtgärder man åtagit sig tillämpa för att hålla ner vibrationsnivåer och förebygga luftstöt vågor.

4.4 Åtgärder för att förebygga stenkastning

I TB, avsnitt 4.2.4.7 har bolaget redovisat vilka åtgärder man åtagit sig tillämpa för att förebygga stenkastning.

4.5 Skyddsåtgärder avseende buller

I TB, avsnitt 4.13.2 har bolaget redovisat vilka åtgärder man åtagit sig tillämpa för att förebygga och begränsa bullerspridning.

5. INKOMNA YTTRANDEN

Under målets handläggning har sökanden genom bl.a. justerade villkorsförslag och uttryckliga åtaganden godtagit en del framförda synpunkter. Redovisningen här har därför begränsats till i huvudsak områden och frågor där enighet inte råder. Remissmyndigheterna m.fl. har, som man slutligt utformat sin talan, anfört i huvudsak följande.

5.1 Länsstyrelsen i Gotlands län

5.1.1 Yrkanden och inställning

Tillstånd

Ansökan om tillstånd till brytning inom delområdet P2N Norra bör avslås. I övrigt tillstyrker länsstyrelsen ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

Länsstyrelsen avstyrker bifall till ett s.k. Natura-2000 tillstånd för brytning inom delområdet P2N Norra.

Villkor

Villkorsförslagen 2-4, 19, 21 och 23 (buller, vibrationer, luftstöt vågor, säkerhet, efterbehandlingsplan och kontrollprogram) behöver justeras.

Ett tillstånd behöver därutöver kompletteras med villkor om

- ersättningskyldighet för bolaget om enskilda vattentäkter påverkas (villkorsförslag A),
- krav på utvärdering av öringbeståndet i Klinthagentäkten (villkorsförslag C), och
- krav på fortsatt kontroll av Hoburgsmyr (villkorsförslag D).

5.1.2 Utveckling av talan

Brister i underlaget för vattenverksamheten

Det saknas en redovisning av det område som vattenverksamheten bedöms påverka vad avser yt- och grundvattenflöden vid avsänkning av grundvattenytan och bortledning av vatten, dvs. verksamhetens influensområde. Detta är en stor brist eftersom det i täktens närhet finns olika skyddsobjekt som kan påverkas av nivåförändringar hos grundvattnet till följd av täktverksamheten. Influensområdets storlek har också betydelse för vattenbalansräkningarna och för att tydliggöra sakägarkretsen.

Vattenbalansen och mängden inträngande grundvatten till täkten har bedömts vara svår att uppskatta. I PM ”*Klinthagenbäckens avrinningsområde och vattenbalans*” framgår att ”osäkerheten i uppskattningen är mycket stor, främst med avseende på att det är svårt att avgöra om det inträngande grundvattnet härstammar från högre belägna nivåer i täkten, från täktens direkta närområde eller från avgränsade avrinningsområden”.

Genomförandet av scenario 1 förutsätter att beräkningen av vattenbalansen i täkten är korrekt. De vattenvolymer som behöver pumpas bort från täktområdet för att länshålla den kan variera avsevärt. För de hydrologiska åren 1 oktober 2016 – 30 september 2018 varierar den årliga volymen mellan 513 000 m³ och 1 131 000 m³. I medeltal är detta 822 000 m³/år, vilket ligger relativt nära de siffror på bortpumpade volymer åren 2015–2017 (900 000 m³/år i medeltal) som redovisats i miljörapporter. Detta illustrerar att de teoretiska beräkningarna är behäftade med vissa osäkerheter. Det är viktigt att beräkningarna av de vattenvolymer som kan avledas till Region Gotland för dricksvattenförsörjning och de som samtidigt avleds till Klinthagenbäcken kan bedömas.

Det saknas alltså information som säkerställer bedömningarna av omgivningspåverkan på bl.a. Natura 2000-området Hoburgsmyr och närliggande källor och källmyrar.

Påverkan på Hoburgsmyr; krav på natura 2000-tillstånd

En uppdaterad bevarandeplan för Natura 2000-området Hoburgsmyr (SE340082) fastställdes den 20 december 2018. I den uppdaterade planen bedöms bevarandestatusen som gynnsam i agkärren, men ej gynnsam i rikkärren. Att rikkärren inte bedöms ha gynnsam bevarandestatus beror på igenväxning. Igenväxning beror på utebliven hävd, men igenväxningen kan också skyndas på av förändrad hydrologi, särskilt då torrare förhållanden.

Nordkalk har tidigare förelagts att genomföra en fördjupad utvärdering av kontrollprogrammet vid Hoburgsmyr. Utvärderingen finns presenterad i ”*Analys av grund- och ytvattenpåverkan vid dagbrottet Klinthagen perioden 2004–2012*”. Land, Water and Waste Management Group (LWWMG) har bedömt utvärderingen och de slutsatser som dragits utifrån redovisade data och beräkningar.

Sammanfattningsvis fann LWWMG att "...det nuvarande kontrollprogrammet inte följts och att det inte är möjligt att dra några säkra slutsatser beträffande påverkan på våtmarken då data beträffande ytvatten helt saknas". LWWMG utförde också kompletterande statistiska och analytiska beräkningar och fann bl.a. att:

- heterogeniteten i systemet gör att osäkerheten vid generella bedömningar om effekten, blir stor;
- grundvattennivåerna i 4 av de 6 borrhålen (inom kontrollprogrammet) har sänkts mellan 1–7 meter;
- även det ytliga grundvattensystemet har i ett fall påverkats kraftigt; påverkan har identifierats när avståndet mellan borrhålen och brytfronten varit 300–500 meter, i ett fall 900 meter.

Denna ansökan gäller tillstånd att bryta djupare inom det område som omfattades av 2003 års Natura 2000-tillstånd och djupare än den begränsning som medgavs då. Även om någon påverkan på grund av täktverksamheten inte med säkerhet kan konstateras på Hoburgsmyr, har detta heller inte fullt ut kontrollerats och undersökts enligt tidigare villkor. Däremot har påverkan av grundvattennivåerna konstaterats vid brytning så nära myren. De nya pulstester som nu utförts indikerar också mer genomsläppligt berg vid området P2N Norra.

Hoburgsmyr är en viktig lokal för den rödlistade och starkt hotade orkidén kärnnycklar (EN), vilken är knuten till naturtypen rikkärr. Beståndet av kärnnycklar har följts i omgångar av Gotlands botaniska förening, studenter vid Högskolan Gotland och senaste av länsstyrelsen inför uppdateringen av bevarandeplanen. Beståndsstorleken, som ofta växlar starkt mellan åren, pendlade under åren 1982–1990 mellan 200 och 2 500 exemplar. Under åren 2013–2015 befanns det totala antalet kärnnycklar vara mellan 201 och 390. År 2017 fanns enbart fyra exemplar. Trenden för kärnnycklar tycks alltså vara starkt negativ i området.

Kärnnyckelns förekomst är starkt betingad av hydrologin. Den förekommer på marker som är översvämmade på vinter och vår men torkar upp under sommaren. Arten bedöms som mycket känslig för förändringar i hydrologin. Det är därför av stor vikt att säkerställa att inte hydrologin i myren påverkas av den planerade brytningen. Kärnnycklar finns enbart på Gotland i hela norra Europa. I övriga Europa är den fåtalig och stadd i minskning.

Med hänvisning till försiktighetsprincipen och det skydd som Hoburgsmyr åtnjuter, är det svårt att tillstyrka kalkbrytningen i omedelbar närhet av Natura 2000-området med myren. Nordkalk har inte visat att den sökta brytningen inte riskerar skada de livsmiljöer och arter som avses att skyddas i Natura 2000-området Hoburgsmyr.

Som en förutsättning för brytningen direkt invid Hoburgsmyren krävdes ursprungligen ett Natura 2000-tillstånd, som beslutades 2003. Natura 2000-tillståndet, och det därefter beslutade tillståndet till täktverksamheten innebar begränsning av brytdjup motiverat av vad som då framkommit om karst och hydrologiska förhållanden i myrens närhet, främst i den norra delen där brytdjupet begränsades till endast 6 meter från markytan.

En redogörelse har nu lämnats för de hydrologiska förhållandena invid Hoburgsmyr de senaste två åren. Kontroller av grundvattennivåerna mellan tåkten och myren har dock pågått sedan 2004. Från dessa har tidigare konstaterat att grundvattennivåerna i fyra av de sex borrhålen inom kontrollprogrammet avsänktes 1-7 meter vid brytning invid myren samt att även det ytliga grundvattensystemet påverkades kraftigt vid en kontrollpunkt. Avståndet mellan brytfronten och borrhålen var 300–500 meter, i ett fall 900 meter, dvs. på relativt långa avstånd.

Avståndet mellan området P2N Norra och Hoburgsmyrs ytvattendelare är mindre än 300 meter. Det är inte helt uteslutet att täktverksamheten så nära myren har medfört en långsam och svårkontrollerad påverkan på hydrologin i myren. Om detta innebär minskad vattentillgång i myren, t.ex. genom dränering till tåkten, skulle det kunna vara en del i orsakerna till att beståndet av kärnnyckar minskat mycket kraftigt och att igenväxningen av rikkärren går snabbare.

De s.k. pulstester som genomförts i området P2N Norra indikerar uppsprucket berg i de övre delarna av berget på 0–3 meters brytnivå, dvs. på nivån +22 till +19 meter över havet med underliggande tätare berg. De indikationer som finns på att de övre delarna vid området är mycket uppspruckna måste ställas i relation till effekter som noterats i grundvattennivåmätningarna vid tidigare brytning invid Hoburgsmyr. Det bedöms inte vara ställt utom allt tvivel att brytning i område P2N Norra inte skulle påverka Hoburgsmyr negativt.

Mot bakgrund av det anförda krävs, enligt länsstyrelsens mening, tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken för brytning inom delområdet P2N Norra. Samtidigt och av samma skäl avstyrker länsstyrelsen bifall till ett Natura 2000-tillstånd.

Om mark- och miljödomstolen ändå ger tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken respektive tillstånd till brytning inom *P2N Norra*, bör villkorsförslagen nr 21 och 23 kompletteras och skärpas enligt följande.

Villkorsförslag 21

I efterbehandlingsplanen ska ingå beskrivning av skyddsåtgärder för att minska riskerna för vattenläckage från Hoburgsmyr till täktområdet.

Villkorsförslag 23

Om kontrollprogrammet för Hoburgsmyr skulle visa att täktverksamheten leder till förändringar i de hydrologiska förhållandena som riskeras att påverka Natura 2000-området, ska verksamheten avbrytas, tillsynsmyndigheten kontaktas och lämpliga åtgärder omedelbart vidtas för att förhindra fortsatt negativ påverkan.

Villkorsförslag D

Kontrollprogrammet för Hoburgsmyr ska utvärderas och utökas samt innehålla vegetationsuppföljning.

Påverkan på enskilda vattentäkter

Av samrådshandlingarna framgår att flera fastighetsägare är oroliga för tillgången på vatten i sina enskilda vattentäkter i tåktens närområde. Flera fastighetsägare anger också att Nordkalk tidigare har ersatt fastighetsägare med nya vattentäkter när problem uppstått. Oförutsedd skada från verksamheten på enskilda vattentäkter inom tåktens influensområde bör regleras med ett villkor på liknande sätt som gäller för ett antal andra större bergtäktsverksamheter i länet.

Ett tillstånd bör därför kompletteras med ett särskilt villkor (villkorsförslag A) för en eventuell påverkan på enskild vattenförsörjning enligt följande.

Om vattennivån i grundvattentäkt belägen på fastighet i omgivningen sjunkit eller om vattenkvaliteten försämrats så att vattenförsörjningen vid normal förbrukning inte kan tillgodoses, ska bolaget omgående se till att ordna fastighetens vattenförsörjning på annat sätt. Detta gäller inte om det är uppenbart att bristen eller kvalitetsförsämringen beror på något annat än den nu tillståndsgivna verksamheten.

Påverkan på Klinthagenbäcken

Det är mycket viktigt att Nordkalk följer de checklistor som tagits fram för att minimera påverkan på Klinthagenbäcken (se TB avsnitt 4.15.4.2 och 4.15.4.3). Hur dessa åtaganden uppfylls bör beskrivas i den årliga miljörapporten med uppgift om de perioder vatten pumpats till bäcken, och med vilka flöden.

För det fall scenario 1 genomförs minskar medelvattenföringen i Klinthagenbäcken med 40 procent. (Scenario 2 däremot innebär ingen större skillnad jämfört med dagens flöden.) Scenario 1 medför alltså en påverkan som riskerar att leda till sämre lekframgång hos havsöringen. (Lägre vattennivåer är en riskfaktor för själva leken och rommens utveckling fram till kläckningen i april månad. Kritiska perioder inträffar under försommaren när ynglen ska försöka ta sig till havet eller överleva i vattendraget.) Om scenario 1 genomförs kan alltså beståndet av havsöring komma att missgynnas. Det är därför rimligt att eventuella förändringar kontrolleras efter att en tidperiod om minst fem år sedan flödena till bäcken ändrats. Genom gällande tillstånd finns ett åtagande att följa upp beståndet av havsöring. Åtagandet sträcker sig till två år efter avslutad brytning. Med det underlag som finns från de årliga inventeringarna av lekplatser i bäcken kan större förändringar upptäckas i beståndsstorlek.

Om det visar sig att lekbeståndet minskar är det rimligt att i samverkan med tillsynsmyndigheten skapa förutsättningar för att förbättra beståndet av havsöring i Klinthagenbäcken eller i näraliggande vattendrag (11 kap. 18 § miljöbalken).

På Gotland sker räkning av lekfisk i två vattendrag. I det ena vattendraget har beståndsövervakning skett sedan 1990-talet, med vissa avbrott. Denna pågående övervakning kan tjäna som referens vid utvärdering av beståndsutveckling i Klinthagenbäcken. Det är rimligt att åtgärder föreslås och genomförs vid tydlig försämring av beståndets status, så att förutsättningar för återhämtning av beståndet i Klinthagenbäcken skapas.

Ett tillstånd bör kompletteras med villkor (villkorsförslag C) enligt följande.

De årliga genomförda öringinventeringarna ska utvärderas efter 5 år från det att vatten börjat avledas till Region Gotland, luckutskov anlagts och dämning av Pall 2-sjön påbörjats.

Om försämring upptäcks ska bolaget i samråd med tillsynsmyndigheten föreslå åtgärder för att skapa förutsättningar för att förbättra beståndet i Klinthagenbäcken och/eller i det näraliggande vattendraget Vikersån.

Påverkan på källflöden (Ekedalskällan)

Nordkalk använder själva upp till 3 900 m³ vatten från Ekedalskällan per år och levererar upp till 550 m³ vatten från källan per år till nio fastighetsägare i närheten, totalt ca 4 450 m³ per år. Detta vattenuttag från källan är såvitt känt inte reglerat genom tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken. Bolaget har inte redogjort för de eventuella risker den planerade täkt- och vattenverksamheten kan innebära för källans vattenflöde.

Den vattenhantering för Klinthagenbäcken som Nordkalk föreslår i ansökan förutsätter att källflödet till bäcken lämnas opåverkad. Flödet från källan ska kontrolleras innan den utökade brytningen påbörjas och den sedan ska ingå i kontrollprogrammet med kontinuerliga flödesmätningar.

Bortledning av vatten till kommunal vattenförsörjning m.m.

Om bortledning till Region Gotlands VA-nät genomförs innebär det att Pall 2-sjön volymmässigt skulle bli en av Gotlands större allmänna vattentäkter. För en allmän vattentäkt av den storleken är det viktigt, inte minst ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, att den är tillräckligt robust, att det är tillräckligt utrett vad som kommer att hända med vattentakten under bergtäktens efterbehandlingsfas och att tillräckligt mycket vatten finns i Pall 2-sjön vid flera på varandra följande torrår. Eftersom den allmänna vattentakten kommer återfinnas inom industriområdet bör tekniska barriärer mot eventuella olyckor särskilt beskrivas och kompletteras i ansökan. Länsstyrelsen är fortsatt positiv till bolagets förslag att bidra med vatten till allmän vattenförsörjning.

Möjligheten att avleda vatten till Region Gotlands VA-nät är inte färdigutredd och kommer kanske inte att genomföras. Grundvattennivåerna har varit rekordlåga på Gotland, vilket beror på flera efterföljande torrår med låga nederbörds mängder. Detta har medfört återkommande vattenbesparingsåtgärder. De klimatscenarios som finns för Gotland visar generellt på längre vegetationsperiod, längre lågflödesperioder, ökad årsmedelnederbörd, men samtidigt större variationer mellan åren. Mot bakgrund av detta är det viktigt att behålla så mycket vatten som möjligt och att avledning av stora mängder vatten till havet bör undvikas vid alla typer av verksamheter. Oavsett om avledning till det VA-nätet kan genomföras eller inte, eller om den vattenvolym som avleds till havet fortsatt är hög trots att detta genomförs, bör Nordkalk åläggas att utreda alternativ till bortledning till havet, dvs. alternativ hantering av vattnet såsom lagring, bevattning av åkermark eller infiltration (till grundvattnet).

Transport av mägersten

Under den förhållandevis korta tid brytning av mägersten har pågått har det hävdats att det är nödvändigt med trucktransporter av stenen med hänvisning till att det skulle krävas omfattande ombyggnationer av transportbandet eftersom olika stenkvaliteter inte får blandas. Det saknas dock ett konkret underlag som visar att det skulle vara omöjligt eller obefogat att göra de tekniska lösningar som behövs för verksamheten, som enligt ansökan skulle kunna pågå länge, åtminstone under ytterligare ca 15 år. Det förefaller inte omöjligt att genom ombyggnationer och bra rutiner och kontroller se till att stenkvaliteter inte blandas. Kravet motiveras av den energibesparing om ca 25 procent som kan göras genom att transportbandet används istället för truckar. Att använda transportbandet minskar även bullret från transporterna. Mot den bakgrunden bör transporter av mägersten med truck från Klinthagentäkten till Storugns inte tillåtas som en permanent och långsiktig verksamhet.

Buller

I den tekniska beskrivningen beskrivs ett antal skyddsåtgärder som ska vidtas för att bl.a. begränsa buller från verksamheten. De beskrivna åtgärderna får uppfattas som åtaganden. Åtgärderna innebär bl.a. att vissa arbetsmoment och maskiner av olika slag inte får ske/operera samtidigt. I vissa delar av täkten och under vid vissa tider kommer en bullerdämpad borrhög behöva användas för att klara villkoret. En sådan borrhög måste anses vara bästa tillgängliga teknik och borde användas permanent i verksamheten.

Nordkalks villkorsförslag 2 innebär en mildring jämfört med nu gällande tillstånd eftersom man vill ha högre bullernivåer dagtid måndag-fredag kl. 06–07 på morgonen. Detta skulle innebära en större förändring, som inte närmare motiverats. Det gällande bullervillkoret bör kvarstå i sin helhet eftersom verksamheten är mycket stor, med omfattande arbetstider samt verksamhet tidiga morgnar och sena kvällar både vardagar och helger med många bullrande verksamhetsmoment.

Bolagets villkorsförslag nr 2 bör därför justeras så att bullernivån 50 dB(A) dagtid måndag-fredag inte får tillämpas förrän kl. 07.00.

När det gäller maximala bullervärden nattetid utgör bolagets förslag i realiteten ett riktvärdesvillkor eftersom det anger att värdet får överskridas vid ”enstaka tillfällen”. Den möjligheten bör strykas. Därigenom kommer kravet på maximal ljudnivå nattetid att utformas som ett begränsningsvärde (och inte ett riktvärde).

Vibrationer

Villkorsförslag 3 avseende vibrationer vid sprängningar är likalydande med det nu gällande villkoret. Enligt kontrollprogrammet sker mätningar vid varje sprängning i två fasta mätpunkter samt med ett antal mobila mätare. Nordkalk avser spränga 2–3 gånger varje vecka vilket innebär att begränsningsvärdet tillåts överskridas mer än ca 10 gånger per år (10 procent av spräng- och mättillfällen).

Nordkalk har redovisat att bolaget generellt underskrider begränsningsvärdet samt mycket låga nivåer har rapporterats under bl.a. 2017 (maximalt värde 1,15). När nu

bolaget kommer att bedriva verksamhet närmare bostäderna i söder och väster, kan riskerna för ett överskridande komma att öka. Bolaget har beräknat att vibrationer vid bostäder maximalt kommer att uppgå till 3,7 mm/s vid sprängningar i den norra delen, 1 mm/s i den centrala delen och 2,5 mm/s i den södra delen av tälkten.

I tidigare taktillstånd för ”Norra Klinthagen”, ”Södra Klinthagen” och ”Vägbanken” har villkor avseende vibrationer vid sprängningar föreskrivits som begränsat maximala vibrationer (vertikal led). Dessa begränsningar har i huvudsak innehållits. Det finns numera bättre möjligheter att prognosticera vibrationsnivåerna före sprängning.

Begränsningsvärdet i villkorsförslag 3, med den utformning som bolaget föreslagit, får överskridas alltför ofta och skulle då innebära olägenheter för närboende. Villkoret anger inte heller en maximal gräns för tillåtet överskridande. Mot bakgrund av den höga frekvensen av sprängningar under ett kalenderår, tidigare erfarenheter från verksamheten samt de goda möjligheterna att underskrida begränsningsvärdet, saknas det skäl till att begränsningsvärdet får överskridas vid något tillfälle.

Vid samrådet efterfrågade närboende en besiktning av bostäder och andra byggnader. Mot bakgrund av tidigare erfarenheter får det anses vara rimligt att en sådan besiktning av byggnader i närområdet genomförs innan tillståndet tas i anspråk. Detta för att senare bättre kunna bedöma om skador från verksamheten uppkommit.

Villkorsförslag 4 avseende luftstötsvågor vid sprängning är likalydande med det nu gällande villkoret. Enligt kontrollprogrammet sker mätningar vid varje sprängning i en fast mätpunkt. Nordkalk avser spränga 2–3 gånger varje vecka vilket innebär att begränsningsvärdet tillåts överskridas mer än ca 5 gånger per år (5 procent av spräng- och mättillfällena).

Nordkalk har redovisat att bolaget generellt underskrider begränsningsvärdet samt att mycket låga nivåer har uppmätts under 2017 (maximalt värde 4). När nu bolaget kommer att bedriva verksamhet närmare bostäder i söder och väster, kan riskerna för ett överskridande komma att öka. Bolaget har beräknat att luftstötsvågor vid bostäder maximalt kommer att uppgå till 45 Pa vid sprängningar i den norra delen, 23 Pa i den centrala delen och 40 Pa i den södra delen av tälkten (frifältsvärden). Begränsningsvärdet i villkorsförslag 4 får överskridas förhållandevis ofta och skulle då innebära olägenheter för de närboende. Mot bakgrund av den höga frekvensen av sprängningar under ett kalenderår samt de goda möjligheterna att underskrida begränsningsvärdet, saknas det skäl till att begränsningsvärdet för luftstötsvågor bör få överskridas vid något tillfälle.

Bolagets förslag bör justeras så att begränsningen i villkorsförslag 3 (10 procent av mättillfällena) och begränsningen i villkorsförslag 4 (95 procent av mätningarna) stryks.

Ekonomisk säkerhet

Bolagets villkorsförslag nr 19 bör därför kompletteras med en delegation till tillsynsmyndigheten att godkänna säkerheten.

5.2 Naturvårdsverket

5.2.1 Yrkanden

Naturvårdsverket yrkar i första hand att mark- och miljödomstolen ska vid äventyr av avvisning förelägga Nordkalk att komplettera ansökan (i de avseende som Naturvårdsverket har pekat på). I andra hand har Naturvårdsverket yrkat att ansökan ska avslås i sin helhet (inklusive frågan om Natura 2000-tillstånd).

5.2.2 Utveckling av talan

Miljökonsekvensbeskrivningen

MKBn saknar avgörande uppgifter för att kunna göra den Natura 2000-prövning som är nödvändig. Även i fråga om skyddade arter behöver underlaget kompletteras för att en fullständig tillåtlighetsprövning ska kunna göras.

Särskilt om artskyddet

I det ansökta brytområdet förekommer både apollofjäril och svartfläckig blåvinge som omfattas av förbuden i 4 § artskyddsförordningen. Nordkalk har inte kunnat visa att de av bolaget benämnda skyddsåtgärderna som avses utföras kommer att vara gynnsamma för att bibehålla den ekologiska konnektiviteten för bl.a. de skyddade fjärilsarternas metapopulationer på norra Gotland. Vidare finns åtgärden inte på plats och dess effekt har därför inte kunnat verifieras. Därtill har bolaget inte visat att den tidigare utförda åtgärden (röjningen) i samband med förra utökningen av Klinthagentäkten verkligen gynnat apollofjäril och svartfläckig blåvinge så som avsetts; så att detta röjda område kompenserat för habitatförlusten från den nu pågående brytningen och därmed säkerställt fortplantningsområdenas och viloplatsernas kontinuerliga ekologiska funktion i dessa metapopulationer. Förbudet i 4 § punkten 4 artskyddsförordningen aktualiseras eftersom det de facto försvinner habitat. Detta är dessutom en ackumulerad habitatförlust givet Klinthagentäktens utökning och annan negativ mänsklig påverkan på fjärilspopulationerna i området. Bolaget har inte heller redovisat resultaten och funktionaliteten för den tidigare åtgärden. Utifrån den befintliga ansökans underlag krävs en artskyddsdispens. En dispens kan inte ges då det inte finns tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse.

Särskilt om Natura 2000-området Hoburgsmyr

Verksamheten kräver ett Natura 2000-tillstånd då det finns en risk för skada på området Hoburgsmyr. I bevarandeplanen för området Hoburgsmyr anges att ytterligare utvidgning av det intilliggande kalkbrottet kan ha förödande och ej reparerbara konsekvenser för områdets hydrologi.

Omedelbart väster om Hoburgsmyr ligger Klinthagens bergtäkt, en av Gotlands största täkter. Bergtäkten utvidgades år 2003 till att omfatta området direkt intill Hoburgsmyrs västra flank. I denna del av täkten har kalksten brutits under perioden fram till år 2015 mellan 6 till 13 meters djup. Mätningar av grundvattennivåer invid bergtäkten mot myren har genomförts

från år 2004, vilka visade att grundvattennivån under myren sjönk tillfälligt. Mätningar av variationer i ytvattennivå utfördes emellertid inte förrän från år 2013 varför det inte går att bedöma om det skett långsiktiga förändringar i ytvattennivån i och med täktens utvidgning. Marken mellan täkten och myren är dock präglad av naturliga karstsprickor, och i den utvidgade delen av täktens norra del har vatten ackumulerats från täktväggen. I och med att avståndet till myren här endast är ca 400 meter går det inte att utesluta att den utvidgade täktverksamheten resulterat i en avvattnande effekt på myren. Det är angeläget att utreda eventuell påverkan på myren ytterligare.

Mot bakgrund av bevarandeplanen och observationer i Natura 2000-området får det anses ostridigt att det skett negativa förändringar i Natura 2000-området. Det finns däremot delade meningar om vad förändringarna beror på. Alldeles oavsett vad som är anledningen till förändringarna är det avgörande att dessa inte bortses från eller tas till intäkt för att tillåta ytterligare störningar. Tvärtom ska dessa beaktas som kumulativa effekter i Natura 2000-prövningen.

En översiktlig analys av flygbilder av området mellan nuvarande täkt och Hoburgsmyr visar på en riklig förekomst av på ytan förekommande karst. Förekomsten är än så länge bara tolkad och behöver verifieras i fält. Av strukturgeologiska undersökningar i Bungetäkten har en mycket stor erfarenhet att via flygbilder tolka karstsprickor och även utvecklat en ny vetenskaplig karteringsmetod att via strukturlineament såsom trädrader och grässträngar kartera karstsprickor där berghällen (och sprickorna) täcks av sediment. Enkelt uttryckt så växer träd och buskar i rader i områden med karstsprickor eftersom sprickorna erbjuder trädens rötter att lättare nå vatten jämfört med förhållandena på de torra kalkhällarna.

På allmänt tillgängliga flygbilder framträder ett stort antal karstsprickor i området mellan Hoburgsmyr och Klinthagentäkten. Flertalet sprickor är orienterade nordost-sydväst, men även sprickor ostnordost-västsydväst är också vanliga. I några fall löper karstsprickorna öppet över kala kalkhällar men flertalet tolkade sprickor består av s.k. trädlineament. Hur långt (och i vilken omfattning) dessa dränerande sprickor sträckt sig in i nuvarande täkten är av uppenbara skäl omöjligt att avgöra idag.

Påstående om att vatten omöjligen kan rinna in i brottet i de karterade tentativa karstsprickorna eftersom berggrundens yta lutar bort från tätkanten och ned mot myren är felaktigt. Myren ligger i norr på ca +32-33 meter medan tätkanten i myrens norra del ligger på ca +34-35 meter. Viltsjön nere i täkten är enligt uppgift i kartor belägen åtminstone 10 meter lägre. Förekommer äkta karstsprickor mellan myren och tätkanten kommer vatten i sprickorna att söka sig mot täkten/täktbotten oavsett om ytberget uppe på tätkanten lutar svagt österut åt myren. I äldre flygbilder framgår att flera mycket tydliga tentativa sydväst-nordost orienterade karstsprickor fortsätter oavbrutet från nordligaste delen av Natura 2000-området in i det som idag är det utbrutna Storugnsbrottet såväl som nordostliga delen av den utbrutna Klinthagentäkten.

De hydrogeologiska förhållandena är mer komplicerade än vad som framgår av Nordkalks inlagor. Detta behöver analyseras ytterligare eftersom de uppgifter som nu presenterats indikerar att det finns en betydande risk att verksamheten redan

påverkat/skadat Natura 2000-området Hoburgsmyr. Vidare visar analyser att det efterbehandlingsalternativ som bolaget föreslår skulle göra denna skada permanent. Givet dessa invändningar är det tydligt att en prövning enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken ska göras och att det inte finns förutsättningar att meddela ett sådant tillstånd.

Kärrnycklar

Beståndet av kärrnycklar är det största i Sverige har enligt rapporter minskat kraftigt de senaste decennierna. Eftersom det under denna tid har bedrivits täktverksamhet intill Hoburgsmyren är en kunskap om tillståndet för kärrnycklar en viktig indikator på myrens status och kan signalera förändringar i vattenregimen som kontrollprogram och undersökningar inte lyckas fånga upp. Den kunskapssammanställning som gjordes i samband med prövningen av förra utvidgningen av tälten är en generell sammanställning och inte en vetenskaplig utvärdering av de faktiska förhållandena på platsen.

Försiktighetsprincipen bör få genomslag i prövningen då det råder stor osäkerhet om skaderisken. Kärrnycklar har genomgått en negativ utveckling och exakt vad dessa förändringar beror på finns det delade meningar om. Oavsett anledningen är det avgörande att dessa förändringar inte tas till intäkt för att tillåta ytterligare störningar. Ett stort antal tolkade karstsprickor som i många fall sträcker sig hela vägen från myrens kant och fram till tätkanten har nu redovisats. Underlaget i målet ska göra det möjligt att försäkra sig om att verksamheten inte kommer att medföra skada på området. Detta innebär att det ur ett vetenskapligt perspektiv inte ska finnas några rimliga tvivel om att verksamheten inte kommer att kunna ha en skadlig inverkan på området. Bedömningen av verksamhetens påverkan på området ska vara fullständig, exakt och slutlig.

Det är inte klarlagt vad som orsakat den kraftiga nedgången av kärrnycklarna men det kan finnas flera bidragande orsaker som dikning och utebliven hävd, förändrat klimat och trana.

Buller

Om det förekommer hörbara tonkomponenter ska, enligt villkorsförslag 2, det ske en generell sänkning av ekvivalentvärdena med 5 dB(A). Det bör göras ett förtydligande av vilka arbetsmoment som kan generera ljud med tonala komponenter. Det bör även förtydligas vilka arbetsmoment som kan generera impulsjud och om detta, på samma sätt som för hörbara tonkomponenter, motiverar en sänkning av ekvivalentvärdena med 5 dB(A)-enheter. Det bör föreskrivas ett villkor som tydliggör hur kontroll och uppföljning av detta ska ske och vilka ytterligare skyddsåtgärder detta kan föranleda.

Vibrationer

I villkorsförslag 3 ska anges en högsta svängningshastighet även för den procentuella delen av de mättillfällen per år då vibrationshastigheten 4 mm/s får överskridas.

Damning

De partikelmätningar som genomfördes vid Storugnsverket 2014 visar att relevanta miljö kvalitetsnormer för utomhusluft följs vid närmaste bostad. Även om verksamheten vid Storugns bedöms bidra till mer partikelspridning än täktverksamheten, så kan det konstateras att närmaste bostad från Storugnsverket ligger på ett avstånd av ca en kilometer från verket medan avståndet till de närmaste bostäderna kring täkten uppgår till 280–510 meter.

Villkorsförslag 7 förtydligar att vattenbegjutning av transportvägarna är en mycket viktig skyddsåtgärd. Det har också förtydligats att vattenbegjutning avser samtliga vägar där trucktransporter regelbundet sker. Villkorsförslaget är dock allt för vagt formulerat med uttryck som ”begränsas så mycket som möjligt” och ”vid behov”. Hälsoeffekter av partiklar förekommer även vid låga halter. Villkorsförslagets vaga formulering och det korta avståndet till närboende gör att det finns behov av ett särskilt villkor som omfattar kontroll av att miljö kvalitetsnormen följs vid närmaste bostad.

Vattenhantering och vattenmiljö

Enligt nu gällande kontrollprogram för nuvarande verksamhet genomförs en regelbunden provtagning och mätning av utgående täktvatten i Polenhålets utflödespunkt. Provtagning för vattenkemisk analys i denna enda utsläppspunkt från verksamheten är så central att den måste regleras genom ett villkor som med begränsningsvärden reglerar utsläppet till vatten.

Nordkalk har åtagit sig att vidta samtliga skyddsåtgärder som beskrivs för scenario 1 även ska vidtas vid scenario 2. Det är viktigt att nödvändig uppföljning och kontroll ingår i kontrollprogrammet som ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Efterbehandling

Efterbehandlingsplanen anger att grundvattennivån i täktens östra/nordöstra delar även efter avslutad verksamhet kommer att vara avsaknad med 6–13 meter jämfört med ursprungsförhållandena. Nordkalk har angett att det är svårt att helt vattenfylla den nordöstra delen av täkten på grund av att det endast finns små mängder vatten att tillgå.

Om denna avsänkning, helt eller delvis, är ansvarig för att ha påverkat hydrologin i Hoburgsmyr på ett sätt som innebär att livsmiljöerna och deras arter förändras får valet av efterbehandlingsmetod en helt avgörande betydelse. Prövningen enligt Natura 2000-bestämmelserna kräver att konsekvenserna av hela verksamhetens livscykel bedöms. Det innefattar konsekvenserna av efterbehandlingen. Det är avgörande att så sker eftersom bl. a. rikkärrens och kärnycklarnas bevarandestatus kan vara avhängig hur efterbehandlingen genomförs. Den metod som bäst säkerställer att Hoburgsmyrs hydrologi återgår till förhållandena innan kalkbrytning påbörjades på platsen ska användas. Kraven enligt art- och habitatdirektivet är att en myndighet inte får tillåta en verksamhet om den inte försäkrat sig om att den inte kommer att skada Natura 2000-området. Bolagets invändningar om svårigheter i detta avseende kan inte utgöra skäl att inte leva upp till direktivets krav.

Utvinningsavfall

Utifrån den information som redovisats av Nordkalk råder det särskilda förutsättningar vad gäller hanteringen av utvinningsavfall i och med att prövning nu sker utifrån två separata tillstånd med samma verksamhetsutövare.

Materialflödena får förstås enligt följande. Urbrutet material från pall 1 och 2 i tälkten transporteras med truckar till primärkrossen. Det krossade materialet transporteras sedan via transportband till verksamheten vid Storugns. Av handlingarna framgår att i princip allt utbrutet material från pall 1 och 2 primärkrossas och transporteras till Storugns och att det därmed inte uppkommer utvinningsavfall i denna del av processen. Naturvårdsverket antar då att mängden utbrutet material som inte krossas och transporteras till Storugns är mycket begränsad.

Vad gäller urbruten mörgelsten så anges att krossning och sortering sker i tälkten. Därefter transporteras materialet kampanjvis med truckar till Storugns för utlastning i hamnen. Av den tekniska beskrivningen framgår att det erhålls en restprodukt som om möjligt kommer att säljas till kund eller lämnas kvar i berget som en del i återställningsarbetet. Med det utgår Naturvårdsverket från att inget material från brytningen transporteras från tälkten till Nollahögarna.

Enligt villkorsförslag 9 får tillfällig lagring av överblivet material i brottet enbart innehålla mineraliskt material som härstammar från brytningen samt avbaningsmassor från området och inte något som kan förorena grundvatten. Det behöver redogöras för vad det överblivna materialet kan bestå av och varför det inte ska ses som utvinningsavfall.

Ett flöde av material mellan två separata tillstånd, där materialet bryts i det ena (tälkten), materialet bearbetas i det andra (verksamheten i Storugns) och där vissa fraktioner transporteras tillbaka till tälkten för användning vid återställningsarbeten, innebär att materialet som förs tillbaka till tälkten för anläggningsändamål kan behöva karakteriseras innan användning. Detta följer av 76 § utvinningsavfallsförordningen, dvs. att den som lägger tillbaka utvinningsavfall i en hållighet ska utföra de kontroller och ha ett ansvar som motsvarar det ansvar en verksamhetsutövare har enligt 22, 56, 70, 71 samt 74 §§ utvinningsavfallsförordningen.

Så länge utvinningsavfall inte uppstår inom själva tälktverksamheten så är det endast inom Storugns tillstånd som utvinningsavfallet uppstår.

Kontrollprogram

Ett förslag till kontrollprogram för att följa upp påverkan på de naturtyper i tälktens påverkansområde som riskerar skadas bör tas fram. Det har inte heller presenterats någon utredning kring förutsättningar att vidta åtgärder för det fall att uppföljningen skulle visa på förändringar i Hoburgsmyr, inte minst med beaktande av den minskade populationen av kärnnycklar, och inte föreslagit några försiktighetsmått som skulle kunna vidtas om det uppkommer en påverkan på skyddade livsmiljöer eller arter.

Den kraftiga nedgången av antalet kärnnycklar i Hoburgsmyr ger de beslutande såväl som de tillsynsansvariga myndigheterna, tillsammans med verksamhetsutövaren, en möjlighet att analysera hur en skada på ett Natura 2000-område ska hanteras. Det finns mycket få sådana fall i Sverige och inget som har liknande omständigheter som i Klinthagen. Nordkalk anser inte att den tillståndsgivna verksamheten kan ha orsakat eller ens bidragit till att orsaka, att ett av Europas tidigare största bestånd av kärnnyckel nu är på väg att helt försvinna och att det inte finns något behov av en omfattande inventering.

Kontrollprogram behöver vara en integrerad del av Natura 2000-prövningen och bör inte delegeras till tillsynsmyndigheten att besluta om. Hade ett kontrollprogram som omfattade övervakning av kärnnyckelpopulationen funnits i detta fall hade bolaget behövt slå larm om populationsnedgången i ett mycket tidigare skede. Ett kontrollprogram för övervakning av kärnnycklarna hade också behövt synkas med en hydrologisk övervakning som mäter med en sådan upplösning som krävs (ofta centimeternivå) och med den årstidsvisa variation i upplösning som arten kräver.

Nordkalk behöver ta fram ett sådant kontrollprogram eftersom det inte kan uteslutas att bolagets verksamhet sedan tidigare orsakat en förändrad hydrologi i Hoburgsmyr. Det innebär att så länge grundvattennivåerna inte återställs i brottets östra/nordöstra del riskerar en sådan förändrad hydrologi att kvarstå eller förvärras. Det kan därför inte uteslutas att myrens ekologi och artsammansättning förändras ytterligare, vilket innebär att skaderekvisitet i 7 kap. 28 b § miljöbalken aktualiseras.

Formulering av villkor

Formuleringen av villkoren som föreslås har vaga formuleringar som gör det svårt att följa upp och kontrollera att villkoren följs. Formuleringar som ”så långt möjligt” och ”i möjligaste mån” är direkt olämpliga att fastställa för ett tillstånd. Bolaget behöver komplettera ansökan med utförliga villkor som är uppföljningsbara och rättssäkra. Detta har betydelse dels för bolagets egenkontrollansvar men också för att tillsynsmyndigheten ska kunna bedriva en ändamålsenlig tillsyn.

5.3 Sveriges Geologiska Undersökning

Generella synpunkter på geologi och brytning

Ansökan redovisar tydligt på kopplingen mellan geologi, brytplanering och optimering av sten, genom blandning och homogenisering. Detta skapar förutsättningar för ett maximerat nyttjande och minimerar uppkomst av avfall. placeringen är lämplig ur ett geologiskt och resursmässigt perspektiv. De alternativ som presenteras i ansökan kan geologiskt anses vara likvärdiga det valda alternativet.

Geologin inom de sökta områdena lämpar sig väl för ändamålet som råvara för bl.a. metallurgisk kalk.

Grundvattenrelaterade synpunkter

Ansökan redovisar på ett tydligt sätt de skyddsobjekt i täktområdets närhet som skulle kunna påverkas av förändrade grundvattenförhållanden.

Vad gäller Hoburgsmyr så noteras att avrinningen från myren beskrivs på några ställen i ansökan. Det är känt sedan tidigare att avrinningen sker via ett slukhål till ett karstsystem under mark. Detta spricksystem mynnar redan ut i Storugnsdagbrottet. Det ska understrykas att avrinningen från myren inte kommer att förändras genom att brytningsnivåeran i Klinthagentäkten förändras. Vatten från myren kommer att fortsätta att rinna ner i samma slukhål. Det enda sätt som myren skulle kunna riskera att påverkas är att tillflödet till myren skulle försämrats. De fördjupade brytningsnivåer som planeras inne i täkten kan sannolikt inte komma att förändra detta inflöde till myren. Brytningsnivåerna som gäller i täkten är redan under myrens hydrauliska nivå och nya brytningsområden är på betydande avstånd från de områden som sannolikt bidrar med flöde till myren. Det kan noteras att det inom de två brytområdena Nordkross och Klinthagen Nordvästra, där täktområdet ska utökas i norra delen av täktområdet, så har det konstaterats att det förekommer karst. Grundvattennivåerna i dessa områden verkar reagera vid regn men är i regel redan lägre än myrens hydrauliska nivå och periodvis lägre än lägsta brytningsnivå inom täkten. Under dagens förhållanden kan alltså konstateras att spricksystemen runt bergtäkten inte dränerar tillrinningen till myren (som ju har ett överskott av vatten under årets våtare perioder). Även om en framtida brytning i Nordkross och Klinthagen Nordvästra skulle komma att dränera eller påverka grundvattennivåerna i det nordliga karstsystemet så är det inte troligt att detta skulle komma att påverka tillrinningen till myren då avståndet till myrens källområden är stort och grundvattennivåerna som sagt redan är lägre än myrens källflöden.

Vad gäller påverkan på grundvattenkänsliga arter och habitat (utöver resonemanget om Hoburgsmyr ovan) så är denna fråga viktigast för närområdet kring de norra brytningsområdena Nordkross och Klinthagen Nordvästra. De fördjupade brytningsnivåerna inne i dagbrottet (områden P2N Norra och Klinthagen Södra) når inte mycket djupare än redan etablerade brytningsdjup i närheten och torde därmed inte leda till någon påtaglig ytterligare grundvattennivårelaterad påverkan utanför täktområdet. Av en utförd provpumpning ges en ytterligare inblick i den hydrauliska konduktiviteten och de hydrogeologiska förhållandena vid de norra brytningsområdena. Rapporten ger välkommet tillskott till tolkningen av hydrauliken mellan spricksystem och bergmassor i området. Det noteras att provpumpningen verkar leda fram till en något högre konduktivitet än vad som tidigare använts vid beräkning av det influensområde som kan kopplas till den norra brytningshorisonten. Samtidigt har utvärderingen av provpumpningen stärkt synen att området inte står i kontakt med något utbrett sammanhängande ytligt grundvattenmagasin samt att området inte verkar stå i kontakt med närbelägna karstsystem. Det finns inget att erinra mot beräkningsmetoden för påverkansområdets utbredning ut från de norra brytningsområdena och stöder sammantaget slutsatsen att detta sträcker sig i storleksordningen ett par hundra meter ut från dagbrottets kant.

5.4 SMHI

Nordkalk har tagit de hydrologiska förutsättningarna i beaktande och ställer sig positiva till förslaget att avleda överskottsvatten till Region Gotland. Även om medelvattenföringen halveras så är vattendraget så pass litet att överskottsvattnet bättre kan nyttjas genom att bortledas till VA-nätet än att det pumpas ut i Klinthagenbäcken. Det ska dock betonas vikten av att de naturliga årstidsvariationerna bibehålls vad gäller det vatten som även fortsatt bortleds till Klinthagenbäcken.

5.5 Region Gotland

Vattenverksamheten

Av Nordkalks utredning ”Vattenresurshantering för utvidgning av Klinthagen-täkten” framgår att om Klinthagenbäcken kan avbörda vatten året runt, även sommartid, bedöms det ge mycket positiva effekter på beståndet av havsöring. För att säkerställa ett flöde även sommartid bör ett minsta flöde till Klinthagenbäcken regleras i tillståndet och bör då även gälla under efterbehandlingstiden.

Buller

Transporterna av mangelsten till Storugns bör regleras i tillståndet. Bullervillkoret för verksamheten i Storugns är 5 dBA högre än i villkorsförslag 2. För att tillsynsmyndigheten ska kunna kontrollera efterlevnaden av villkoren i respektive tillstånd bör det förtydligas var gränsen mellan de två tillstånden går.

Villkorsförslag 2 avser dagtid, nattetid samt övrig tid. Villkoret bör förtydligas så att det överensstämmer med Naturvårdsverkets vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller, eftersom villkorsförslaget är otydligt om vad som gäller kvällstid samt helg-, lör- och söndagar.

5.6 Tekniska nämnden, Region Gotland

För Region Gotland, som VA-huvudman, är det oerhört viktigt med långsiktighet och möjligheten att utnyttja Pall 2-sjön efter det att verksamheten har upphört.

Beräkningen av vattenbalansen och beskrivning av vattenresurshanteringen visar att verksamhetens upphörande kanske inte påverkar tillflödet till Pall 2-sjön. Den enda framtida faktorn som kommer att tillföra ytterligare vatten betraktas vara kommande nederbördsmönster. Erfarenheten säger att tillflödet genom den avrinning (differensen mellan nederbörd och avdunstning) som företaget kalkylerat med 536 000 m³ enligt modellberäkning låter rimligt. Vid kommande klimatförändringar bedöms vattentillgången som en fortsatt intressant parameter även om mängden vatten minskar ned till 150 000 m³.

Mängden vatten i Pall 2-sjön bedöms, beroende på avdunstning, tillräcklig för fem till tio års vattenförbrukning. Utgångspunkten är den avledning från Pall 2-sjön om 300 000 m³ per år i avsiktsförklaring med företaget. Den mängden motsvarar ungefär årsförbrukningen för 5 500 personer. Den nuvarande förbrukningen av vatten för vattendistributionen på nordvästra Gotland med Lärbro som distributions-

punkt är 55 000 m³/år. Detta gör att det bedömda framtida uttaget utgör en god marginal för framtida behov. Den vattenmängden utgör även reservvatten för nordöstra Gotland ifall de kommunala grundvattentäkterna i Lärbro och Slite skulle förorenas.

Bedömningen från Nordkalk är att när väl Klinthagentäktens djupare delar blivit helt vattenfyllda kommer de i framtiden att utgöra Gotlands näst största sötvattensjö. Alla framtida vattenuttag för dricksvattenproduktion är av intresse för VA-huvudmannen. Så länge som företaget täktverksamheten bedrivs vill VA-huvudmannen om möjligt gärna utnyttjar den vattenresurs som uppkommer genom det täktvatten som avleds i enlighet med avsiktsförklaringen.

Brytningsverksamheten kan ge upphov till en förändrad grundvattenbalans i området i jämförelse med dagens situation. Då de föreslagna brytområdena är svåra att bedöma utifrån de framtida eventuella förändringarna i grundvattenströmmarna, bör Nordkalk fortsättningsvis genomföra vetenskapliga analyser. Syftet med dessa är att under täktillståndets period inte riskera förändringar av grundvattenströmmarna som kan vara av väsentlig betydelse.

När det gäller vattenintresset är risken för förorening en viktig aspekt att ta hänsyn till. De föreslagna skyddsåtgärderna är ett fullgott skydd.

5.7 Övriga myndigheter

Kammarkollegiet och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt Havs- och vattenmyndigheten har avstått från att yttra sig i målet.

6. BEMÖTANDE

Under beredningen av ansökan och vid huvudförhandlingen har bolaget bemött inkomna yttranden. Redovisningen nedan tar upp mer centrala frågor där det inte råder samsyn mellan parterna.

6.1 Buller

Enligt praxis ska Naturvårdsverkets vägledning vara utgångspunkt. För att frågå den i den enskilda prövningen bör det motiveras av exempelvis höga ljudnivåer nattetid och verksamhetens lokalisering i förhållande till bostäder (se Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 februari 2016 i mål nr M 4949-15). Ändringen av klockslaget som skiljer dag och natt från kl. 07 i det nu gällande tillståndet till kl. 06 i villkorsförslag 2 följer av att Naturvårdsverkets vägledning för har ändrats. Det saknas skäl att frågå denna vägledning.

De förväntade konsekvenserna av villkorsförslag 2 är att något förhöjda ljudnivåer skulle kunna uppkomma mellan kl. 06 och kl. 07. En sådan ökning bedöms dock bli marginell och inte leda till någon betydande olägenhet för människors hälsa eller miljön. Att högre ljudnivåer generellt sett bör tillåtas under denna tid förutsätts enligt Naturvårdsverkets vägledning.

Det finns inga skäl att ytterligare reglera uppföljningen av bullervillkoret genom att specificera alla åtgärder som kan behöva vidtas. De beskrivna åtgärderna är sådana åtaganden som omfattas av det allmänna villkoret. Det har också visats att det är möjligt att vidta tillräckliga åtgärder. Sedan den förra tillståndsprövningen har det inte förekommit några klagomål från närboende avseende höga bullernivåer.

Möjligheten att använda en dämpad borrhög är beroende av den entreprenör som anlitas för borrhög. Med hänsyn till verksamhetens omfattning saknas ekonomisk möjlighet att inneha en egen borrhög utan detta är en tjänst som måste köpas in externt. Den entreprenör som anlitas äger bara en dämpad borrhög som används för borrhög i andra täkter än i Klinthagen. Det innebär att den dämpade borrhögen inte kan användas för all borrhög i Klinthagen. Men den används när det är nödvändigt för att de i tillståndet angivna bullernivåerna ska kunna innehållas. Därmed säkerställs att verksamheten inte orsakar bullernivåer som utgör en olägenhet för människors hälsa eller miljön.

När det gäller den geografiska omfattningen av bullervillkorets tillämpning ska regleringen av transporterna av mangelsten även fortsättningsvis begränsas till verksamhetsområdet. Denna verksamhet är redan anmäld i särskild ordning och bullerfrågan utanför Klinthagentäktens verksamhetsområde redan hanterats. Att olika bullernivåer tillämpas beror på att förutsättningarna skiljer sig åt. Även i detta sammanhang kan det finnas skäl att framhålla att några klagomål på höga bullernivåer inte har förekommit från närboende. För att underlätta tillsynen är det dock viktigt att det är tydligt var gränsen för de olika bullerregleringarna går. Verksamhetsområdet avgränsas i nordväst genom gränsen för de nya delområdena Nordkross och Nordvästra Klinthagen och i nordöst genom gränsen för den befintliga täkten.

ÅF-Infrastructure AB (2018) har utrett risken för att verksamheten ger upphov till impuls ljud och ljud med hörbara komponenter. I rapporten bedöms verksamheten normalt sett inte ge upphov till några ljud med hörbara tonkomponenter. Det arbetsmoment som skulle kunna ge upphov till ofta återkommande impuls ljud är skutknackning. Det är inte möjligt att göra generella bedömningar av förekomsten av impuls ljud eftersom det beror på omständigheterna i det enskilda fallet. En bedömning av om skutknackning kan uppfattas som ett impuls ljud är beroende av en mängd olika faktorer, t.ex. avståndet mellan skutknackningen och närliggande bostäder, topografi, vegetation samt möjliga bullerdämpande skyddsåtgärder. En annan viktig omständighet som påverkar upplevelsen av ljudet är bakgrunds nivåer och förekomsten av andra bullerkällor eftersom det till stor del är den upplevda skillnaden mellan dessa ljudnivåer och plötsliga ljud som avgör om det plötsliga ljudet upplevs som ett impuls ljud. Det faktum att ett ljud klassificeras som ett impuls ljud vid källan, eller i närheten av källan, innebär inte per automatik att rikt värdena i Naturvårdsverkets vägledning ska sänkas med 5 dB(A). Enligt praxis är det avgörande för denna bedömning hur ljudet uppfattas vid närliggande bostäder. Det måste därför göras en bedömning i varje enskilt fall.

I förevarande fall visar utredningen att skutknackningen normalt sett inte ger upphov till impuls ljud vid bostäderna i täktens närhet. Som skäl för denna bedömning

anges framför allt att skutknackning sker i skyddade lägen. Förekomsten av bakgrundsljud i form av andra bullerkällor i verksamheten samt buller från väg 148 medför också lägre risk för impulsjud. Immissionsmätningar i nuvarande kontrollpunkter har bedrivits sedan 2012 och inte vid något tillfälle har impulsjud kunnat konstateras. Det har heller inte förekommit några klagomål från grannar eller synpunkter från tillsynsmyndigheter avseende sådana störningar. Risken för att verksamheten ska orsaka ofta återkommande impulsjud eller ljud med hörbara tonkomponenter bedöms därför vara ytterst liten.

Villkorsförslag 2 behöver därför inte justeras såvitt avser kontroll av impulsjud eller ljud med hörbara tonkomponenter. Den kontroll som föreslås avser alla typer av buller. Kontroll ska ske genom mätningar eller närfältsmätningar och beräkningar. Det är inte nödvändigt att exakt reglera vilka metoder som kommer att användas. Metoder för mätning och beräkning är lämpligen en tillsyns- och kontrollprogramsfråga, men i första hand ska denna typ av buller kontrolleras genom en subjektiv bedömning av den som utför mätningarna. Som framgår av praxis är det inte nödvändigt att villkorsreglera kontrollen av villkor. I förevarande fall är det inte fråga om högre tillåtna nivåer än normalt och utredningarna visar inte heller att hittillsvarande bullervillkor inte har kunnat klaras eller att verksamheten orsakar impulsjud eller ljud med hörbara tonkomponenter. Kontroll och uppföljning bör därför lämpligen hanteras genom kontrollprogrammet.

Vid valet av maskiner, process och arbetsmetod har risken för höga ljudnivåer beaktats. Riktvärden i Naturvårdsverkets vägledning bedöms kunna innehållas. Ljudnivåerna från verksamheten kommer alltså inte att utgöra en olägenhet för människors hälsa eller miljön i miljöbalkens mening. Det finns därför inte något behov av att redovisa vilka ytterligare åtgärder som skulle kunna behöva vidtas. De flesta av de åtgärder som redan har vidtagits och som planeras att vidtas är sådana som sker vid källan till ljudet, så som dämpad borrhigg, begränsning av mängden trucktrafik, den nedsänkta primärkrossen, inklädnad av transportbandet m.m. Mobil krossning sker i första hand så att intilliggande bergväggar kan avskärma bullret. Om det inte är möjligt eller dämpningen inte bedöms vara tillräcklig kan annan skärmning tillämpas. Även dessa åtgärder sker vid källan till ljudet, dvs. borrhiggen.

Hoburgsmyrs naturreservat bildades efter det att täktverksamheten påbörjades. Låga ljudnivåer kan därmed knappast ha varit ett skäl till att skydda området. Av beslutet att bilda naturreservat framgår att ändamålet med reservatet var att bevara en stor gotländsk agmyr i förhållandevis opåverkat tillstånd. Detta påverkades inte av ljudnivåer från täktverksamheten. Även vid tiden för beslutet att bilda ett Natura 2000-område hade täktverksamheten pågått under en lång tid och måste ha beaktats när det beslutades. Syftet med områdesskyddet är inte heller att bevara några arter som skulle kunna vara känsliga för höga ljudnivåer.

6.2 Vibrationer och luftstöt vågor

Det finns vid sprängning ett antal osäkra parametrar som gör att det är svårt att med fullständig säkerhet prognosticera vilka nivåer av vibrationer och luftstötsvågor som kommer att uppkomma, även om stor försiktighet vidtas. Det finns därför ett visst

behov av flexibilitet när villkoren utformas. Såvitt avser just luftstötsvågor är det en önskad bieffekt som medför att energin felriktas och inte bidrar till fragmentering av bergmassan. Det innebär att det även ligger i verksamhetsutövarens intresse att begränsa risken för luftstötsvågor och dess omfattningar.

De beräkningar som har genomförts avseende den nu ansökta verksamheten visar att vibrationshastigheten skulle kunna öka något vid vissa bostäder med hänsyn till avståndet mellan bostäder och plats för sprängning. Högsta beräknade värde uppgår dock till 3,7 mm/s, vilket visar att kravet på 4 mm/s bedöms kunna innehållas. Det kan dock inte uteslutas att det, under ogynnsamma förhållanden, inträffar ett överskridande som inte är möjligt att på förhand ta i beaktande. Risken för att det inträffar och konsekvenserna av ett sådant överskridande bedöms dock som ytterst små. En särskild metodik för att kontrollera vibrationsnivåerna kommer att tillämpas när avståndet till bostäderna motiverar det. Denna metodik har använts med framgång tidigare.

I TB avsnitt 4.2.4.4 och 4.2.4.6 (se aktbil. 46, som ersätter motsvarande sidor i TB), har bolaget redogjort för besiktning av byggnader samt befintliga och tillkommande mätpunkter för vibrationer och luftstötsvågor. För att säkerställa att inga skador ska uppkomma till följd av höga vibrationsnivåer ska byggnader inom ett fastigheterna ZZ och ZY ska inspekteras för att kontrollera husgrunder och förekomst av sprickor m.m. Risken för skador på övriga byggnader omkring tälten är så liten att inga ytterligare besiktningar behövs.

De föreslagna villkorens utrymme att medge en viss andel överskridanden stämmer med praxis och det finns inga skäl att i förevarande fall ställa längre gående krav än så. Eftersom avståndet till bostäder från de nya delområdena inte är mindre än minsta avstånd mellan tälten och bostäder vid den förra tillståndsprövningen finns det inga skäl att förvänta sig ökade risker för vibrationer eller luftstötsvågor. Några klagomål från närboende avseende höga vibrationsnivåer eller störningar i form av luftstötsvågor har heller inte förekommit sedan det nuvarande tillståndet togs i anspråk.

6.3 Damning

Partikelhalter har mätts vid Storugnsverket. Resultaten av dessa mätningar visar att relevanta miljö kvalitetsnormer för utomhusluft innehålls vid närmaste bostad. Tillsynsmyndigheten har tidigare fått del av detta resultatet i IVL:s rapport från 2014. Denna verksamhet är mångfalt mer partikelrik än taktverksamheten. Den större truckvägen i tälten är belägen på ett betryggande avstånd från närmsta bostäder och eftersom alla truckvägar bevattnas vid torr väderlek finns heller ingen risk för damning från de mindre vägarna. Övriga arbetsmoment utgör inte heller någon risk. Borrigen är utrustad med stoftavskiljare och lastning och lossning av sten sker vanligen bakom skyddande taktvägar. De stenmängder som lossas och lastas vid varje tillfälle är dessutom så små att de inte ger upphov till någon omfattande damning. Det finns sammantaget ingen risk att luftkvaliteten vid närliggande bostäder skulle kunna påverkas av taktverksamheten. Risken för att damning från verksamheten skulle utgöra en olägenhet för närboende är därför ytterst liten.

Det bör också framhållas att det inte förekommit några klagomål om damning från närboende.

Eftersom damning inte utgör ett problem för närboende finns inga skäl att villkorsreglera högsta tillåtna partikelhalt vid bostäder samt att fler skyddsåtgärder ska anges i villkor.

6.4 Hydrologi, vattenvolymer och vattenbalans

Genom en promemoria upprättad av Ljusnan-Voxnans vattenvårdsförbund (2018) beskrivs vattenbalansen och hydrologin. I promemorian redogörs för avrinningsområdet och hydrologin vilket är ett underlag för resonemanget att om utpumpad mängd vatten till Region Gotland samt minimiflöden i Klinthagenbäcken som beskrivs. Uppgifterna om vattenbalans är tillförlitliga och att det inte förekommer motstridiga uppgifter i ansökan.

Såvitt avser kravet att tillåtligt bortledande, uttryckt i totalt årlig vattenvolym tillåtlig avsänkning av vattennivåer i brottet, ska villkorsregleras ska det påminnas om att i samband med den förra tillståndsprövningen fanns det inte motiverat med att föreskriva något villkor om den mängd vatten som maximalt får avledas årligen och det kommer inte heller att ske någon ändring av verksamheten som motiverar en annan bedömning nu. Genom att vattennivåerna i Polenhålet (och vid scenario 1 även Pall 2-sjön) regleras finns det en maximal gräns för hur mycket vatten som kan avledas från tälkten.

Inga teoretiska beräkningar har utförts med avseende på bortledda vattenvolymer för de hydrologiska åren 1 oktober 2016 – 30 september 2018. Enbart uppmätta flöden i den punkt där allt vatten bortleds från tälkten har använts för redovisningen. Den största osäkerheten avseende hur mycket vatten som kan avledas till Region Gotland och Klinthagenbäcken är kopplad till variationen i nederbörden. Vattenresurshanteringen som den beskrivs i ansökan är dock utformad för att klara stora variationer i årsnederbörd, exempelvis att flera torrår inträffar i följd, utan att avledningen av vatten till regionen eller till bäcken påverkas.

Att definiera ett influensområde för bedömningar av påverkan från verksamheten på skyddsobjekt inom detta blir mest relevant där brytning sker under de nivåer som motsvarar den omgivande fria grundvattenytan. Brytningen i Klinthagentälkten har till stor del skett ovanför det mer utbredda djupare liggande grundvattenmagasinet. Grundvattennivåer som kan observeras i enskilda brunnar sydost och väster om tälkten visar motsvarande nivåer idag som före brytningen påbörjades. På några av de platser där brytning skett ned till lägre nivåer, +13 meter och +10 meter, finns i dag bland annat tältsjöarna Pall 2-sjön och Polenhålet. Dessa lågpunkter är uppfyllda med vatten som främst bildats i de södra delarna av tälkten under en längre period. Ingen påverkan på brunnarna i närområdet har kunnat påvisas eller observeras under de år som uppfyllnaden av tältsjöarna pågick. Detta visar tydligt att berget i området är mycket tätt och att influensområdet i södra delen av tälkten kan, baserat på vattenbalansen, som längst antas sammanfalla med ytvattendelaren. Detta betyder att nederbörd som faller inom det avrinningsområde som innefattar

täkten avrinner till täktsjöarna, antingen snabbt som ytvatten eller långsamt som grundvatten som bildats inom avrinningsområdet. Detta rimliga antagande har också gjorts för vattenbalansberäkningarna, vilket betyder att grundvatteninträngningen från närliggande avrinningsområden har bedömts vara av så begränsad storlek att den har kunnat försummas. Pall 2-sjön som dränerar naturligt till Polenhålet är belägen på ungefär samma nivå som den fria grundvattenytan i närområdet, ca 15 meter under markytan.

De nya områden i den södra och den centrala delen av täkten där det planeras för att brytas ned till lägre nivåer, +10 meter, ligger i närområdet till täktsjöarna där berget är mycket tätt eller nära områden där det i dagsläget pågår brytning ned till +10 meter och där ingen mätbar påverkan av inläckande grundvatten har kunnat påvisas. Det rimliga antagande som då kan göras är att influensområdena blir mycket begränsade för de planerade nya brytområdena i taktens södra och centrala delar och att grundvatteninträngning från omgivande avrinningsområden kan försummas i vattenbalansberäkningarna.

I norra delen av Klinthagentäkten sker i dagsläget täktbrytningen med god marginal ovanför det djupare belägna mer lokalregionala grundvattensystemet. Grundvatteninläckaget är försumbart. Inläckaget består i huvudsak av ytvatten. Influensområdet för vatteninläckaget begränsas uteslutande av ytvattendelaren. För de nya områdena i den nordvästra delen av täkten, där brytning planeras att ske på båda sidor om ytvattendelare, kommer vattenhanteringen att ske på ett sådant sätt att vattnet från dessa områden hålls kvar inom taktens avrinningsområde. När det gäller delområdet Nordvästra Klinthagen har ett influensområde beräknats. För delområdet Nordkross visar utredningarna att påverkan från den planerade verksamheten kommer att bli så begränsad att inga skyddsobjekt riskerar att beröras.

Beräkningar av grundvatteninträngningen till taktens Pall 2-nivåer, dvs. till nivåer under ca +25 meter, bygger på antaganden gjorda inför den förra tillståndsprovningen. Ny kunskap om taktens möjliga påverkan på omgivande avrinningsområden har tillkommit inför nuvarande provning som ytterligare stärker antagandet att grundvatteninträngningen från omgivande avrinningsområden är försumbar med avseende på vattenbalansberäkningarna. På grund av att det i praktiken är omöjligt att identifiera varifrån de försumbara volymer vatten som tränger in till Pall 2-nivåerna härstammar blir osäkerheten i uppskattningen stor. På grund av avstånden mellan tätkanten och ytvattendelaren härstammar sannolikt merparten av det inträngande vattnet från högre belägna nivåer i täkten och från taktens direkta närområde, dvs. av grundvatten som bildats inom det avrinningsområde i vilket Klinthagentäkten är belägen. På grund av de små volymerna och på grund av osäkerheten varifrån dessa små volymer härstammar har grundvatteninträngningen till Pall 2-nivån antagits vara försumbar i vattenbalansberäkningarna.

6.5 Flöden och annan påverkan i Klinthagenbäcken

Det nu gällande villkoret om högsta tillåtna flöde i Klinthagenbäcken föreslogs av länsstyrelsen vid den förra tillståndsprovningen. I den dåvarande tillståndsansökan föreslogs ett maxflöde uppgående till 320 l/s men under provningen godtogs läns-

styrelsens yrkande. Skälet till denna gräns var att länsstyrelsen befarande att bäcken kunde ta skada av om för stora mängder vatten bortleddes dit. Det finns inget skäl till att ändra denna reglering. Det finns inga miljömässiga skäl att sänka denna nivå ytterligare och det skulle vara svårt att rent tekniskt säkerställa att ett lägre flöde aldrig överskrids vid större regnmängder. Något sådant krav har heller inte anförts.

Även frågan om reglering av minimivattenföring i Klinthagenbäcken var uppe till prövning i samband med den förra tillståndsprövningen. Det saknades skäl för en sådan reglering. Som anfördes vid den tidigare prövningen är Klinthagenbäcken med ett avrinningsområde som är så litet som 4,5 km² vanligen helt torrlagd under stora delar av sommarhalvåret. Bäckar med betydligt större avrinningsområden är helt torrlagda under perioder på sommaren. Bäckarnas ekologi har anpassat sig till detta förhållande och det är därför inte ekologiskt motiverat att reglera bäckens minimivattenföring. Som SMHI framhåller är det viktigt att bibehålla de naturliga årstidsvariationerna, vilket skulle motverkas av ett konstant minsta flöde även sommartid.

Enligt förslaget på vattenresurshantering ska under ett normalår 8,2 till 8,7 l/s avledas till Klinthagenbäcken under månaderna maj–juli så att bäcken får en vattenföring vid utloppet i Kappelshamnsviken på mellan 9,9 och 12,7 l/s. Som angetts i den tekniska beskrivningen under rubriken ”Checklista 2” är avsikten att i den mån det är möjligt se till att flödet i bäcken uppgår till minst 8 l/s från den 1 april till midsommarveckan varje år. Det finns dock en teoretisk risk att en villkorsreglering av minimiflödet skulle kunna motverka möjligheten att upprätthålla minsta tillåtna nivåer i Pall 2-sjön och Polenhålet, se villkorsförslag 17 och 18. Eftersom det inte är lämpligt att föreskriva villkor som skulle kunna stå i konflikt med varandra och eftersom det inte är motiverat att villkorsreglera minimivattenföringen i bäcken, bör ett sådant villkor inte föreskrivas.

Bolaget motsätter sig yrkandena om ytterligare krav relaterade till öringen i Klinthagenbäcken. Bolaget motsätter sig även krav på att ansökan ska kompletteras med en beskrivning av Klinthagenbäckens källflöden och att flödet från källan, inom ramen för kontrollprogrammet, ska kontrolleras såväl innan verksamheten påbörjas som efter.

Planerna på att leda en del av flödet till det regionala VA-nätet kommer att utformas så att ett tillräckligt högt flöde sommartid upprätthålls för att försörja även de lek- och uppväxtområden för havsöring som är belägna långt uppströms bäcken.

När det gäller yrkandet om kompensationsåtgärder i form av utvärdering av havsöringens bestånd samt vid behov föreslå och vidta åtgärder om beståndet minskat ska det framhållas att det saknas skäl att ålägga om ytterligare krav på åtgärder för att gynna beståndet av havsöring. De skyddsåtgärder som åtagits att vidta avseende havsöringen finns redovisade i den tekniska beskrivningen. Samtliga dessa åtgärder kommer även att vidtas för det fall att överskottsvattnet från täkten inte kommer att avledas till det regionala VA-nätet. Utöver åtagandena om skyddsåtgärder för att begränsa risken för föroreningar i vattnet, reglering av vattennivån och hantering av

flödet i bäcken samt kontroll och provtagning av vattnet ska även ett antal åtgärder vidtas som just syftar till att gynna havsöringsbeståndet. Checklistorna kan vara del av kontrollprogrammet för verksamheten. (Jämför TB avsnitt 4.15.4.2 och 4.15.4.3.)

Det kan inte vara rimligt att ålägga om ett ansvar att utreda och eventuellt vidta åtgärder om havsöringsbeståndet i Klinthagenbäcken skulle minska. Sådana krav på utredningar och åtgärder går långt utöver vad som motsvarar risken för påverkan från täktverksamheten. Att i enlighet med åtagandet om att följa upp lekplatser i Klinthagenbäcken är en mer rimlig åtgärdsnivå, särskilt med tanke på de många tidigare genomförda insatserna för bäcken samt de ytterligare åtaganden och förslag till åtgärder i bäcken som framgår i ansökan jämte bilagor. Som anförts ovan finns det ingen anledning att befara att verksamheten skulle ha en negativ påverkan på havsöringen. Tvärt om torde påverkan sammantaget om något vara positiv. Skulle beståndet av havsöring i bäcken minska kan det ske av en stor mängd skäl som det ligger utom kontroll att påverka. Det framstår därför som ytterst tveksamt att hålla ansvarigt för all sådan påverkan. Dessutom saknas det helt skäl att ställa krav på att vidta åtgärder i vattendraget Vikersån eftersom det inte på något sätt påverkas av bolagets verksamhet.

När det gäller kraven avseende Klinthagenbäckens källflöden beräknades storleken på tillrinningsområde i januari 2018. Vattenföringsmätningarna utfördes strax nedströms källan, i bäckfåran nedströms översilningsområdet samt i Klinthagenbäcken nedströms sammanflödet av bäcken från källan och diket med täktvatten via översilningsområdet. För att i mesta möjliga mån efterlikna en situation med naturlig avrinning från delområdet nedströms täkten där källan är belägen stängdes pumparna som bortleder vatten från täkten av ett dygn innan mätningarna utfördes. Resultaten visade att källans tillrinning kan tolkas som lokal och ytlig och att den inte påverkas av några nuvarande eller planerade brytområden. Källan har övervakats genom återkommande besök utan att någon påverkan har kunnat observeras. Vid det senaste besöket i oktober 2018 observerades att källan inte avbördar något vatten alls, vilket kan kopplas till den mycket torra och varma sommaren och nederbördsfattiga hösten. Denna observation styrker att beräkningarna som visar att källan är lokalt försörjd med vatten är riktiga. Källan hänger inte samman med regionala grundvattenmagasin eller med täkten och påverkas i dagsläget inte av brytningen.

Avstånden från de nya delområdena till källan är längre än från den befintliga täktgränsen. Brytning på nivån +10 meter över havet sker redan i dagsläget närmare källan än det närmaste nya delområdet på samma djup, vilket är Södra Klinthagen. Dessutom ligger krossgropen i dagsläget ännu närmare och är djupare. Sammantaget bedöms alltså inte heller den verksamhet som planeras i de tillkommande områdena påverka källan. Eftersom verksamheten inte påverkar Klinthagenbäckens källflöden saknas behov att utreda källflödet ytterligare eller ställa krav på kontinuerliga mätningar av flödet.

I dagsläget sker dessutom en form av kontroll av källflödet från Klinthagenbäcken via en nivåmätare i form av en så kallad STS-logger. Av nivåvariationerna skattas

bäckens flödesvariationer över året via en framtagen avbördningskurva. När täktvatten inte pumpas, finns alltså redan idag en flödesövervakning av källans flöde ihop med övriga mindre avrinningsflöden från ett antal mindre skogsdiken som mynnar ut i Klinthagenbäcken uppströms mätplatsen och som visar ett slags sammantaget bakgrundsflöde under året. Det går därmed redan idag att via nivågivaren i bäcken bedöma källans flöde under perioder när inget täktvatten pumpas. Detta eftersom bäcken normalt torkar ut de perioder källan inte rinner eftersom tillrinning från de mindre skogsdikena snabbt klingar av under perioder utan nederbörd. Tillräcklig information och kontroll av källflödet finns alltså redan idag.

De flödesmätningar som länsstyrelsen anför ska utföras i källan kommer att medföra extra arbete i form av flödesmättningsinsamling i fält, nivåmätarinstrumentering, regelbunden tömning av logger samt databearbetning och analys. Kostnaderna för detta arbete samt installation av mätutrustningen bedöms inte stå i proportion till den begränsade nytta dessa mätningar kommer att medföra jämfört med den information som den ovan beskrivna kontrollen ger. Skulle domstolen finna att en mer utökad kontroll av källan bedöms vara nödvändig, föreslås istället att en okulär besiktning av källan görs. Förslagsvis i samband med fältbesöket för tömningen av nivåloggern i bäcken, vilket sker ca 4 gånger per år.

6.6 Bortledning av vatten till kommunal vattenförsörjning m.m.

En viktig del av ansökan är att möjliggöra det så kallade scenario 1, det vill säga att täktvatten kan avledas till det regionala VA-nätet. Det så kallade scenario 2 innebär att täktvattnet även fortsättningsvis ska avledas i dess helhet till Klinthagenbäcken. Behovet av skyddsåtgärder för att begränsa risken för att föroreningar når bäcken är inte lika stort som om delar av vattnet ska användas för dricksvattenändamål. Trots detta kan ett åtagande göras att vidta samtliga skyddsåtgärder som beskrivits i den tekniska beskrivningen även vid scenario 2.

Skyddsåtgärderna utgör den tekniska barriären mot eventuella olyckor och det har undersökts vilken teknik som finns för att begränsa risken för föroreningar av täktvattnet. En online-utrustning ska installeras för att kunna detektera om olja finns i vattnet. Utrustningen i form av en oljecensorn med hög detektionsgrad placeras i ringledens nedre del där samtliga täktvattenströmmar som förts till ringleden kan övervakas. Om oljecensorn detekterar olja signalerar den till en styrenhet som i sin tur sänder informationen vidare via mobilnätet så att samtliga pumpar som pumpar täktvatten till ringleden automatiskt stängas av. Samma signal skickas också till en stängningsbar lucka nedströms censorn i ringleden som stängs automatiskt. Även vid strömavbrott fungerar mobilnätet och samtliga enheter har extra batteriström-försörjning som gör att de fungerar även vid tillfälliga strömavbrott.

Möjligheten att konstruera en permanent stoppunkt i ringledens självfallsdiken har undersökts. Syftet med en sådan åtgärd skulle vara att avledningen av vattnet skulle stoppas om övervakningen visar förhöjda föroreningsnivåer i vattnet. Nackdelen är att vattnet som ska avledas måste pumpas över stoppunkten. För att upprätthålla ett

flöde behövs det ständigt gående pumpar med en mycket stor pumpkapacitet, vilket innebär ett stort energiresursslöseri då självfallsprincipen i ringledsdiket resulterar i att betydligt mindre ström läggs på att pumpa vattnet långa sträckor. En permanent stoppunkt skulle medföra både ökad energiförbrukning och ökade kostnader. Det är därför en bättre lösning att installera en automatiskt stängningsbar lucka vid en av de stora vägtrummorna i ringleden. Genom att pumparna som pumpar till ringleden automatiskt stängs av samtidigt som den nedströms liggande luckan automatiskt också stängs vid larm från oljecensorn kan avledningen av täktvattnet snabbt upphöra.

Brytfronterna i täkten ligger dessutom samtliga långt från ringledens inlopp och inget täktvatten vid brytfronterna, som skulle kontamineras på grund av läckande kemikalier från något fordon i täkten, bedöms kunna rinna till ringleden. Vid sådant läckage kommer täktpersonalen dessutom att stanna driften av verksamheten och skyndsamt vidta saneringsåtgärder enligt oljeskyddsrutinerna.

Vad gäller ytterligare alternativ till att nyttiggöra överskottsvatten från täkten ska det framhållas att det har gjorts en stor ansträngning för att möta de önskemål som finns beskrivna i länsstyrelsens regionala vattenförsörjningsplan samt i Region Gotlands VA-plan. I dessa planer anges att båda myndigheterna önskar utreda möjligheten att överskottsvattnet kan användas som råvattenreserv för regionens behov att framställa dricksvatten för norra Gotlands dricksvattensledningssystem. Stora resurser har lagts ned för att finna tekniska lösningar som möjliggör ett nyttjande av överskottsvattnet i detta syfte utan att täktverksamheten hotas. Arbetet har skett i dialog med regionen och en avsiktsförklaring har upprättats.

Syftet med scenario 1 är inte att skapa en allmän, utan en enskild vattentäkt. Anläggningen kommer inte att uppfylla kriterierna för en allmän va-anläggning i 2 § lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster. Anläggningen utgör därför en enskild vattenanläggning. Avsiktsförklaringen kommer att justeras så att det tydligt framgår att det inte är Region Gotland som ska äga vattenanläggningen. Det är inte heller regionen som kommer att inneha tillståndet att avleda vatten under hela den tid som täktverksamheten bedrivs. Skälet till att detta är viktigt att understryka att täktvatten endast kommer att avledas till regionen under förutsättning att täktverksamheten inte hotas. Skulle det visa sig att länsstyrelsen ställer så långt gående krav till skydd av vattnet att täktverksamheten hotas eller att möjligheten att bedriva täktverksamhet inskränks i allt för hög grad, kommer täktvattnet inte att avledas till det regionala VA-nätet.

Några andra lämpliga metoder för omhändertagande av överskottsvattnet i Pall 2-sjön än som råvatten för dricksvattenframställning bedöms emellertid inte finnas. Att exempelvis vattenfylla brytområdet närmast norr om Pall 2-sjön i förtid innan det är fullt utbrutet skulle innebära att stora mängder värdefulla mineraler som omfattas av tillståndet inte kommer att kunna utvinnas. Förutom att det vore ett stort resursslöseri, skulle det vara mycket kostsamt. Att endast fylla upp ytterligare ett område med vatten utan att det idag finns någon avsättning för vattnet medför inte konkret betydelse för en förbättrad vattenhushållning.

Vid samrådet föreslog lantbrukaren som bedriver jordbruksverksamhet väster om Klinthagentäkten att överskottsvatten skulle kunna användas för bevattning av åkermarken. Överskottsvatten får gärna nyttiggöras och användas för detta ändamål om det inte kommer i konflikt med täktverksamheten. Om lantbrukaren har intresse av att ta emot vattnet och är beredd att vidta de åtgärder som krävs för en sådan överledning är detta alltså ett möjligt alternativ. Det finns dock ett antal utmaningar med en sådan åtgärd.

Något behov för att använda överskottsvattnet som tvättvatten vid anläggningen vid Storugns finns inte heller. Tvättanläggningen moderniserades så sent som i fjol. Att än en gång bygga om tvättanläggningen för att kunna använda täktvatten skulle vara allt för kostsamt och dessutom av en begränsad nytta.

Sammanfattningsvis finns det i dagsläget inga alternativa möjligheter att nyttiggöra överskottsvattnet, om det inte skulle vara möjligt att leda vattnet till det regionala VA-nätet.

Vad som kommer att hända med vattentäkten under efterbehandlingsfasen framgår av beskrivningen i efterbehandlingsplanen. Där finns flera figurer som gestaltar de områden som kommer att vara torrhållna eller vattenfyllda vid scenario 1 respektive scenario 2 enligt den nu föreslagna vattenhanteringen. För det fall att scenario 1 blir aktuellt har Region Gotland uttryckt en önskan att överta vattentäkten och driften av anläggningen när verksamheten i Klinthagentäkten upphör. (Se aktbil. 55, figur 3-4.)

Majoriteten av de enskilda som bor norr och nordväst om täkten förses redan idag med grundvatten från den s.k. Ekedahlskällan. Dessa fastigheter påverkas därför inte av täktverksamheten. Ingen övervakning av eventuella extra privata brunnar sker i dagsläget i detta område eftersom avståndet till närmaste brytfront är ca 900 meter eller mer. Enligt den hydrogeologiska utredningen kan det dock inte uteslutas att delar av Nordkrossområdet kan stå i kontakt med ett nordsydligt karstsystem. För att säkerställa att ingen påverkan på enskilda brunnar kan uppstå på de fastigheter som inte har dricksvattenförsörjning kommer en ny provpumpning att utföras i området under 2018 med flera observationspunkter i nord-sydlig riktning samt på ett mindre avstånd från pumpbrunnen.

Det saknas behov av det yrkade villkor A med en skyldighet att tillhandahålla vatten. De hydrogeologiska utredningarna och den fortlöpande kontroll som vidtas när det gäller grundvattenpåverkan, visar att det saknas hydraulisk kontakt mellan Pall 2-sjön och de enskilda brunnarna söder om verksamhetsområdet. Någon risk för påverkan på dessa brunnar finns alltså inte.

Inte heller övriga enskilda brunnar/vattentäkter eller Ekedahlskällan riskerar att påverkas eftersom avståndet mellan täkten och brunnarna/vattentäkterna är så långt. Det framgår av den hydrogeologiska utredningen. Detta bekräftades även av den kompletterande provpumpning som bolaget låtit genomföra i vilka det framhålls att området, dvs. delområdet Nordkross, inte står i direkt kontakt med ett karstsystem och inga riskobjekt bedöms kunna påverkas av brytningen.

Risken för denna typ av påverkan bedöms alltså vara mycket liten. Något särskilt villkor som reglerar denna fråga behövs därför inte. Inte heller är det rimligt att ställa krav på att bolaget utan vidare utredning av orsakssamband ska tillhandahålla vatten bara för att en brunn eller enskild vattentäkt ligger inom verksamhetens påverkansområde. Det kan finnas många skäl till att akut vattenbrist uppstår och det kan inte förutsättas att det beror på täktverksamheten. Särskilt inte mot bakgrund av att det visats hur liten risken för en sådan påverkan är i förevarande fall. Det ska dock framhållas att tiden för anmälan av oförutsedd skada gäller oavsett och att det alltså är möjligt att begära ersättning för det fall en skada trots allt skulle uppstå. Dessutom ska kontrollen av enskilda brunnar fortsätta

Enligt förslaget till brunnsövervakning ska det ske en fortsatt kontroll av de enskilda brunnar som teoretiskt sett skulle kunna påverkas av verksamheten, trots att någon påverkan inte bedöms uppstå.

Vidare är det föreslagna villkor A inte rättssäkert eftersom villkoret ställer krav på åtgärder utan att det först har konstaterats ett orsakssamband mellan täktverksamheten och vattenbristen. Det kan finnas en stor mängd olika orsaker till att det uppstår vattenbrist i en enskild brunn. Utredningarna visar på en ytterst begränsad risk för påverkan från täktverksamheten på de enskilda brunnarna. Det finns därför inget skäl att uppställa ett villkor som utgår från att all sådan påverkan härrör från verksamheten.

6.7 Påverkan på vattentäkter

Verksamheten i Klinthagen har bedrivits i många år utan att någon påverkan på enskilda brunnar har uppkommit. Bolaget har sedan länge kontrollerat ett flertal brunnar för att säkerställa just detta. Till den nu aktuella ansökan har ytterligare utredningar genomförts som visar att det inte föreligger någon risk för grundvattensänkning i någon enskild brunn eller vattentäkt. Det finns alltså inte något behov av ett villkor som reglerar denna fråga.

6.8 Miljökvalitetsnormer och vattenkemi

Klinthagentäkten ligger i sin helhet inom grundvattenförekomsten Kappelshamn (SE641632-167611). Vattenförekomsten är enligt VISS 161 km² stor, att jämföra med täktens yta om ca 3,5 km², och omsluter både västra och östra sidan av Kappelshamnsviken. Miljökvalitetsnormen är beslutad till god kemisk status och god kvantitativ status. Vattenförekomsten är redan idag klassificerad som god med avseende på både kemisk och kvantitativ status. Därutöver bedöms ingen risk föreligga för att miljökvalitetsnormen inte ska vara uppfylld 2021. Denna bedömning är gjord med kunskap om bolagets pågående täktverksamhet, som noteras under som en betydande påverkansfaktor:

Inom förekomsten finns risk för betydande påverkan från materialtäkt. Detta eftersom bergtäkt i området bryts under grundvattenytan, och därmed pumpas grundvatten bort från förekomsten.

Enligt VISS föreligger en risk för betydande påverkan på vattenförekomsten, till följd av täktverksamheten. Denna påverkan är så begränsad att den inte anses utgöra en risk för att miljökvalitetsnormen inte ska uppfyllas år 2021.

Som de hydrogeologiska utredningarna visar kommer den sökta utvidgningen endast att medföra obetydliga effekter på grundvattensituationen lokalt. Sett till hela vattenförekomsten kommer situationen inte att förändras till följd av den sökta utvidgningen. Täktverksamheten bedöms därmed inte äventyra uppfyllandet av gällande miljökvalitetsnorm för grundvattenförekomsten Kappelshamn, avseende vare sig dess kvantitativa eller kvalitativa status.

Såvitt känt har inte grundvattenuttaget i området eller situationen i övrigt förändrats sedan bedömningen i VISS gjordes. Någon risk för kumulativ påverkan som leder till att miljökvalitetsnormen äventyras eller inte kan uppfyllas finns därför inte.

6.9 Vattenfrågor efter avslutad täktverksamhet

Såvitt avser långsiktig bortledning av vatten till det regionala VA-nätet blir aktuellt kommer fortsatt pumpning till Klinthagenbäcken att kunna vidmakthållas så länge Region Gotland nyttjar Pall 2-sjön för vattenuttag även i efterbehandlingsskedet. Skulle istället scenario 2 bli aktuellt eller om regionens uttag av vatten skulle upphöra i efterbehandlingsskedet kommer ett dike med självfall från Polenhålet till översilningsområdet att anläggas, varefter täktvattnet leds vidare med självfall till Klinthagenbäcken. Vattenföringen återgår då till en mer naturlig avrinnings-situation. Denna avrinnings-situation skiljer sig inte från den ursprungliga avrinningen eftersom Klinthagentäkten ingick i Klinthagenbäckens avrinnings-område även innan täktverksamheten påbörjades.

Under den tidsperiod då område F och I i efterbehandlingsplanen fylls upp kommer den avledda volymen vatten till Klinthagenbäcken att vara som lägst (jfr aktbil. 55). Detta bedöms sammantaget ta ca 21 år. När Område F och I är helt fyllt återgår systemet till att likna den ursprungliga naturliga avrinnings-situationen för Klinthagenbäcken. Flödet i bäcken efter genomförd efterbehandling bedöms uppgå till 27 l/s, vilket i princip bedöms motsvara det naturliga flödet. I denna del skiljer sig inte efterbehandlingsplanen från den plan som mark- och miljödomstolen ansåg tillräcklig genom villkorförslag 18 i det nu gällande tillståndet.

Nivån för utloppet till Klinthagenbäcken sker i området mot översilningsområdet. Exakt nivå som utloppet anläggs på måste detaljprojekteras och detta kan ske först i anläggnings-skedet.

Nivåerna i villkorförslag 17 och 18 kommer att kunna innehållas även under efterbehandlingsfasen. Nivåerna kommer inte att överskridas eftersom överskottsvatten i Pall 2-sjön bräddar till Polenhålet som i sin tur bräddar över dels till det s.k. bräddavloppet mot områdena F och I, dels via det anlagda diket som leder överskottsvatten vidare till översilningsområdet och vidare till Klinthagenbäcken. När områdena F och I är helt vattenfyllt kommer området avvattnas via översilningspunkten som då blir täktsjöns högsta nivåpunkt.

Det finns inte någon risk att nivåerna underskrids. När områdena F och I är vattenfyllda är efterbehandlingen genomförd i denna del. Då har villkorsförslag 17 och 18 spelat ut sin funktion och är inte längre relevanta. Det viktiga i detta skede är att en lämplig och beständig bräddavloppspunkt anläggs mot översilningsområdet så att den fullt ut skapade sjön avvattnas på ett optimalt sätt mot översilningsområdet.

Även avledningen från delområdena Nordkross och Nordvästra Klinthagen har beskrivits i efterbehandlingsplanen. Behovet av ytterligare avvattning från detta område får bedöms när områdena är fullt utbrutna för att det ska vara möjligt att ta ställning till hur vattennivåerna ställer in sig efter brytning. Det finns dock förslag på lämpliga avvattningslösningar om ett sådant behov skulle uppkomma, i första hand att vattnet avleds via självfallsledning mot översilningsområdet.

När det gäller driften av pumparna i norra och centrala delarna av tälkten har verksamhetsutövaren under pågående täktverksamhet ansvaret. Även i efterbehandlingsskedet är utgångspunkten att verksamhetsutövaren ansvar för pumparna i fråga, men det är någonting som kan komma att omregleras senare om och när ett sådant behov föreligger.

6.10 Artskydd

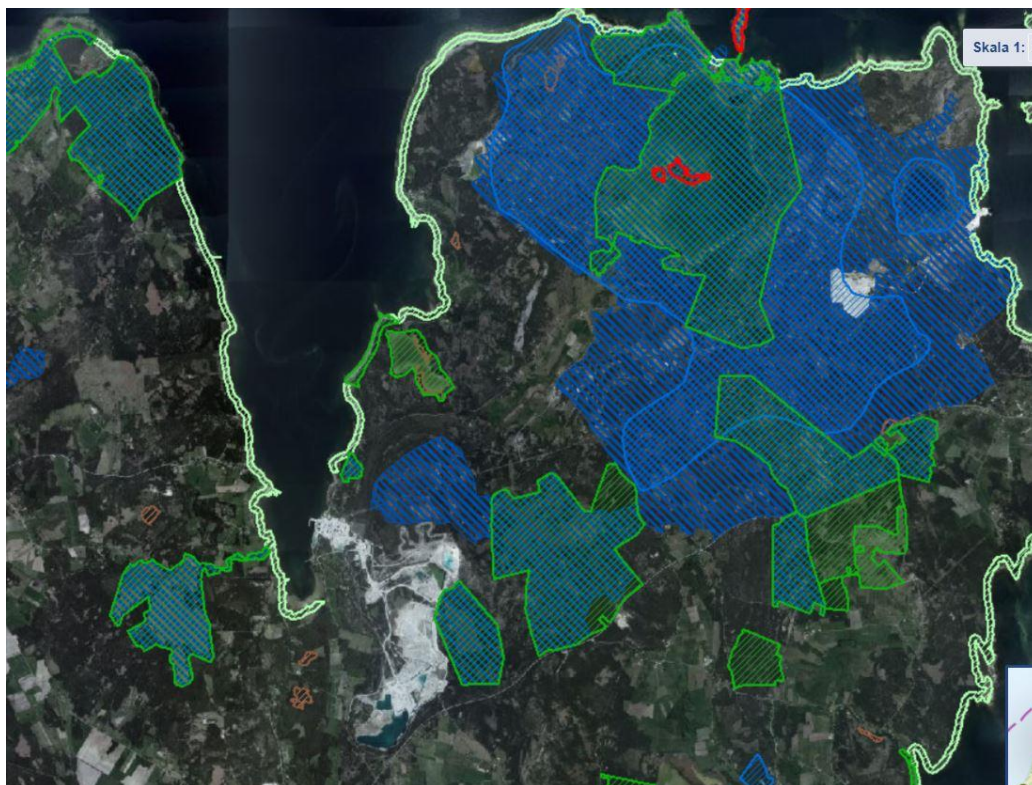
Kärnområden och värdekärnor

När det gäller frågan om fjärilarnas kärnområde, så har kärnområdets exakta geografiska gränser inte pekats ut på förhand. Det blir därför en definitionsfråga om området Nordvästra Klinthagen ingår eller inte. Det är inte brukligt att exakta och detaljerade avgränsningar av ett kärnområde görs, utan begreppet används vanligen för att peka ut större områden, trakter eller regioner som är viktiga för en art. De avgränsningar som anges för ett kärnområde är därför i regel mer ungefärliga. I Naturvårdsverkets vägledning för fladdermusarten barbastell anger exempelvis att ”artens norra kärnområde finns i norra Smålands och södra Östergötlands högland”. I en artikel om smålom från SLU anges vidare att ”Svealand inklusive Dalsland är smålommens svenska kärnområde med ungefär en tredjedel av populationen”. Om Klinthagentälkten ingår i kärnområdet eller inte är inte oviktigt, men för att kunna bedöma värdet av den mark som tas i anspråk, och därmed omfattningen av den påverkan på fjärilsarterna som täktverksamheten skulle kunna medföra, behövs en beskrivning på en mer detaljerad nivå.

När det kommer till mer exakta geografiska gränser är det snarare relevant att peka ut värdekärnor än kärnområden. Värdekärnor är tydligare geografiskt avgränsade till de naturtyper som faktiskt är värdefulla för en viss art och utgör därför en grund för utpekande av kärnområdet. I Naturvårdsverkets processbeskrivning för bildande av naturreservat ”Begrepp och förkortningar”, daterad 2013-08-30, definierar Naturvårdsverket begreppet värdekärna på följande sätt:

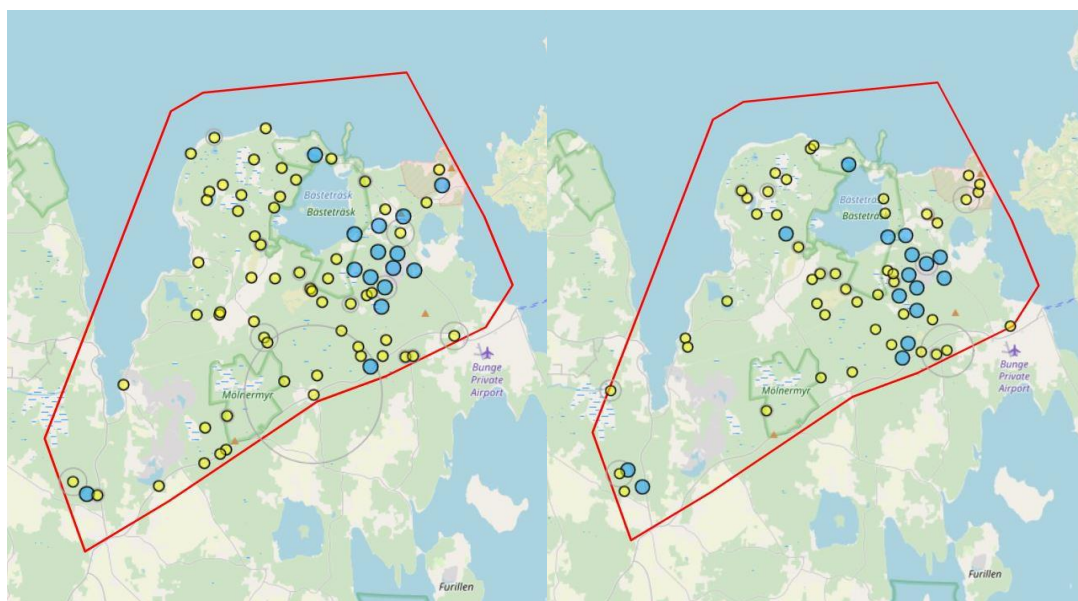
Värdekärna - ett sammanhängande naturområde som bedömts ha en stor betydelse för fauna och flora och/eller för en prioriterad naturtyp. Storleken varierar från enstaka hektar till i sällsynta fall flera hundra hektar. I första hand avses ett område som med avseende på bestånds-, struktur- och artdata bedömts ha stor betydelse för rödlistade arter, signalarter och andra skyddsvärda arter. Nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt ingår normalt som en delmängd i begreppet värdekärna.

I en värdekärna ingår alltså den mark som är av störst värde för naturtyper och arter. Naturvårdsverkets definition av begreppet värdekärna specificerar att en värdekärna utgörs av mark som har stor betydelse för rödlistade arter, signalarter och andra skyddsvärda arter och att det ofta ingår nyckelbiotoper och andra naturvärdesobjekt. Definitionen inkluderar inte områden som redan är exploaterade, t.ex. stenbrott och bebyggelse. Orsaken till detta är att dessa områden inte har höga naturvärden. Området norr om väg 148 utgör alltså inte kärnområde för fjärilarna tack vare naturmiljöerna i och i anslutning till Klinthagentäkten, utan tack vare av de värdefulla markområden som ligger nordost om Klinthagen. Exploaterade områden kan visserligen ingå i kärnområden, men när de är så stora som stenbrottet i Klinthagen och inte centralt belägna utan belägna i ytterkanten av kärnområdet finns ingen orsak att inkludera dem.

Figur 1. Utdrag ur Naturvårdsverkets digitala redskap "skyddad natur". På bilden kan man se att de skyddade områdena, dvs. den mark som är mest värdefull att bevara, i det utpekade kärnområdet norr om väg 148 från Kappelhamn till Fårösund huvudsakligen ligger nordost om Klinthagens stenbrott.

Figur 2 nedan utgör ett utdrag från Artportalen som visar var fjärilsarterna har påträffats. Det betyder inte att fjärilarna inte finns i täkten, eftersom observationerna till Artportalen inte har rapporterats in systematiskt, men tyder på att värdekärnan ligger längre mot nordost.

Figur 2. Inrapporterade observationer av apollofjäril (t.v) och svartfläckig blåvinge (t.h) i Artportalen.

Såvitt avser påståendet om att stora ytor lämpliga livsmiljöer i den västra delen av kärnområdet för fjärilarna har försvunnit till följd av den redan bedriva täktverksamheter ska det framhålla att dessa verksamheter är tillståndsprövade och att påverkan på fjärilar inte har ansetts utgöra ett hinder mot verksamheterna.

Delar av området Nordvästra Klinthagen har i och för sig naturvärden som gör det till s.k. fjärilsgod mark. Där har också observerats exemplar av svartfläckig blåvinge och apollofjäril. Men enligt IVLs rapport bedöms området vara alltför litet, perifert lokaliserat, isolerat och stört av omgivande verksamheter för att anses utgöra en del av arternas kärnområde. Däremot bedöms de pågående och de nu föreslagna restaureringsåtgärderna att förbättra livsbetingelserna och stärka konnektiviteten i just kärnområdets yttre del. Det finns alltså ingen motsättning mellan den planerade verksamheten samt de planerade skyddsåtgärderna och vikten av att bevara livskraftiga kärnområden hellre än att skydda små isolerade randpopulationer. Det sökta täktområdet ingår alltså inte i de troligen viktigaste kärnområdena för apollofjäril och svartfläckig blåvinge.

Uppföljning av pågående restaureringsåtgärder

Enligt den plan som upprättats i samråd med länsstyrelsen och Skogsstyrelsen ska en första uppföljning av resultaten från röjning och fjärilspopulationens utveckling genomföras under sommaren 2020. Åtgärderna sker etappvis eftersom naturmiljön är känslig för stora förändringar. Det är därför inte lämpligt att skynda på processen. Tanken är sedan att en eller flera ytterligare röjningsetapper vid behov görs med efterföljande uppföljning.

De föreslagna skyddsåtgärderna är ännu inte på plats. De skyddsåtgärder som avses att vidtas är däremot väl beskrivna. Genom villkorsförslag 22 måste regleringen av skyddsåtgärderna anses vara tillräckligt omfattande. Trots att skyddsåtgärderna inte fanns på plats vid den förra tillståndsansökan fann såväl mark- och miljödomstolen

som Mark- och miljööverdomstolen att det var möjligt att bedöma om åtgärderna skulle vara tillräckliga för att kravet på artskyddsdispens inte skulle aktualiseras.

Utökade restaureringsåtgärder

Den föreslagna restaureringsåtgärden innebär en utvidgning av den skyddsåtgärd som regleras i det nu gällande tillståndet. Åtgärden har utformats i samråd med länsstyrelsen och Skogsstyrelsen och följer Naturvårdsverkets ”Åtgärdsprogram för bevarande av svartfläckig blåvinge”, i vilken igenväxning lyfts som ett av de största hoten mot arten och röjning anges som en konkret åtgärd mot detta hot. I åtgärdsprogrammet hänvisas till erfarenheter från Danmark, som visar att i områden där arten ännu finns kvar har bortröjning av igenväxningsvegetation med efterföljande hävd har medfört att populationen har ökat betydligt samt att fjärilen sedan spritt sig till angränsande områden. Liksom i exemplet från Danmark syftar insatserna inom det valda området med andra ord till att långsiktigt stärka befintliga populationers livskraft, inte till inplantering/återetablering. Skyddsåtgärderna bedöms därför ha goda förutsättningar att vara framgångsrika.

Skälet till att området för de skydds- och bevarandeåtgärder som pågår och som nu föreslås utökas ytterligare har valts är att det är ett mycket lämpligt naturområde för just detta ändamål. Förekomsten av både apollofjäril och svartfläckig blåvinge är väl dokumenterad här. Området har även bedömts som lämpligt för restaurering för detta ändamål eftersom där finns myrarter som behövs för att ta hand om svartfläckig blåvinges larver vintertid i marken. Förekomst av viktiga värdväxter för båda fjärilarsarterna är god men bedöms kunna öka i och med röjningen där igenväxningsarter annars hämmar värdväxternas utbredning.

Fastigheten YY är ett område som har haft en historisk hävd, men som de senaste ca 70 åren inte längre brukats och därmed långsamt gått mot en igenväxning. Ett större område har arrenderats ut och naturvårdsröjt ett område som tidigare hävdats under lång tid väster om YY som hörde till gården vid Stora Vikers innan kalkstensindustrin tog över där gården en gång låg i början av 1960-talet. Nu betas detta område väster om YY och hålls öppet sedan ca 15 år tillbaka och pekades också ut som Natura 2000-område 2015. Naturvårdsröjningen och återupptagande av hävden i detta angränsande naturområde har visat på goda naturvårdsresultat.

Området inom fastigheten YY föreslogs som skydds- och bevarandeområde redan innan området pekades ut som Natura 2000-område 2015. Att det nu är ett utpekade Natura 2000-område bidrar till ett sannolikt långvarigt skydd för framtiden. Det kan inte anses vara till nackdel för skydds- och bevarande-arbetet. Samma möjlighet till liknande bevarandeinsatser finns även i de stora angränsande Natura 2000-områdena som nu bildats i Nordvästra Gotland i området Bästeträsk. Flera kända lokaler av kärnområden för dessa artskyddade fjärilssarter finns också dokumenterade där.

Bedömning av pågående och föreslagna skyddsåtgärder

Syftet med de föreslagna skyddsåtgärderna är inte att de individer av svartfläckig blåvinge och apollofjäril som finns i Klinthagentäkten ska kunna flytta till en närliggande plats, och fortleva där. De fjärilar som finns i delområdet Nordvästra Klinthagen kommer med stor sannolikhet att försvinna när täkten byggs ut. Restaureringsprojektet av fjärilsmark i Utmarker syftar istället till att förbättra livsmiljön för de individer och lokala populationer av svartfläckig blåvinge och apollofjäril som redan finns i Utmarker idag och på så vis stärka den regionala metapopulationen. Detta genom att binda samman de två fjärilsområdena Stora Vikers och Utmarker som idag är mer eller mindre geografiskt separerade (en sammanbindning som även möjliggör ökat genetiskt utbyte mellan de båda delpopulationerna) samt genom att utöka arealen fjärilsgod mark i detta område.

Det som ska viktas mot varandra i detta fall är därmed att livsvillkoren för de lokala populationer som finns av de båda arterna i Klinthagentäkten försämras, medan förhållandena för populationen i Stora Vikers Utmarker (som ingår i det kärnområde för dessa båda arter som sträcker sig från Utmarker och mot ost/nordost och ut ända bort till Bästeträsk) i och med skyddsåtgärderna förbättras. Eftersom fjärilspopulationerna är i princip geografiskt separerade från varandra blir ett avbrott i tid mindre relevant i detta fall.

Resultatet av skyddsåtgärderna är alltså inte beroende av vad som sker i Klinthagentäkten. Den kontinuerliga funktionen för artens fortlevnad påverkas därmed inte av om skyddsåtgärderna genomförs före eller efter täkten utvidgas.

Sammanfattningsvis kommer utvidgningen av täktverksamheten att medföra en begränsad påverkan på fjärilarterna i fråga. För att säkerställa att ingen negativ påverkan på arternas bevarandestatus ska uppstå kommer skyddsåtgärder att vidtas. I förhållande till det relativt begränsade område som påverkas innebär skyddsåtgärderna att platser för fortplantning inom kärnområdet som är av minst samma storlek och kvalitet iordningsställs. Någon artskyddsdispens behövs därmed inte. Tack vare den gedigna kunskap som finns samt de många utredningar som det har genomförts under åren och nu senast inför denna tillståndsansökan måste en sådan bedömning vara möjlig att göra utan att ytterligare kompletterande utredningar.

Såvitt avser frågan om det tidsmässiga glappet godtog Mark- och miljööverdomstolen vid den förra tillståndsprövningen att skyddsåtgärderna inte behövde ha genomförts innan utökningen av verksamheten kunde tillåtas. Den bedömda påverkan på den funktionella livsmiljön skiljer sig inte åt från bedömningen som gjordes då. Det finns därför inga skäl att göra en annan bedömning denna gång.

Att hitta en mark som är lämplig att restaurera är en balansgång. Marken ska inte vara för bra; då behövs ingen restaurering. Den får inte heller vara för dålig; då kan värdena redan ha försvunnit i allt för stor omfattning. Nu föreslagen mark är dock i detta fall perfekt. Här finns värdekärnor kvar i tillräcklig omfattning för att fjärilarna ännu ska finnas, vilket har stor betydelse för restaureringsprojektets prognos att lyckas. Området är dessutom väl undersökt och både apollofjäril och svartfläckig blåvinge har hittats här.

Skötselområdet utgör inte en spridningsbarriär för fjärilarna, men det är möjligt att genom skötselåtgärderna knyta ihop det stora, öppna, betade området väster om Utmarker med Utmarker. Tillsammans med övriga röjningar i Utmarker underlättar detta möjligheten för fjärilarna att röra sig i området och på så sätt underlätta för genetiskt utbyte inom kärnområdet. Särskilt för svartfläckig blåvinge som inte är lika god flygare som apollofjärilen, är öppna korridorer av stor betydelse för transport. Arten använder gärna skogsbilvägar och andra öppna linjeelement, t. ex. kraftledningsgator då den rör sig i landskapet. I Utmarker används sannolikt även den avverkade korridoren som skapades för transportbandet som skulle användas för Bungetakten flitigt av fjärilar.

Området är därför lämpligt för sitt syfte samt förutsättningarna är snarlika de som prövades vid den förra tillståndsprövningen och det saknas därför skäl att göra en annan bedömning denna gång avseende skyddsåtgärdernas effekt och hur denna förhåller sig till täktverksamhetens påverkan på det befintliga fjärilshabitatet. Som nämnts ovan är det denna gång fråga om ett mindre område som ska tas i anspråk och med en mindre yta fjärilsgod mark. Påverkan denna gång kommer alltså att bli mindre jämfört med den påverkan som bedömdes uppstå vid den förra tillståndsprövningen, vilket alltså är av betydelse för bedömningen av hur omfattande skyddsåtgärder som behövs.

När det gäller skyddsåtgärderna så ska de vidtas i ett område vars förutsättningar är snarlika förutsättningarna i det område där de redan påbörjade skyddsåtgärderna har vidtagits. Vid den förra tillståndsprövningen framhöll Mark- och miljööverdomstolen följande som skäl för att skyddsåtgärderna ansågs vara tillräckliga:

Av bolagets utredning framgår att det finns goda förutsättningar för båda fjärilsarterna i den nordligaste tredjedelen av området. Där finns de olika värdväxter som de båda arterna är beroende av samt sannolikt någon av de värdmyrearter som den svartfläckiga blåvingen är beroende av. Båda fjärilsarterna har också påträffats i området. Det område där bolaget åtagit sig att utföra skötselåtgärder är till ytan större än den norra delen av nybrytsområdet som är aktuell för kalkbrytning. Länsstyrelsen har anfört att man ser positivt på att bolaget vill genomföra skötselåtgärder i området som kan gynna de aktuella arterna. Enligt Mark- och miljööverdomstolen kan det förutsättas att de skötselåtgärder som bolaget åtagit sig att utföra kommer att leda till att fortplantningsområdena för fjärilarna utökas och att de därmed bidrar till att återställa arternas gynnsamma bevarandestatus.

Även denna gång ska de planerade åtgärder vidtas i ett område med goda förutsättningar för båda fjärilsarterna, båda arterna har påträffats i området och dess yta är minst lika stor som de fjärilsgoda marker som tas i anspråk för täktverksamheten. Också denna gång är länsstyrelsen positivt inställd till skötselåtgärderna. Genom de skötselåtgärder som nu planeras kommer fortplantningsområdena för fjärilarna att utökas. Därmed kan det område som går förlorat ersättas vilket bidrar till att inte arternas bevarandestatus försämras.

Att skötselåtgärderna ska vidtas i ett Natura 2000-område föreslogs även förra gången, vilket påpekades av Mark- och miljööverdomstolen. Detta ansågs dock inte utgöra något hinder mot att beakta åtgärdernas betydelse.

Avslutningsvis ska det framhållas att genom mångårig erfarenhet samt det stora antalet utredningar om naturmiljön och artförekomsten i såväl det nu befintliga täktområdet och de områden dit täkten ska utökas, som i områdena där skötsel-åtgärderna ska vidtas finns en mycket god kunskap om miljön i områdena. Utredningarna har dessutom genomförts av personer med mycket hög kompetens på området. Att det har hunnit gå viss tid sedan undersökningarna inför denna tillståndsansökan gjordes är inget som skiljer sig från andra liknande tillståndsprövningar. Innan ansökan är komplett och kan ges in till domstolen bör alla nödvändiga undersökningar ha gjorts. I detta fall gjordes dessutom naturinventeringarna innan samrådet för att det redan då skulle vara möjligt att ta hänsyn till dessa omständigheter. Arternas fortplantningsområden och livsmiljöer kan knappast ha förändrats i någon avgörande betydelse sedan utredningarna gjordes.

6.11 Natura 2000 och Hoburgsmyr

Detta är tredje gången på 15 år som Klinthagentäkten och dess påverkan på Hoburgsmyr tillståndsprövas och det senaste tillståndet meddelades av Mark- och miljööverdomstolen så sent som i januari 2016, dvs. för mindre än tre år sedan. Att förhållandena dramatiskt skulle ha förändrats sedan dess framstår inte som särskilt troligt. Särskilt inte som påverkan på myren kontinuerligt övervakas.

I syfte att beskriva vad som är känt om Hoburgsmyr finns en kunskapsställning om myrens hydrologi, geologi och våtmarksekologi. Som framgår finns en mycket god kunskap om myren, såväl historisk som samtida, och i denna sammanställning finns inget som helst stöd för den av befarade påverkan som Klinthagentäkten ska ha haft och bedöms kunna få.

Den pågående verksamhetens eventuella påverkan på Hoburgsmyr diskuterades ingående vid den förra tillståndsprövningen. Förutom de två till myren angränsande pallarna befanns påverkan från täktverksamheten inte skulle bli sådant att tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken behövdes. Vad gäller de två kvarvarande pallarna ansågs visserligen sådant tillstånd behövas. Påverkan bedömdes bli så begränsad att tillstånd beviljades.

Det har inte tillkommit ny kunskap som skulle kunna ändra de bedömningar som gjordes vid den förra prövningen. Tvärt om har de utredningar som gjorts inför denna ansökan bekräftat de slutsatser som dragits tidigare och som alltså legat till grund för domstolarnas bedömningar.

När det gäller Hoburgsmyrs hydrologi är den inte orörd utan det har genomförts dikning i delar av myren någon gång under första halvan av 1900-talet. Inte heller stämmer det att myren under många år sakta kan ha avvattnats mot Klinthagentäkten. Det är inte rimligt att påstå att en sådan avvattning skulle ske eftersom den skulle ske i motsatt riktning mot en i terrängen uppmätt ytvattendelare, genom ett dokumenterat tätt berg. Av samma skäl kommer ingen dränering att fortsätta ske för all framtid. Att vattenfylla denna del av täkten vid efterbehandlingen är inte fysiskt möjligt utan mycket stora ingrepp i naturen. För det första ligger den norra delen av Klinthagen högst upp i täktområdets samlade avrinningsområde. Det innebär att det

är från denna del av täkten som vattnet börjar avrinna och en begränsad mängd vatten avrinner därför hit. För det andra sker inget grundvatteninläckage av betydelse i denna del av täkten. Det finns alltså små mängder vatten att tillgå i detta område, vilket gör det svårt att helt vattenfylla området. Dessutom är det svårt att vattenfylla ett område som vattnet avrinner från. Även om det skulle ha funnits inströmmande vatten i området hade det krävts en barriär eller liknande som förmår vattnet att stanna i området eftersom det naturligt avrinner söderut. Detta skulle dessutom vara olyckligt eftersom det skulle medföra en betydande minskning av mängden vatten som avrinner till Pall 2-sjön och därmed göra det svårt att upprätthålla flödet i Klinthagenbäcken samtidigt som mindre vatten kan avledas till Region Gotland.

På anförda skäl vidhålls att den grunda täktsjö, den s.k. Viltsjön, som finns i det nordöstra hörnet av täkten inte har bildats av vatten som härrör från myren. Sjön har bildats av tillrinnande ytvatten från ett mindre avrinningsområde norr/nordväst om norra Klinthagentäkten samt nederbörd från de norra delarna av Nybrytsområdet.

Även frågan om verksamhetens påverkan på kärnnycklar var föremål för prövning vid den förra tillståndsprövningen. Det finns ett flertal omständigheter som bedöms ha bidragit till ändrade naturförhållanden i myren. En viktig faktor som har orsakat igenväxning är bristen på hävd. På grund av att den aktiva skötseln upphörde någon gång under 1970-talet har området vuxit igen och områden där kärnnyckeln kan växa har minskat betydligt. Ett annat viktigt skäl till ändrade naturförhållanden bedöms vara klimatförändringarna. Den förlängda växtsäsongen som ett varmare klimat medför leder till minskad vattentillgång i myrar under sommarhalvåret. Detta gäller för myrar generellt, men stämmer också väl överens med vad som framkommit i den hydrologiska övervakningen av myren.

Kärnnyckeln har haft en tydligt nedgående trend i Sverige och på Gotland sedan 1980-talet. Minskningen av kärnnyckelbeståndet är alltså ett generellt fenomen och alltså inte något som bara har skett i Hoburgsmyr. Minskningen i Hoburgsmyr påbörjades dessutom innan det bedrevs täktverksamhet i närheten av myren. Vid ett besök i området i slutet av juni 2017 noterades ett flertal kärnnycklar. Besöket skedde inom ett begränsat område och endast vid ett tillfälle och genomfördes inte i form av en systematisk inventering. Det är därför sannolikt att under kärnnyckelns hela blomningssäsong det året förekom fler exemplar än vad som påträffades vid besöket.

Vad som däremot inte har förändrats är tillgången på överskottsvatten i Hoburgsmyr vintertid. Kärnnycklarna behöver ett högt vattenstånd vintertid för att skydda dess rotknölar från frost. Av detta skäl ingår just att övervaka och följa att ett högt vattenstånd bibehålls i myren vintertid i kontrollprogrammet för myren. Denna kontroll visar att vattenståndet i myren vintertid har varit tillräckligt högt för att rotknölarne inte ska ha skadats och därmed har verksamheten inte medfört någon hydrologisk påverkan som i sin tur kan ha påverkat kärnnyckeln negativt. Senhösten 2014 genomfördes mätningar med tumstock i kärnnycklarnas blomningsbälten när vattennivåerna enligt de hydrologiska mätningarna vid slukhålet nådde de

maxnivåer som normal gäller under de kalla vintermånaderna. Dessa tumstocks-
mätningar visade tydligt att vattennivån på båda sidorna om den norra agmyren
i befintliga blomningsbälten hyser höga vattenstånd väl över orkidéknölna.

Eftersom det i första hand är de hydrologiska förhållandena som påverkar
kärnnyckelbeståndet och detta är den enda omständighet som teoretiskt sett skulle
kunna påverkas kommer detta även fortsättningsvis kontrolleras. Däremot finns det
inte behov av en omfattande orkidéinventering av kärnnycklarna. Det är heller inte
rimligt att ett ansvar för detta krävs då det har utförligt kunnat visa att verksamheten
inte kan ha påverkat beståndet av kärnnyckel och då det dessutom finns ett flertal
faktorer utom kontroll som snarare bedöms vara orsaken till nedgången.

Såvitt avser den rapport om kärnnyckeln som upprättade i samband med den förra
tillståndsprövningen ska det avslutningsvis framhållas att den inte bara är en
generell kunskapssammanställning. För det första är kärnnyckelns ekologiskt
viktigaste och mest kända känsliga stadier noggrant beskrivna i rapporten.
För det andra har det med hjälp av en kunnig rikkärrsexpert besökts och bedömts
knappagsbältena där kärnnyckeln har sitt livsrum och i rapporten tydligt redogjort
för kärnnyckelbeståndet i myren och vilka hot som finns.

I dokumentet ”Analys av grund- och ytvattenpåverkan vid dagbrottet Klinthagen”,
beskrivs de mätningar som legat till grund för bedömningen såvitt avser just risken
för påverkan på Hoburgsmyr. För en förståelse av mätresultatet är det dock viktigt
att beakta att mätningarna som utfördes före 2013 endast avser grundvatten till
skillnad från de mätningar som påbörjades 2013 och som omfattar hydrologiska
nivåmätningar i Hoburgsmyr. Dessutom har det funnits tillgång till referens-
mätningar i den ostörda agmyren Rutemyr i den planerade Bungetäktens
hydrologiska miljöövervakningsprogram.

Utredningar visar att påverkan på grundvattnet har varit och även fortsättningsvis
bedöms bli mycket små. De avsänkningar som har skett i ett antal grundvattenrör
mellan norra Klinthagentäkten och Hoburgsmyr har sedan länge återhämtat sig så
att nivåerna i princip är återställda. Det innebär att även om täktverksamheten kan
ha viss påverkan på grundvattnet så är den endast tillfällig. Brytning har redan skett
i anslutning till området P2N Norra till samma nivå som den nu planerade
utvidgningen innebär utan att det har skett någon mätbar påverkan på grundvattnet.
Genomförda pulstester visar dessutom att berget är mycket tätt, förutom precis
vid ytan. Enligt utredningarna är det teoretiskt möjligt att en eventuell befintlig
påverkan i den djupare bergmassan förskjuts 120 meter, men idag finns det alltså
ingen mätbar påverkan från brytningen av området söder om P2N Norra och
bedömningen är att ingen mätbar påverkan utanför befintlig täkt kommer upp-
komma från brytning av P2N Norra. Hänsyn har därvid tagits till de hydrauliska
tester som är utförda i området kring detta område.

Vad gäller konstaterade förändringar i Hoburgsmyr är det, såvitt känt, endast två
stycken som har konstaterats. Dels har det skett en omfattande igenväxning i myren,
dels har beståndet av kärnnycklar minskat stort sedan 1980-talet. Såvitt avser
igenväxningen finns sannolikt ett flertal orsaker. Av stor betydelse är sannolikt

bristen på hävd genom bl.a. bete samt klimatförändringarna. Bristande hävd och skötsel nämns av länsstyrelsen som orsaker till negativ påverkan i bevarandeplanen. Däremot läggs ytterst lite tonvikt vid klimatförändringarnas påverkan på denna typ av miljöer. Detta trots att det i Naturvårdsverkets Åtgärdsprogram för klimatet, rapport 5601, uttryckligen anges att igenväxning av myrar till stor del styrs av klimatet (s. 22).

När det gäller kärnnycklarnas minskade bestånd var detta en fråga som uppmärksammades även vid den förra tillståndsprövningen. Rapporten ”Kärnnycklar vid Hoburgsmyr” från 2014 anger tydligt att det kan finnas ett stort antal skäl till att beståndet av kärnnycklar har minskat sedan 1980-talet, men också att ändrad hydrologi i myren sannolikt inte är en sådan orsak eftersom det har kunnat konstateras att tillräckligt med vatten har funnit i myren vintertid. Som redan nämnts är kärnnycklarnas nedgång dessutom en generell trend som gäller för hela Europa. Beståndet av kärnnycklar började vidare minska på 1980-talet, medan brytning av kalk i närheten av myren påbörjades först efter det att tillstånd beviljades 2003. Mycket lite talar alltså för att nedgången i kärnnyckelbeståndet skulle ha orsakats av den pågående täktverksamheten.

Sammantaget är det alltså två förändringar i Hoburgsmyr som har konstaterats: igenväxning och en nedgång i beståndet av kärnnycklar. Igen av dessa har orsakats av kalkstenstakten. De hydrologiska förändringar som har uppmäts i myren följer de naturliga variationerna och är inte ett resultat av ändrade hydrologiska förhållanden till följd av täktverksamheten.

Frågan om risk för inläckande vatten från Hoburgsmyr till tälten är mycket väl utredd och att denna risk får betraktas som mycket liten. Under de år som verksamheten har bedrivit har det inte kunnat konstateras något inläckande vatten av betydelse genom täktväggarna mellan myren och tälten. Inte heller har det upptäckts några karstsystem eller sprickor som skulle kunna leda vattnet från myren till tälten. Tvärtom har berget visat sig vara mycket tätt. Detta gäller såväl bergväggen som täktbotten. Dessa erfarenheter är helt i linje med de omfattande utredningar som har gjorts av berget såväl i tälten som i de berg som angränsar mot myren. Genom det säkerhetsavstånd till ytvattendelaren för Hoburgsmyrs avrinningsområde som har vidtagits har risken för inträngande vatten begränsats ytterligare.

Georadarundersökningarna har utförts i syfte att kontrollera och säkerställa förekomst av karststrukturer som kan kopplas till Hoburgsmyr. I områden där georadarundersökningen har identifierat förekomst av karst, har borrhål etablerats och hydrogeologiska undersökningar genomförts. Georadar har ett begränsat djup och utgör framför allt ett komplement till de hydrauliska testerna och används för att verifiera dessa. För framtagandet av den konceptuella bilden över områdets hydrogeologiska funktion har större vikt lagts vid resultaten från hydrauliska tester och nivådata än vid georadarundersökningar. Detta då den hydrogeologiska informationen ger ett större bidrag till förståelsen av bergmassans hydrauliska funktion. Enligt bolagets uppfattning har också utförda georadarmätningar kunnat verifiera resultaten från övriga mätningar.

Flygbildstolkningar kan ge en bild över hur de ytliga sprickstrukturerna ser ut. Dessa ytliga sprickstrukturer skapar ett ytligt, öppet grundvattenmagasin i berg. Flygbildstolkningarna ger dock endast en bild av markytan. Det finns inga skäl att ytterligare undersöka dessa sprickor eftersom tillräcklig kunskap om detta ytliga magasin redan finns genom de nivåobservationer och hydrauliska tester som har utförts. Data från provpumpningar och nivåobservationer visar att det ytliga grundvattenmagasinet i berg är dåligt konnekterat, det är i första hand beroende av nederbörd, och uppvisar dålig hydraulisk kontakt sinsemellan närliggande borrhål.

De ytliga grundvattennivåerna i anslutning till tåkten har inte påverkats av brytningen annat än tillfälligt. Det kan ses i de långtidsobservationer i 6 och 10 meter djupa borrhål som ingår i verksamhetens kontrollprogram. Såvitt avser de ytliga borrhålen framgår att medelnivån i borrhål 20 varit lägre under 2006–2012, men nu är högre än perioden före brytning påbörjades. För de djupa borrhålen (30 meter djupa) är det endast borrhål 11, som ligger norr om tåkten, som har fått avsinkta nivåer under tiden som brytning har pågått.

Under alla de år som täktverksamheten har bedrivits har inga sprickor eller i tåkten inströmmande vatten upptäckts. Tåktbotten har visat sig vara mycket tät. Viltsjön har tidigare torrhallits. Under den tid som aktiv brytning pågick i området, torrhölls området för att undvika stående vatten nära brytfronten. Under hela denna tid kunde det tillströmmande vattnet observeras och inget vatten sågs någonsin tränga upp genom tåktens botten. Dessutom dunstar vanligen hela den grunda Viltsjön bort under sommaren. Sjön existerar alltså vanligen inte året runt. Tack vare detta finns det god kännedom om inflödet av vatten till detta området. Det har aldrig upptäckts något vatten som strömmar upp från tåktbotten. Tvärt om har allt vatten kunnat konstateras härröra från markområdet nord-nordväst om Viltsjön samt via de grunda diken som avleder vatten från Nybrytsområdets brytfronter mot Viltsjön. Vid riklig nederbörd kan denna tillrinning skådas med blotta ögat.

Geologisk profildata visar att tåktbotten under Viltsjön utgörs av en lerrik och tät märgel. Märgel redovisas med en stor mäktighet under sjön. Lagerföljden i tåktens norra delar, mot Hoburgsmyr, är relativt enhetlig med horisontellt utsträckta kalkstenslager. Inga större revkroppar förekommer (vilka vanligtvis stör lagerföljden och får omkringliggande lager att böja av mot revkropparna). Överst ligger en 4–9 meter tjock stromatoporoidkalksten som västerut underlagras av en 3–4 meter tjock fragmentkalksten men som österut, mot Hoburgsmyr, underlagras av en ljus krinoidkalksten med en mäktighet om 3–4 meter. Längst uppe i hörnet mot Hoburgsmyr förekommer en mindre revkalksten eller snarare revartad kalksten med lagrad struktur, med en tjocklek uppgående till ca 2 meter.

Den översta ca 9 meter tjocka sekvens av hårdbankad lagrad kalksten underlagras av en mäktig 13–14 m tjock märgel som är fin- och jämnkornig till sin karaktär och innehåller ett starkt inslag av lermineral, både som tunna mellanlager men också jämnt fördelade inuti stenen. Det mäktiga märtlagret i geoprofilerna är beläget under hela Viltsjön. I vissa djupare borrhål har krinoidkalkstenar påträffats på ca 23 meters djup, under märgeln. I denna enhetliga, ogenomsläppliga och mycket

mäktiga leriga mörkel finns inte de strukturer med karst som skulle kunna leda in vatten i tälten.

Geoprofilerna bekräftar också SGUs tidigare beskrivning av två olika grundvattennivåer i norra Klinthagentälten. Detta då profilerna tydligt visar att området under den ytliga grundvattennivån består av flera enhetliga och hård- och tjockbankade geologiska lager.

Även de hydrauliska testerna bekräftar att botten i tälten är tät. Vid borrhning av observations-hål borrades på försök borrhålet PP5 15 meter ner i den befintliga tältebotten i ett område som helt bestod av mörkel. I samband med provpumpningarna utfördes ett så kallat pulstest i borrhål PP5 vilket visade att ingen återhämtning skedde i hålet, dvs. när vatten fylldes på i hålet sjönk det inte undan. Det innebär att borrhålet är mycket tätt och att alltså den mörkel som underlagrar tälten är tät. Den mäktiga lerrika mörkeln utgör således ingen geologisk struktur med hydraulisk genomsläpplig förmåga.

Som ytterligare stöd för att stenen är tät kan hänvisas till de utredningar som legat till grund för tidigare tillstånd. I den naturinventering som genomfördes av Gotlands botaniska förening inför en ansökan om tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken och som länsstyrelsen beviljade 2003 noterades att växten blåsvingel som växte i området gynnas av vinterfuktiga marker, vilket, enligt utredningen, indikerar att kalkstenen är tät.

Det är inte möjligt att vattenfylla nordöstra Klinthagen i efterbehandlingsskedet. De brytområdena som nu ansöks om i den nordvästra delen av tälten ligger på en djupare brytnivå än den redan utbrutna nordöstra Klinthagen skulle konsekvensen av en sådan vattenuppfyllnad av nordöstra området bli att detta vatten skulle rinna baklänges ner i brytområdena längre i nordväst. Dessutom är det inte heller lämpligt eftersom den samlade tillrinningen till den nordöstra delen är för liten. Därmed kan det inte bildas mer än ett grunt vattenmagasin pga. den årliga avdunstningen ens om det konstruerades en tät dammvall mot de södra och de nya planerade tältområdena i Nordvästra Klinthagen. Ett sådant efterbehandlingsförslag skulle även få som konsekvensen man förlorar det extra överskottsvatten som möjliggör ett framtida tältevattnuttag till Region Gotland ur Pall 2-sjön.

Det kontrollprogram som finns för verksamheten och Hoburgsmyr är tillräckligt för att övervaka myrens hydrologi. Det är inte rimligt att kontroll av beståndet av kärnnycklar ska ingå i detta. Av samma skäl bör inga ytterligare villkor föreskrivas med avseende på kärnnycklar eller påverkan på Hoburgsmyr i övrigt. Att exempelvis knyta ett s.k. stoppvillkor för verksamheten till förändringar i myren som det inte är möjligt att påverka bör inte förekomma. En verksamhetsutövare måste ha faktisk och rättslig möjlighet att säkerställa att villkoren kan innehållas. Det har heller inte framkommit något som gör att det finns skäl att göra en annan bedömning avseende såväl villkor som kontrollprogrammets omfattning än den som gjordes vid den förra tillståndsprövningen.

Det kan sammanfattningsvis alltså konstateras att det inte finns något som tyder på att den tidigare och den pågående verksamheten har påverkat Natura 2000-området Hoburgsmyr. Vad som framför allt ska prövas nu är emellertid risken för att utöka brytområden enligt tillståndsansökan kommer att kunna orsaka någon sådan påverkan. De utredningar som bifogats ansökan visar att det inte finns någon risk för sådan påverkan.

6.12 Kontrollprogram

Det befintliga kontrollprogrammet för Hoburgsmyr ska gälla fortsättningsvis. Och det har gjorts ett åtagande om att detta ska utgöra en del av det kontrollprogram som ska tas fram för den fortsatta och utökade verksamheten och som omfattas av det allmänna villkoret. För det fall mark- och miljödomstolen bedömer att frågan bör villkorsregleras medges länsstyrelsens yrkande avseende villkor D om att kontrollprogrammet för Natura 2000-området Hoburgsmyr ska fortsätta under hela verksamhetstiden. Lämpligen kan det ske genom en justering av villkorsförslag 23.

Såvitt avser rutiner för kontroll och mätningar avser möjligheten att övergå till en s.k. molnlösning för tömning av data och uppföljning av pumpade volymer och flöden från Polenhålets pumpar utredas i syfte att mätningarna ska ske mer regelbundet än idag. Genom ett sådant system skulle kontroll kunna ske minst en gång i månaden. Något konkret alternativ att ta ställning till eller beskriva finns inte för tillfället. Skulle det av något skäl inte visa sig vara möjligt eller lämpligt att anordna en sådan lösning görs istället ett åtagande om att installera ett larm som anger när mätutrustningen inte fungerar.

6.13 Utvinningsavfall

Bolaget har föreslagit att visst material ska få lagras i tälten. Det är dels avbaningsmassor från området, dels s.k. restfines (0-25 mm) som är ett mineraliskt restmaterial som uppstår vid brytning av kalksten i tälten. Detta material utgörs av finkornigt kalkgrus med inslag av lera och bedöms inte medföra någon negativ miljöpåverkan under tiden det lagras i tälten. Såväl avbaningsmassorna som det restfines som lagras ska användas vid efterbehandling och utgör alltså inte avfall överhuvudtaget.

6.14 Transportvägar; energi- och klimatfrågor

Om mörgelstenen skulle transporteras till Storugns på transportbandet skulle denna blandas med resten av kalkstenen och därmed förstöra kvaliteten på alla fraktioner i verket. Möjligheten att bygga om transportbandet och mottagningsplatsen har utretts tidigare och det konstaterades att det skulle krävas en omfattande ombyggnation.

I anslutning till transportbandet i Klinthagentälten skulle det behövas ytterligare en pålastningsficka med matare och en anslutande bandtransportör. Materialet lastas vid produktionsplatsen i tälten med en hjullastare på en truck för att transporteras ca en kilometer varefter det tippas i anslutning till nämnda ficka. För att få

materialet till fickan krävs ytterligare en hjullastare som lastar materialet i fickan varefter det förs med transportbandet till Storugns. Även om detta skulle innebära minskad trafik med truckar så krävs alltså ett nytt omlastningsmoment vid bandet, vilket till stor del motverkar miljövinster med minskade transporter.

I Storugns skulle det behöva installeras ett spjäll som integreras i det befintliga omlastningsstupet mellan den långa bandtransportören och mataren som för materialet in i sorteringsverket samt en svängbar bandtransportör med svängbart stup (en s.k. stacker) som möjliggör att en lagerhög kan fyllas. En ny lagerplats måste anläggas. Den mest lämpliga sådana platsen är belägen söder om vägen vid lagret för kalk med dimensionerna 80 – 120. Ytan på platsen måste schaktas och iordningställas för att kunna användas som lageryta. Den tillgängliga ytan är dock för liten för en hel båtlast (13 000 ton) varför materialet måste flyttas till tillfällig lagring innan det kan lastas på båt.

Kostnaden för ombyggnaden av transportbandet skulle bli allt för stor i förhållande till den begränsade miljönytta som skulle uppnås. Eftersom mägertransporterna är en så liten del av verksamheten är ett sådant krav inte är rimligt. Klinthagentäkten är den enda större täkten där transport av materialet sker på transportband. Då transport av sten i täkter vanligen sker med truckar anses kravet på bästa möjliga teknik redan vara uppfyllt i detta avseende. Det finns alltså inte skäl att ställa ytterligare krav såvitt avser transporter i täkten.

6.15 Efterbehandling

Som beskrivits i samband med samråd om efterbehandlingsplanen går det inte att i nu aktuellt skede forma massorna till en annan släntingslutning eftersom massorna endast tippas från pallkanten med tipptruckar. Formningen av slänten kan ske först i den avslutande fasen när samtliga massor är på plats. Det görs med en bulldozer eller en liknande maskin som kör upp en del utplacerade massor längs med pallkantens botten så att slänten formas med en mindre brant lutning än den som är synlig i dagsläget. Detta sista steg att forma slänterna är ett omfattande arbete. Eftersom det är fråga om mycket stora mängder avbaningsmassor som ska flyttas till denna slänt bedöms arbetet ta flera år till. Det saknas därför anledning till att redan nu reglera detta i närmare detalj. Släntlutningen kommer dock att efter slutförd efterbehandling bli mindre brant än den är i dagsläget.

Det finns inte heller en så stor risk för erosion eller grundvatteninläckage vid pallkanten mot Hoburgsmyr att dessa frågor måste regleras redan nu. Risken för erosion av dessa pallkanter, som är av samma typ av hårdbankade kalkstenstyper som utgör Gotlands raukområden längs med hela öns kuster, är mycket liten. Inläckage av grundvatten i området är också mycket begränsat. Som anförts redan i samråden utgör den nedanför pallkanten liggande Viltsjön en betydligt viktigare biotop att skydda vid efterbehandlingen eftersom den redan idag gynnar fåglar och insekter betydligt mer än vad en släntning kan göra för att motverka erosion av ett så hållfast kalkstensberg. En släntning av pallkanten skulle ta bort en stor del av Viltsjön eftersom den ligger just där på grund av en lågpunkt i området närmast pallkanten.

De i delområdet Södra Klinthagen liggande avbaningsmassorna bör användas för släntning av en brottskant i området. Resultaten av att de inte skulle få användas är att de måste transporteras bort från området. Eftersom det är fråga om ca 255 000 m³ massor, skulle detta medföra mycket omfattande transporter. Vid utformningen av efterbehandlingsplanen måste hänsyn tas till att den blir så arbets- och energieffektiv som möjligt. Förslaget måste vara både tekniskt möjligt och medföra minsta möjliga miljöpåverkan.

Massorna som skulle behöva flyttas har dessutom redan flyttats två gånger inom tälten. De begränsade mängder organiskt material som ännu finns i materialet efter alla år av flyttande och packande i syrefria höga högar bedöms inte medföra någon påverkan av större betydelse även om brottet vattenfylls och är i vart fall mindre omfattning än de störningar och utsläpp som transport av materialet skulle medföra. Som länsstyrelsen anfört i andra delar av dess yttrande medför transporter även störningar i form av buller. Det finns inga planer på att nyttja detta vatten för dricksvattenändamål och det vattenfyllda området kommer inte heller att ha kontakt med den andra tältsjön i efter genomförd efterbehandling.

6.16 Väg 689

Att planering, projektering och återuppbyggnad av vägen ska ske i enlighet med efterbehandlingsplanen är reglerat i villkor 9 i det tillstånd från dåvarande Vägverket från 2008 varigenom kalk tilläts bryta på och under vägen i fråga. I villkor 8 anges vidare att samråd inför återuppbyggnaden ska ske med Vägverket (dvs. Trafikverket) och att Vägverket äger rätt att delta i möten och kontrollera arbetets utförande. Det saknas därmed behov att inom ramen för denna prövning hantera frågan om vägens återuppbyggnad.

7. DOMSKÄL

7.1 Rådighet

Som ägare av fastigheten Gotland XX har bolaget rådighet för att inom fastigheten utföra och bedriva planerad vattenverksamhet (2 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet).

7.2 Specifik miljöbedömning

Av aktmaterialet framgår att samrådsförfarandet motsvarar de krav som ställts upp av lagstiftaren. Detsamma gäller miljökonsekvensbeskrivningen, som med successivt gjorda kompletteringar uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken med avseende på såväl förfarande som dokumentation. Vad Naturvårdsverket anfört avseende bristande underlag i fråga om beskrivning av verksamhetens effekter på Hoburgsmyr Natura 2000-område samt avsaknad av en specifik avfallshanteringsplan föranleder ingen annan bedömning. Inte heller i övrigt finns det några brister i miljökonsekvensbeskrivningen som skulle kunna hindra en slutlig bedömning av miljöeffekterna av den planerade verksamheten.

Miljökonsekvensbeskrivningen ska därför godkännas då denna slutligt möjliggjort såväl identifiering och beskrivning av miljöeffekterna som en slutlig och samlad bedömning av dessa. Den specifika miljöbedömningen kan därmed i enlighet med 6 kap. 43 § miljöbalken slutföras.

7.3 Tillåtlighet och tillstånd

Riksintressen; planer m.m.

Fyndigheten av kalksten har pekats ut som riksintresse för mineralutvinning. Verksamheten kommer inte att ha någon negativ påverkan på något annat riksintresse enligt 3 och 4 kap. miljöbalken. Den planerade verksamheten strider inte heller mot någon gällande detaljplan eller mot områdesbestämmelser.

Lokalisering

Den planerade verksamheten avser fortsatt och utökad verksamhet i Klinthagentäkten. Lokaliseringen av täktverksamheten som sådan styrs av var den brytvärda kalkstenen finns och ger därför inte möjlighet till olika alternativ. På platsen finns tillgång till infrastruktur i form av bl.a. krossnings- och sorteringsverksamhet, i Storugns finns hamn och kalkugnar och mellan Klinthagen och Storugns finns industrivägar och ett transportband. Täktverksamheten på fastigheten har pågått sedan 1980-talet och området är därmed i hög grad påverkat av tidigare och pågående täktverksamhet. Sammantaget finner mark- och miljödomstolen att lokaliseringen av den utökade täktverksamheten på många sätt är att anse som lämplig.

Vid lokalisering av en täktverksamhet ska även naturvärdena på platsen beaktas och bestämmelserna om skydd för djur och växter i 8 kap. miljöbalken tillämpas. De inventeringar som bolaget har låtit utföra visar att den ansökta utökningen till del kommer att påverka ett antal arter som omfattas av artskyddsförordningens fridlysningsregler samt bedrivs i närhet till Natura 2000-området Hoburgsmyr. Vilka slutsatser som kan dras av det material redovisas nedan.

Natura 2000-området Hoburgsmyr

Verksamhetsområdet i Klinthagentäkten ligger invid Hoburgsmyr, som har pekats ut som ett s.k. Natura 2000-område (SE0340082). Fastigheten XX där täktverksamheten bedrivs omfattas dock inte av något områdesskydd.

Naturvårdsverket har anfört att miljötillstånd inte kan meddelas då avgörande utredningar saknas eller är ofullständiga – främst avseende hydrogeologi – och det därmed inte är möjligt att göra den fullständiga Natura 2000-prövning, som enligt Naturvårdsverket är nödvändig. Naturvårdsverket har även hävdatt att Hoburgsmyr redan påverkats av befintlig historisk verksamhet och troligen skadats av verksamheten. Enligt Naturvårdsverket kommer den föreslagna efterbehandlingen av området att permanenta den uppkomna påverkan på Hoburgsmyr och att skada därmed kan förutses avseende bl.a. den utpekade livsmiljön rikkärr.

Länsstyrelsen har avstyrkt att tillstånd meddelas för brytning i delområdet *P2N Norra* eftersom detta, enligt länsstyrelsens mening, kräver ett Natura 2000-tillstånd, som dock inte bör medges då det finns indikationer på genomsläppligt berg samt att grundvattennivåer påverkades vid den tidigare brytningen inom Hoburgsmyr.

Delområdena *Nordvästra Klinthagen* och *Nordkross* är belägna i direkt anslutning till befintlig täkt i nordväst medan delområde *P2N Norra* är beläget centralt inom befintligt täktområde och delområde *Södra Klinthagen* är beläget i den sydvästra delen av befintligt täktområde.

Mot bakgrund av den sammantagna utredningen i målet samt redovisad erfarenhet från bedriven verksamhet, kommer mark- och miljödomstolen fram till att den planerade nya brytverksamheten är lokaliserad till områden som är belägna på ett sådant avstånd och med sådant brytdjup och med sådan hydrogeologisk kontakt med omgivande områden, att verksamheten bedrivande inte kan medföra en påverkan på Hoburgsmyr. Domstolen instämmer även i vad SGU anfört om att vattenbalansen inom området slutligt har beskrivits på ett godtagbart sätt samt SGUs bedömning att avrinningen från myren inte kommer att förändras genom den nya planerade brytningen, något som även delas av Naturvårdsverkets expertstöd som sammanfattningsvis dragit slutsatsen att utökad brytning enligt ansökan inte bedöms ytterligare påverka Hoburgsmyrs hydrologi.

Det anförda innebär att det inte krävs tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken för den planerade verksamheten eftersom denna, med tillräcklig marginal, inte på ett betydande sätt kan påverka miljön inom Natura 2000-området Hoburgsmyr.

När det gäller påståendet att den föreslagna efterbehandlingen i sig innebär en permanentning av en redan uppkommen påverkan och att detta, som Naturvårdsverket har hävdad, innebär att ett miljötillstånd inte kan meddelas, gör domstolen följande bedömning.

Planerad efterbehandling – enligt scenario 2 – är i sina helt dominerande delar lik den efterbehandling som ska ske enligt gällande tillstånd. Den nybrytning som avses med aktuell ansökan innebär inte enligt domstolen att den justerade efterbehandling som planeras, i jämförelse med tillståndsgiven efterbehandling, på något avgörande sätt ändrar verksamhetens påverkan på omgivningen. Vad Naturvårdsverket anfört är därtill i princip likt det som anfördes under tidigare prövning och har redan prövats (genom Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 januari 2016 i mål M 11317-14). Vad Naturvårdsverket nu anfört i detta mål och tillfört i form av egen utredning motiverar, enligt mark- och miljödomstolens mening, inte något annat ställningstagande till frågan om efterbehandling.

Den efterbehandling som möjligen är mest trolig eftersom den skulle möjliggöra en avledning av täktvatten från Pall-2 sjön till Region Gotlands VA-system (scenario 1) innebär, jämfört med scenario 2, inte en större omgivningspåverkan (utan möjligen marginellt en mindre sådan). Inte heller något av de alternativa

scenarior för efterbehandling har en sådan påverkan på Hoburgsmyr att tillståndsplikten enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken aktualiseras.

Artskydd

I delområde *P2N Norra* respektive delområde *Södra Klinthagen* belägna inom dagens verksamhetsområde saknas i stort såväl skyddsvärda arter som naturtyper, vilket även med stöd i utförda inventeringar gäller för delområde *Nordkross* vilket är ett föreslaget nybrytsområde. Ansökt verksamhet inom dessa delområden träffas därmed inte av fridlysningsbestämmelserna i artskyddsförordningen och hinder för att meddela tillstånd inom dessa områden föreligger därmed inte.

Däremot kommer den ansökta verksamheten inom nybrytsområdet *Nordvästra Klinthagen* att påverka ett antal skyddade arter respektive naturtyper som har förutsättning att innehålla arter som omfattas av artskyddsförordningens skyddsregler. Det är bl.a. fyra rödlistade kärlväxtarter (backtimjan, ljus solvända, jordtistel och gotlandssolvända) samt ett antal orkidéer, vilka de senare är fridlysta enligt artskyddsförordningen. Vid utförd fågelinventering har spillkråka och trädlärka påträffats, vilka är två arter som är upptagna i fågeldirektivets bilaga 1, samt gulspurv som nationellt är rödlistad. Vidare har tre rödlistade fjärilsarter påträffats, nämligen apollofjäril, svartfläckig blåvinge och mindre blåvinge, där de två förstnämnda även är arter upptagna i art- och habitatdirektivets bilaga 4. Den planerade verksamheten inom delområde *Nordvästra Klinthagen* kommer alltså, om den tillåts, att skada enstaka exemplar av fjärilarna samt deras fortplantningsområden och viloplatser. Verksamheten kommer också att skada exemplar av orkidéerna. Bolaget har av det skälet föreslagit villkor om utförande av skyddsåtgärder för apollofjäril och svartfläckig blåvinge i form av skötsel- och restaureringsåtgärder på fastigheten YY.

Länsstyrelsen har tillstyrkt ansökan avseende utökad brytning inom delområde *Nordvästra Klinthagen* (givet att det ställs krav på skyddsåtgärder) medan Naturvårdsverket anfört att det med stöd av befintligt underlag inte är möjligt att ge tillstånd utan att ansökan av den anledning ska avvisas, alternativt avslås.

Strider verksamheten mot förbuden i 4 § artskyddsförordningen?

Mark- och miljödomstolen noterar inledningsvis att delområde *Nordvästra Klinthagen* ligger dikt an (och delvis inom) det område som prövades genom MÖDs dom den 25 januari 2016 i mål M 11317-14. Det kan även noteras att Naturvårdsverket i sina yttranden hänvisat till yttrande i detta mål samt till tidigare yttrande i mark- och miljödomstolens i mål M 2175-15.

Mark- och miljödomstolen gör i denna fråga följande bedömning.

Delområde *Nordvästra Klinthagen* är till ytan relativt begränsad; området är betydligt mindre än den yta som prövades i ovan angivna dom. Enligt mark- och miljödomstolens mening visar bolagets utredning med tillräcklig säkerhet att arternas förekomst där endast utgör en liten del av populationen inom kärnområdet. Exploateringen av området kan inte antas medföra någon beaktansvärd risk för påverkan på fjärilsarternas bevarandestatus inom populationen på nordöstra Gotland

och inte heller på arternas bevarandestatus inom boreal region. Mot bakgrund av det anförda kommer mark- och miljödomstolen fram till, likt MÖD i sin dom avseende det närliggande området, att verksamheten därmed inte är förbjuden enligt 4 § 1 eller 2 artskyddsförordningen, men att exploateringen kräver dispens om det inte är möjligt att föreskriva om skyddsåtgärder för att undvika att täktverksamheten kommer i konflikt med förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen.

Är det möjligt att föreskriva om skyddsåtgärder?

Naturvårdsverket har anført att det inte är visat att den tidigare utförda skyddsåtgärden (i samband med tidigare erhållet tillstånd) verkligen gynnat arterna på det sätt som avsetts. Verket har även påpekat att åtgärden ännu inte har realiserats och att dess effekt därför inte kunnat verifierats. Enligt Naturvårdsverket har det därför inte visats att skyddsåtgärden säkert kunna kompensera den habitatförlust som kommer att ske för att säkerställa fortplantningsområdenas och viloplatsernas kontinuerliga ekologiska funktion.

Mark- och miljödomstolen gör i denna fråga följande bedömning.

Bolaget har tillsammans med länsstyrelsen och Skogsstyrelsen genomfört skyddsåtgärder i enlighet med gällande tillstånd. Även om den första planerade uppföljningen av utförda arbeten inte ännu redovisats har, så som mark- och miljödomstolen uppfattat saken, ingen av de berörda parterna haft anledning att tro att dessa inte varit gynnsamma. Länsstyrelsens inställning är, så vitt det framgått under målets handläggning, att bolagets föreslagna skyddsåtgärd för att skapa nya habitat är tillräcklig för att kompensera den habitatförlust som sker genom brytningen inom delområde *Nordvästra Klinthagen*.

Det anförda innebär sammantaget att den planerade verksamheten inte kommer i konflikt med förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen om ett miljötillstånd kompletteras med villkor om skyddsåtgärder.

Strider verksamheten mot förbuden i 8 § artskyddsförordningen?

Inom delområde *Nordvästra Klinthagen* förekommer flera olika arter orkidéer som omfattas av den nationella fridlysningsbestämmelsen i 8 § artskyddsförordningen.

Naturvärdesinventeringens fynd av orkidéer utgör endast en mycket liten del av växternas förekomst på Gotland och dessa är även kategoriserade som livskraftiga och anses därmed ej hotade. Inte heller för dessa arter kan en exploatering av täktområdet anses försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i området eller i dess naturliga utbredningsområde. Någon dispens krävs därmed inte.

Påverkan på grund- och ytvattenförhållanden; påverkan på fisket

Länshållning av täkten kommer att ge upphov till grundvattenavsänkning. Någon skada i övrigt på grundvattenintressen bedöms inte uppstå. Utformning av ansökan möjliggör en anslutning till Region Gotlands VA-system men är inte en förutsättning för verksamheten. Flödet till *Klinthagenbäcken* säkerställs oavsett val av efterbehandling.

Någon skada på det allmänna fiskeintresset bedöms inte uppstå.

Miljö kvalitetsnormer

Utredningen ger vid handen att den ansökta verksamheten inte kommer att bidra till någon försämring (på kvalitetsfaktornivå) som skulle kunna medföra att någon miljö kvalitetsnorm inte kommer att kunna följas.

Transporter

Omfattningen av störningarna från de tunga transporterna (främst buller och damning) kan, med en lämplig villkorsskrivning hållas på en acceptabel nivå. Den trafik, främst tunga transporter, som verksamheten i Klinthagentäkten ger upphov till i närområdet bedöms inte påverka framkomligheten och trafiksäkerheten på det allmänna vägnätet.

Det är inte motiverat att ställa krav på att stenmaterial transporteras på transportbandet i större omfattning än vad som sker idag. Det är inte heller motiverat att pröva transporterna som ett följd företag enligt 16 kap. 7 § miljöbalken.

Buller

Den bullerutredning och de erfarenheter från befintlig drift som presenterats ger vid handen att det är möjligt att innehålla Naturvårdsverkets allmänna riktlinjer för nyetablerad industri under förutsättning att vissa försiktighets- och skyddsåtgärder vidtas.

Vibrationer och luftstövågor

Bolaget har föreslagit villkor och skyddsåtgärder samt redovisat driftserfarenheter som sammantaget innebär att olägenheten i form av vibrationer m.m. inte hindrar att verksamheten tillåts.

Damning

Olägenheter beroende av damning kan med lämplig villkorsskrivning hållas på en för omgivningen acceptabel nivå.

Utvinningsavfall

Naturvårdsverket har sammanfattningsvis anfört att verksamheten innebär att utvinningsavfall uppstår och bearbetas, samt att bolaget behöver upprätta en avfallshanteringsplan. Avsaknad av en avfallshanteringsplan innebär att en ansökan inte kan anses vara komplett och utgör därmed ett formellt hinder för att meddela ett miljö tillstånd.

Bolaget har i bemötande, i korthet, anfört att eventuellt utvinningsavfall först uppkommer vid verksamheten vid Storugns för vilken en avfallshanteringsplan finns upprättad.

Mark- och miljödomstolen gör i denna fråga, med stöd i utredningen i målet, följande bedömning.

Det material som härstammar från brytningen men som inte transporteras vidare till verksamheten vid Storugns utgörs helt av material som ska användas vid den till ansökan relativt detaljerade redovisad efterbehandlingsplan. Tillräckligt underlag avseende hantering av massöverskott är därmed redovisat i ansökan och det finns inte stöd i vad Naturvårdsverket anfört att behov av kvittblivning av visst material uppkommer. Hinder för att verksamheten tillåts av denna anledning föreligger inte.

Påverkan på kulturmiljön

Genom analys av historiskt kart- och källmaterial kombinerat med fältinventering har förekomst av spår av tidigare verksamheter som småskalig stenbrytning och äldre odling kunnat fastställas men har inte resulterat i att några lämningar av antikvariskt intresse påträffats.

Ekonomisk säkerhet och efterbehandling

Bolaget har tagit fram en relativt detaljerad efterbehandlingsplan redovisande två olika scenarier. Efterbehandlingsplanen ska ajourhållas genom fortlöpande uppdateringar samt ska slutligt, vad gäller detaljfrågor, bestämmas av tillsynsmyndigheten. Bolaget kommer att ställa nödvändig ekonomisk säkerhet för efterbehandling av verksamheten.

Allmänna hänsynsregler

Genom det material som presenterats i ansökan har bolaget i alla avseenden visat att det är möjligt att vidta sådana skyddsåtgärder och att iaktta sådana försiktighetsmått som i rimlig omfattning kan förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Sammanfattande bedömning

Mark- och miljödomstolen kommer sammantaget fram till att den ansökta verksamheten – med lämpligt utformade skyddsåtgärder och villkor om försiktighetsmått m.m. – är tillåtlig. Ett tillstånd med nedan angivna villkor ska därför ges.

7.4 Villkor

När det gäller villkor gör mark- och miljödomstolen de bedömningar som redovisas nedan. Observera att beslutade villkor avviker ordningsmässigt från numreringen av bolagets villkorsförslag.

Villkor 1 (allmänt villkor, villkorsförslag 1). Bolagets förslag godtas.

Villkor 2 (avledning till Klinthagenbäcken, villkorsförslag 15). Bolagets förslag godtas.

Villkor 3 (avledning från Pall 2-sjön, villkorsförslag 16). Bolagets förslag godtas.

Villkor 4 (vattennivå Pall 2-sjön, villkorsförslag 17). Bolagets förslag godtas.

Villkor 5 (vattennivå Polenhålet, villkorsförslag 18). Bolagets förslag godtas.

Villkor 6 (uppföljning öring, länsstyrelsens villkorsförslag C) Bolaget har godtagit länsstyrelsen förslag och ett villkor ska föreskrivas i enlighet med detta efter mindre justering avseende formulering så som framgår av domslut.

Det noteras att bolaget har gjort åtaganden om inventeringarna av havsöringslek under bryttiden plus två år därefter, åtagande om vattenhantering under havsöringens lek och vid den för havsöringen kritiska perioden senvåren-försommaren, samt åtagande avseende åtgärder avseende lekplatser (se denna dom avsnitt 4.1 ovan).

Villkor 7 (information, villkorsförslag 14). Bolagets förslag godtas.

Villkor 8 (driftstörning, villkorsförslag 13). Bolagets förslag godtas.

Villkor 9 (stängsel, villkorsförslag 8). Bolagets förslag godtas.

Villkor 10 (sprängning, villkorsförslag 5). Bolagets förslag godtas.

Villkor 11 (stenkastning, villkorsförslag 6). Bolagets förslag godtas.

Villkor 12 (buller, villkorsförslag 2). Bolaget har föreslagit att natt definieras till kl. 06 istället för kl. 07, som gäller enligt bullervillkoret i 2014 års miljötillstånd. En ändring av bullervillkoret följer, enligt bolaget, av att Naturvårdsverkets vägledning har ändrats. Några skäl för en ändring, knutna till driften, har inte presenterats. Samtidigt har bolaget redovisat att inga klagomål från närboende mottagits sedan 2014 års miljötillstånd togs i anspråk. Det anförda innebär att det saknas objektiva skäl för att godta bolagets förslag. Länsstyrelsens förslag avseende viss justering av villkoret medges inte heller eftersom bolaget kunnat visa att den befintliga verksamheten kan bedrivas utan störningar för omgivningen.

Villkor 13 (vibrationer, villkorsförslag 3). Bolagets förslag godtas.

Villkor 14 (luftstötsvåg, villkorsförslag 4). Bolagets förslag godtas.

Villkor 15 (damning, villkorsförslag 7). Bolagets förslag godtas.

Villkor 16 (tillfällig mellanlagring, villkorsförslag 9). Bolagets förslag godtas.

Villkor 17 (petroleumprodukter, villkorsförslag 10). Bolagets förslag godtas.

Villkor 18 (spill och läckage, villkorsförslag 11). Bolagets förslag godtas.

Villkor 19 (tankning, villkorsförslag 12). Bolagets förslag godtas.

Villkor 20 (skyddsåtgärder fjärl, villkorsförslag 22). Bolagets förslag godtas.

Villkor 21 (säkerhet, villkorsförslag 19). Bolagets förslag godtas med viss justering i linje med vad som yrkats av länsstyrelsen.

Villkor 22 (förtida upphörande, villkorsförslag 20). Bolagets förslag godtas.

Villkor 23 (efterbehandling, villkorsförslag 21). Bolagets förslag godtas.

Villkor 24 (kontrollprogram, villkorsförslag 23). Bolagets förslag godtas.

Länsstyrelsen villkorsförslag A (enskild vattenförsörjning)

Mark- och miljödomstolen bedömer villkorsförslaget bäst hanterad som oförutsedd skada och noterar samtidigt att bolaget själv drabbas direkt av negativ påverkan vilket bör garantera skyndsam hantering för att lösa uppkomna problem. Ett särskilt villkor behöver därför inte föreskrivas.

Länsstyrelsens villkorsförslag D (kontrollprogram för Hoburgsmyr)

Mark- och miljödomstolen har bedömt att den utökade verksamheten inte kommer att påverka Hoburgsmyr (se avsnitt 7.3 ovan). Det är därför inte motiverat att besluta ett särskilt villkor enligt länsstyrelsens villkorsförslag D. Bolaget har dock åtagit sig att utföra länsstyrelsens villkorsförslag D; ett åtagande som omfattas av det allmänna villkoret. (Det kan även noteras att Hoburgsmyr inte heller i övrigt kommer att sakna kontroll/övervakning eftersom detta ingår som del av bevarandeplanen där prioriterade åtgärder bland annat är att långsiktigt upprätthålla den traditionella hävden genom årligt bete så att området hålls öppet och fritt från igenväxningsvegetation, samt manuell underhållsröjning i områden där sådan vegetation förekommer.)

7.5 Oförutsedd skada

Tiden för anmälan om oförutsedd skada bör bestämmas till 15 år räknat från arbetstidens utgång.

7.6 Arbetstid; igångsättningstid

Arbetstiden för vattenverksamheten ska bestämmas till tio år från dagen för denna dom vinner laga kraft och tiden för igångsättning av den miljöfarliga verksamheten ska bestämmas till fem år från det att denna dom vinner laga kraft.

7.7 Övriga yrkanden

Övriga yrkanden och förslag (villkorsförslag, begränsning av viss verksamhet m.m.), som inte tillgodosetts genom uttryckliga åtaganden från bolagets sida eller annars behandlats i denna dom, ska avslås.

7.8 Prövningsavgiften

Något skäl för att minska eller efterskänka prövningsavgiften har inte framkommit. Avgiften för prövning av ansökan ska därför bestämmas slutligt till 68 600 kr.

7.9 Rättegångskostnader

Region Gotland har yrkat ersättning med 74 000 kr exklusive mervärdesskatt, allt avseende ombudsarvode (aktbil. 74-75).

Länsstyrelsen har yrkat ersättning med 160 000 kr, allt avseende arbete.

Yrkade ersättningar har medgivits av bolaget och ska dömas ut. Några andra yrkanden eller förbehåll om ersättning för rättegångskostnader har inte framställts.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (MMD-01)
Överklagande senast den 17 juni 2019.

Inge Karlström

Ola Lindstrand

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Inge Karlström, ordförande, och tekniska rådet Ola Lindstrand samt de särskilda ledamöterna Åsa Ahlgren och Agneta Melin.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

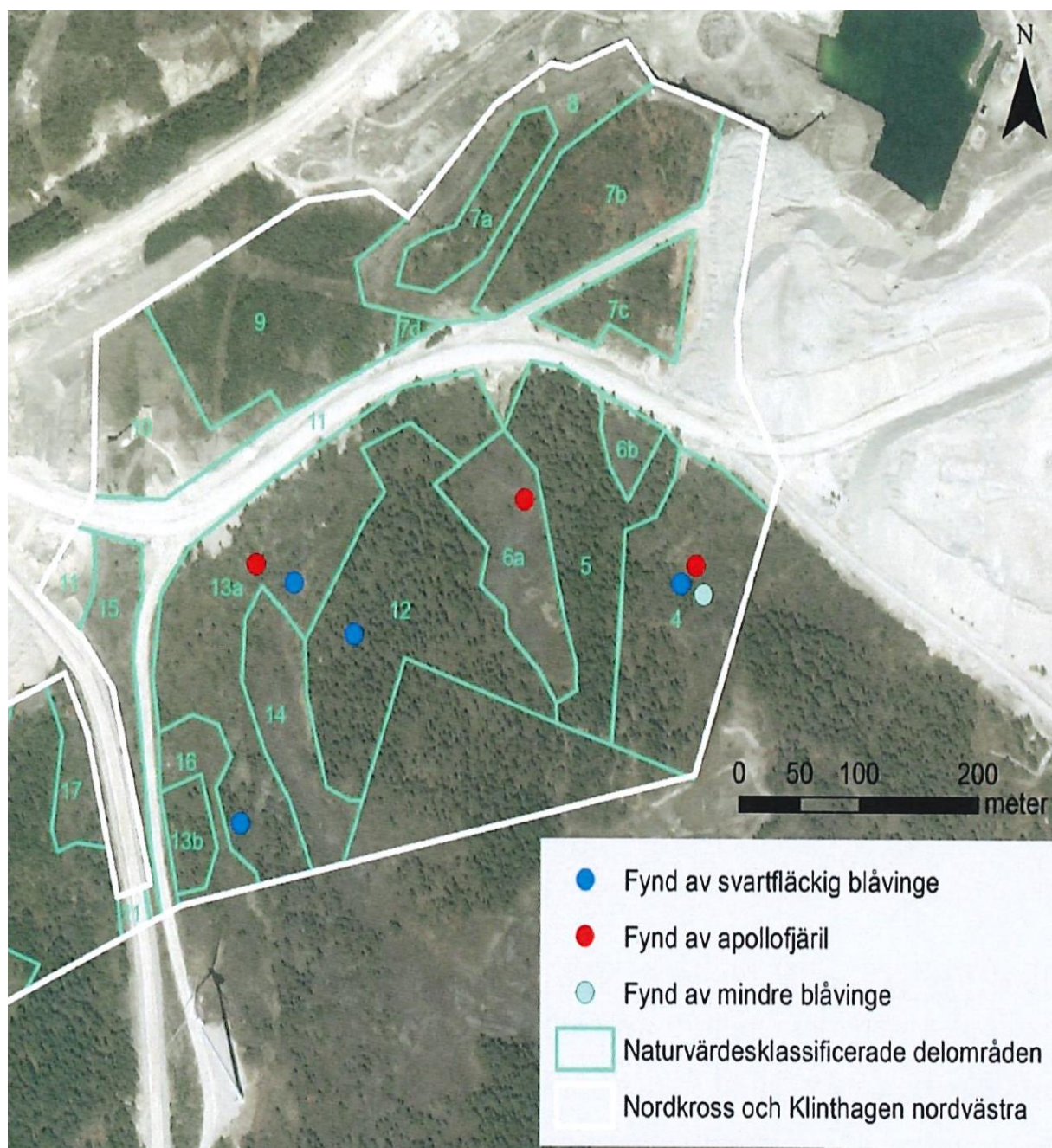
- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

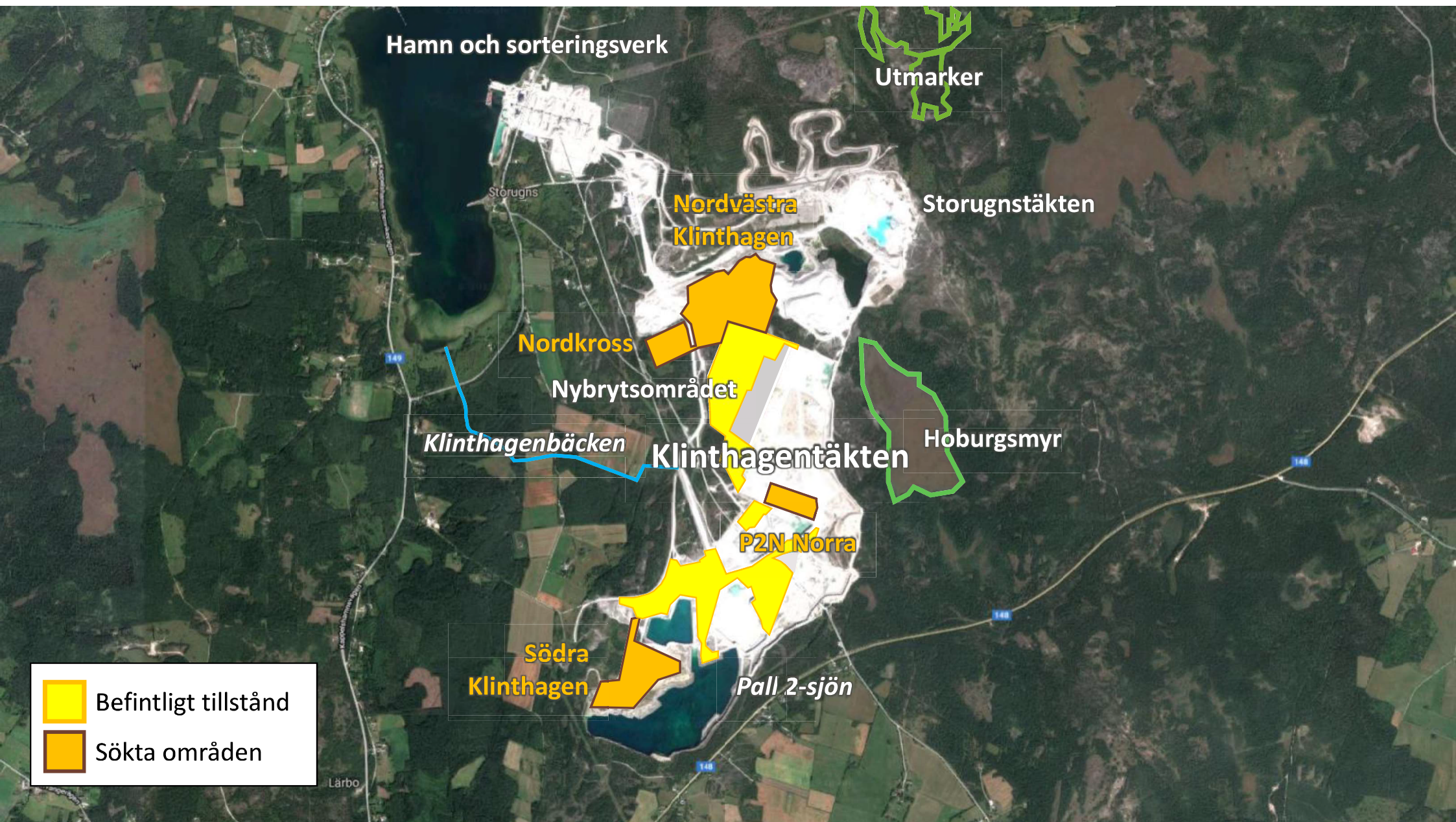
Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningsstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och

miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se